

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและข้อเสนอชุดโครงการวิจัยเพื่อชุมชน
ท้องถิ่นของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
(อีสานเหนือ)

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณิ พฤกษา และคณะ

กุมภาพันธ์ 2560

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและข้อเสนอชุดโครงการวิจัยเพื่อชุมชน
ท้องถิ่นของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
(อีสานเหนือ)

โดย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณิ	พฤกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษฎา	ณ หนองคาย	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมสงวน	ปัสสาโก	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพิ่มศักดิ์	ยิมิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
5. ดร.ศักดิ์ศรี	สืบสิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงกรด	พิมพ์พิศาล	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชิต	พระพินิจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
8. ดร.จุไรรัตน์	อาจแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
9. ดร.สัญญาชัย	เกียรติทรงชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
10. นางสุพัตรา	จันทร์รอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
11. นางสาวปราณี	พลดาหาญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
12. นายปริญญา	จิตรโคตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
13. นางสาวกมลศรี	ราชวงษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญแผนภาพ

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา
- 1.2 คำถามในการพัฒนาชุดโครงการวิจัย
- 1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการ
- 1.4 ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 บริบทพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
- 2.2 มหาวิทยาลัยราชภัฏและยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ
- 2.3 การวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น
- 2.4 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 กลุ่มเป้าหมาย
- 3.3 ขั้นตอนการวิจัย
- 3.4 ขั้นตอนการดำเนินงาน
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 ผลการวิจัย

- 4.1 ประเด็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม
- 4.2 กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย
- 4.3 ถอดบทเรียนกระบวนการพัฒนานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น

บทที่ 5 สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข. ขั้นตอนการพัฒนาโจทย์ชุดโครงการระดับภูมิภาคมหาวิทยาลัย

ราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ภาคผนวก ค.

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
2.1	ภาพรวมจุดเน้นยุทธศาสตร์	
4.1	รูปแบบเริ่มต้น (สิ่งที่ปฏิบัติ)	
4.2	รูปแบบที่ดี (จากการถอดบทเรียน)	

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

- 2.1 การแบ่งเขตการปกครอง จำนวนประชากร พื้นที่ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 4.1 แสดงขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของสถาบันการศึกษาทั้ง 6 แห่ง
- 4.2 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
- 4.3 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
- 4.4 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- 4.5 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
- 4.6 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
- 4.7 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
- 4.8 รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิภายในเพื่อเป็นที่ปรึกษา/พี่เลี้ยงนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

- 1 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
- 2 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
- 3 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
- 4 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
- 5 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
- 6 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

ภาคผนวก ข

- 1 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยชุดโครงการระดับภูมิภาค

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏพุทธศักราช 2547 มาตรา 7 กำหนดให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทำให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยมุ่งพัฒนาท้องถิ่นมาโดยตลอด และในสภาพความเป็นจริง มหาวิทยาลัยราชภัฏมีเครือข่ายและมีที่ตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศ รวมทั้งหมด 40 แห่ง มีนโยบายร่วมกันในการใช้องค์ความรู้ เพื่อพัฒนางาน พัฒนาคน พัฒนาชุมชน เพื่อให้ประเทศมีความมั่นคง บทบาทหนึ่งที่มหาวิทยาลัยราชภัฏตระหนักและดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องคือ การนำองค์ความรู้ที่มีมาพัฒนางานวิจัย ให้บริการวิชาการแก่สังคม และเป็นที่พึ่งให้กับท้องถิ่นมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม ถึงแม้บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ผ่านจะมีการทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง แต่ผลจากงานวิจัยก็ไม่ได้แตกต่างจากงานวิจัยในสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ไม่ได้ถูกนำไปต่อยอด หรือแก้ปัญหาให้กับชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง กลายเป็นงานวิจัยชิ้นทิ้ง เนื่องจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยกลุ่มใหม่ อาจารย์ส่วนใหญ่ยังขาดประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ในการทำงานวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งนักวิจัยยังไม่เข้าใจหลักการสำคัญของการพัฒนาโจทย์วิจัยจากปัญหา หรือความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ถึงแม้ว่าจะมีการลงพื้นที่เพื่อค้นหาประเด็นปัญหาและความต้องการ แต่มักจบลงด้วยการเลือกโจทย์วิจัยจากความถนัดของนักวิจัย ซึ่งทำให้ได้งานวิจัยที่ไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้จากปัญหาที่ผ่านมานี้เอง เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏได้ตระหนักในประเด็นนี้ และมีความต้องการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ นักวิจัยสามารถพัฒนาโจทย์วิจัยจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ตามทีมมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ (40 แห่ง) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ทำบันทึกความร่วมมือในการพัฒนาระบบการวิจัยสู่ความเป็นเลิศเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาระบบบริหารงานวิจัยและนักวิจัยที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนสังคม ทั้งนี้ การที่กลุ่มมหาวิทยาลัย ราชภัฏจะได้มาซึ่งนักวิจัยที่มีคุณภาพ นำผลงานวิจัยไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นตามพันธกิจ จึงจำเป็นที่จะต้องร่วมกันพัฒนา

ศักยภาพของนักวิจัยโดยเน้นการผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ และการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย ที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อเป็นมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม อย่างจริงจัง ตามการปรับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ (Re-profiling) ของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาวิทยาลัย เพื่อให้ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยคงไว้ซึ่งพันธกิจ 4 ด้าน โดยทบทวนภารกิจในฐานะที่อุดมศึกษาเป็นสมองของประเทศ ปรับเป้าหมาย เปลี่ยนวิธีการดำเนินงาน เพื่อตอบสนองทิศทางการพัฒนาประเทศตามความเป็นเลิศของสถาบัน โดยที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัย ราชภัฏได้จัดประชุมระดมความคิดเพื่อกำหนดจุดเน้นยุทธศาสตร์ (Re-profiling) ของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ แยกตามภูมิภาค ดังนี้

โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่งนำแนวทางไปพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและข้อเสนอชุดโครงการวิจัย ผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นของ 7 กลุ่ม/ภูมิภาค ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏ กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (อีสานเหนือ) ทั้ง 6 แห่ง อันประกอบด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏ เลย อุดรธานี มหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร ร้อยเอ็ด ได้ร่วมกันดำเนินการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยภายใต้ชุดโครงการวิจัยตามประเด็นที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (อีสาน-เหนือ) คือ การวิจัยด้านการพัฒนาครู การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาอาหารสู่ครัว

โลก รวมทั้งบริบทพื้นที่ที่ตอบสนองชุมชนสังคม รวมทั้งนโยบายด้านการวิจัยของรัฐบาล เพื่อให้บรรลุความร่วมมือของ มรภ.-สกว. โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและชุดโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น

1.2 คำถามในการพัฒนาชุดโครงการวิจัย

โจทย์วิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามยุทธศาสตร์ re-profiling ของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏควรเป็นอย่างไร และมีกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.3.1 เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

1.3.2 เพื่อพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการวิจัยที่ตอบสนองการปรับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ (Re-profiling) รายกลุ่ม และตอบสนองนโยบายด้านการวิจัยของรัฐบาล

1.4 ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 คู่มือนักวิจัย (การพัฒนาโจทย์/ตั้งโจทย์ การทำงานกับหน่วยงาน/ชุมชน Mentor)

1.4.2 จำนวนข้อเสนอโครงการด้านพัฒนาสังคมชุมชนท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการพัฒนาเพิ่มขึ้น

1.4.3 งานวิจัยที่ได้รับสนับสนุนสามารถนำไปตีพิมพ์เป็นผลงานวิชาการได้

1.4.4 งานวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์สามารถแก้ปัญหาของชุมชนในพื้นที่มากขึ้น

1.4.5 มหาวิทยาลัยราชภัฏได้ร่วมพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนอยู่ดี มีสุข คุณภาพชีวิตดี

ขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการวิจัยที่ตอบสนองการปรับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ (Re-profiling) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตอบสนองนโยบายด้านการวิจัยของรัฐบาล โดยที่มิจำกัดได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 บริบทพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
- 2.2 มหาวิทยาลัยราชภัฏและยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ
- 2.3 การวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น
- 2.4 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 บริบทพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.1.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีเนื้อที่มากที่สุดของประเทศไทย ประมาณ 168,854 ตารางกิโลเมตร หรือมีเนื้อที่ร้อยละ 33.17 ของประเทศไทย (วิกิพีเดีย, 2560: ออนไลน์) ตั้งอยู่บนที่ราบแอ่งสกลนคร กล่าวคือ ตั้งอยู่ใน บริเวณตอนเหนือของเทือกเขาภูพาน และบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ จังหวัดเลย หนองคาย อุดรธานี หนองบัวลำภู สกลนคร นครพนม ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ บึงกาฬ และมุกดาหาร และบนแอ่งโคราช ประกอบด้วย ประกอบด้วยพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ยโสธร อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ร้อยเอ็ด และชัยภูมิ (รณิดา อูยามา, 2550: 5) มีอาณาเขตทิศเหนือและทิศตะวันออกจดประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวกันพรมแดนระหว่างประเทศ ทิศใต้จดประเทศกัมพูชา โดยมีเทือกเขาพนมดงรักเป็นแนวกันพรมแดนระหว่างประเทศ และจดกับภาคตะวันออกของประเทศไทย ทิศตะวันตกจดภาคกลางและภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีเทือกเขาเพชรบูรณ์และเทือกเขาดงพญาเย็นเป็นแนวกัน เทือกเขาที่สูงที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ ยอดภูมุลูมโล ภูหลวง และภูกระดึง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในหลายจังหวัดด้วยกัน เช่น แม่น้ำห้วยหลวง แม่น้ำชี ลำตะคอง แม่น้ำพอง แม่น้ำเลย แม่น้ำพรม แม่น้ำมูล แม่น้ำสงคราม (วิกิพีเดีย, 2560: ออนไลน์)

ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เป็นที่ราบสูง มีภูเขาและป่าไม้ล้อมรอบน้อยกว่าภาคเหนือ พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายซึ่งกักเก็บน้ำได้ไม่ดี จึงทำให้สภาพดินแห้งแล้ง เนื่องจากพื้นดินไม่สามารถซับความชุ่มชื้นของน้ำฝนที่ตกลงมาปริมาณมากให้เกิดดินและพืชผลทางการเกษตรได้ จึงกลายเป็นภูมิภาค ที่มีความแห้งแล้งขาดแคลน น้ำในการเกษตรและการอุปโภคบริโภค สภาพภูมิอากาศ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถแบ่งได้ 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน ฤดูร้อนในภาคอีสานเป็นฤดูที่รุนแรงมาก โดยจะร้อนแห้งแล้ง พื้นดินจะแตกระแหง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี วัตถุประสงค์ทางธรรมชาติที่ใช้ประกอบเป็นอาหารเพื่อการบริโภคในแต่ละฤดูแตกต่างกัน โดยเฉพาะฤดูฝนจะมีพืชผักหลากหลายชนิดมากกว่าฤดูร้อน (รณิดา อูยามา, 2550: 6)

ความหลากหลายทางธรรมชาติในภาคอีสานนี้ ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ไปได้ระดับหนึ่ง คือการที่ ภูมิภาคนี้มีป่าเขาและสายน้ำ ที่เกื้อหนุนให้คนในภาคมีแหล่งอาหารอัน ประกอบด้วย พืชผักพื้นบ้าน เช่น เห็ดตระไค้ เห็ดบด ผักแขยง ชะมวง และสัตว์ที่มีมากตาม ธรรมชาติ เช่น มดแดง ตั๊กแตน และอื่น ๆ อันเป็นอาหารตามธรรมชาติที่มนุษย์ได้พึ่งพาตลอดมา นอกจากนี้ในบางพื้นที่ ทางภาคอีสานที่เป็นพื้นที่ราบนอกทิวเขายังมีลักษณะเป็นบึงใหญ่หลายแห่ง ที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมได้สะดวก รวมทั้งการเอื้ออำนวยให้มนุษย์เกิดการตั้งถิ่นฐานบริเวณ นี้ด้วย สำหรับพื้นที่อื่นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง ในเชิงนิเวศวิทยา ปรากฏว่า มีพืชพรรณหลายชนิดที่ สามารถปรับตัวขึ้นได้ในพื้นที่เช่นนั้น ไม่ว่าจะเป็นสัตว์บก สัตว์น้ำ และสัตว์ สะเทือนบกสะเทือนน้ำหลายชนิดสามารถปรับตัวอยู่ได้กับธรรมชาติที่แตกต่างกันมาก ระหว่างฤดูฝน ฤดูแล้ง ฤดูร้อน ข้าวบางพันธุ์ ปลา และสัตว์บกหลายชนิดขยายพันธุ์และแพร่กระจายอยู่ในพื้นที่เช่นนั้น ทำให้มนุษย์สามารถยังชีพอยู่ได้ (รณิดา อูยามา, 2550 : 7)

2.1.2 แบ่งเขตการปกครอง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 20 จังหวัด และแบ่งกลุ่มจังหวัดออกเป็น 5 กลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2554 : 8-10 อ้างถึงใน วุฒินันท์ ไตรยางค์, 2557 : 51) ดังนี้

กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี หนองคาย หนองบัวลำภู เลย และบึงกาฬ

กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 ได้แก่ จังหวัดสกลนคร นครพนม และมุกดาหาร

กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด

กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์

ตารางที่ 2.1 การแบ่งเขตการปกครอง จำนวนประชากร พื้นที่ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัด	การแบ่งเขตการปกครอง	จำนวน ประชากร (คน)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
1. กาฬสินธุ์	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 18 อำเภอ 135 ตำบล 1,584 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 151 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 77 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 71 แห่ง	982,578	6,946.7	141.4
2. ขอนแก่น	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 26 อำเภอ 199 ตำบล 2,331 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 225 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 6 แห่ง เทศบาลตำบล 77 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 140 แห่ง	1,767,601	10,886.0	162.4
3. ชัยภูมิ	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 16 อำเภอ 124 ตำบล 1,393 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 143 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 35 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 106 แห่ง	1,127,423	12,778.3	88.2
4. นครพนม	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 12 อำเภอ 99 ตำบล 1,123 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 104 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 21 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 81 แห่ง	703,392	5,512.7	127.6
5. นครราชสีมา	1. แบ่งปกครองแบ่งออกเป็น 32 อำเภอ 289 ตำบล 3,743 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 334 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 4 แห่ง เทศบาลตำบล 85 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 243 แห่ง	2,582,089	20,494.0	126.0

ตารางที่ 2.1 การแบ่งเขตการปกครอง จำนวนประชากร พื้นที่ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ต่อ)

จังหวัด	การแบ่งเขตการปกครอง	จำนวน ประชากร (คน)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
6. บึงกาฬ	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 8 อำเภอ 53 ตำบล 615 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 60 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล ตำบล 18 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 41 แห่ง	385,053	4,305	89.4
7. บุรีรัมย์	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 23 อำเภอ 189 ตำบล 2,212 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 209 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล เมือง 3 แห่ง เทศบาลตำบล 59 แห่ง และองค์การ บริหารส่วนตำบล 146 แห่ง	1,553,765	10,322.9	150.5
8. มหาสารคาม	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 13 อำเภอ 133 ตำบล 1,804 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 143 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 18 แห่ง และองค์การบริหาร ส่วนตำบล 123 แห่ง	940,911	5,291.7	177.8
9. มุกดาหาร	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 7 อำเภอ 53 ตำบล 493 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 55 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 24 แห่ง และองค์การบริหาร ส่วนตำบล 29 แห่ง	339,575	4,339.8	78.2
10. ยโสธร	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 9 อำเภอ 78 ตำบล 835 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 88 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล เมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 23 แห่ง และองค์การ บริหารส่วนตำบล 63 แห่ง	539,257	4,161.7	129.6

ตารางที่ 2.1 การแบ่งเขตการปกครอง จำนวนประชากร พื้นที่ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ต่อ)

จังหวัด	การแบ่งเขตการปกครอง	จำนวน ประชากร (คน)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
11. ร้อยเอ็ด	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 20 อำเภอ 193 ตำบล 2412 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 203 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล เมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 72 แห่ง และองค์การ บริหารส่วนตำบล 129 แห่ง	1,309,708	8,299.4	157.8
12. เลย	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 14 อำเภอ 89 ตำบล 840 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 101 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 27 แห่ง และองค์การบริหาร ส่วนตำบล 71 แห่ง	624,066	11,424.6	54.6
13. ศรีสะเกษ	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 22 อำเภอ 206 ตำบล 2,557 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 217 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 35 แห่ง และองค์การบริหาร ส่วนตำบล 179 แห่ง	1,452,471	8,840.0	164.3
14. สกลนคร	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 18 อำเภอ 125 ตำบล 1323 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 141 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลตำบล 65 แห่ง และองค์การบริหารส่วน ตำบล 74 แห่ง	1,122,905	9,605.8	116.9
15. สุรินทร์	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 17 อำเภอ 158 ตำบล 2,011 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 173 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล เมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 27 แห่ง และองค์การ บริหารส่วนตำบล 144 แห่ง	1,381,761	8,124.1	170.1

ตารางที่ 2.1 การแบ่งเขตการปกครอง จำนวนประชากร พื้นที่ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ต่อ)

จังหวัด	การแบ่งเขตการปกครอง	จำนวน ประชากร (คน)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
16. หนองคาย	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 9 อำเภอ 62 ตำบล 678 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 68 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง เทศบาลตำบล 17 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 48 แห่ง	912,937	3,027.0	124.5
17. หนองบัวลำภู	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 6 อำเภอ 59 ตำบล 636 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 68 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 23 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 43 แห่ง	502,868	3,859.0	130.3
18. อำนาจเจริญ	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 7 อำเภอ 56 ตำบล 653 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 64 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 23 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 39 แห่ง	372,137	3,161.2	117.7
19. อุตรดิตถ์	1. การปกครองแบ่งออกเป็น 20 อำเภอ 155 ตำบล 1,862 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 181 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 3 แห่ง เทศบาลตำบล 67 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 109 แห่ง	1,544,786	11,730.3	131.7
20. อุบลราชธานี	1. การปกครองออกเป็น 25 อำเภอ 219 ตำบล 2,469 หมู่บ้าน 2. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งหมด 239 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 4 แห่ง เทศบาลตำบล 54 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 179 แห่ง	1,813,088	15,744.8	115.2

ที่มา : วิกิพีเดีย, 2560 / กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2558

2.1.3 ทรัพยากร

ทรัพยากรธรรมชาติของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ดิน น้ำ และป่าไม้ มีคุณลักษณะดังนี้

2.1.3.1 ดิน สภาพดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ ญ่เป็นดินร่วนปนทราย มี พื้นที่ถือครองทำการเกษตร 57.9 ล้านไร่ เป็นดินเค็มประมาณ 17.8 ล้านไร่ หรือร้อยละ 30.7 ของ พื้นที่ทำการเกษตรของภาค โดยเป็นดินเค็มจัดที่ไม่สามารถเพาะปลูกได้จำนวน 1.5 ล้านไร่ ดินเค็ม ปานกลาง 3.7 ล้านไร่ และดินเค็มน้อย 12.6 ล้านไร่ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ที่มีโอกาสจะเป็นดินเค็ม อีก ประมาณ 19.6 ล้านไร่ ดินเค็มบริเวณใต้พื้นดินของภาคเป็นแหล่งเกลือหินที่มีปริมาณสำรอง ประมาณ 18 ล้านล้านตัน และเป็นแหล่งโปแตสที่มีปริมาณสำรองกว่า 2,500 ล้านตัน ได้แก่ อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิประมาณ 500ล้านตันและบริเวณจังหวัดอุดรธานีประมาณ 2,000 ล้านตัน ที่สามารถพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องได้อีก ซึ่งทรัพยากรแร่หลายชนิด (โปแตส เหล็ก ทองแดง) เหล่านี้ยังไม่ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและเศรษฐกิจของภาคเท่าที่ควร นอกจากนี้ปัจจุบันทรัพยากรดินเสื่อมโทรมเนื่องจากการเพาะปลูก การใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น การถูกชะล้าง และการเผาตอซังหลังเก็บเกี่ยว (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2554: 5 อ้างถึงใน วุฒินันท์ ไตรยางค์, 2557: 52)

2.1.3.2 น้ำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลุ่มน้ำประธาน 3 ลุ่มน้ำ ได้แก่ (1) ลุ่มน้ำโขง (2) ลุ่มน้ำชี และ (3) ลุ่มน้ำมูล และมีเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ 11 แห่ง ได้แก่ เขื่อนอุบลรัตน์ สิรินคร ลำปาว น้ำอูน ลำตะคอง จุฬารักษ์ น้ำพุง มูลบน ลำน้ำร่องห้วยหลวง และลำพระเพลิง ปริมาณน้ำฝนในภาค เฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 1,474 มิลลิเมตรต่อปี ยกเว้นบริเวณตอนในด้านตะวันออกของ ภาค ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น นครราชสีมา กาฬสินธุ์ จะมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยน้อยกว่าเกณฑ์ อยู่ที่ระดับประมาณ 1,123.2 มิลลิเมตรต่อปี ส่วนจังหวัดในบริเวณริมแม่น้ำโขง เช่น จังหวัดหนองคาย นครพนม มุกดาหาร จะมีปริมาณน้ำฝนมากโดยอยู่ที่ระดับประมาณ 2,000 มิลลิเมตรต่อ ปี ดังนั้นในภาพรวมแล้วทรัพยากรน้ำมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการแต่กักเก็บน้ำได้เพียงร้อยละ 17.0 ส่งผลให้ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้งและน้ำท่วมในช่วงฤดูฝนเป็นประจำ ที่ผ่าน มามีการพัฒนาระบบชลประทานได้เพียงร้อยละ 8.1 ล้านไร่ หรือร้อยละ 14.1 ของพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งยังมีศักยภาพที่จะพัฒนาระบบชลประทานได้อีก 7.1 ล้านไร่ ส่วนระบบประปาหมู่บ้านยังขาดแคลนอีกกว่า 9 พันแห่ง (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2554 : 5 อ้างถึงใน วุฒินันท์ ไตรยางค์, 2557: 52)

2.1.3.3 ป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน 13.1 ล้านไร่ คิดเป็น ร้อยละ 12.4 ของพื้นที่ทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทรัพยากรป่าไม้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากการปลูกป่า ทั้งใน

พื้นที่อนุรักษ์ ป่าเศรษฐกิจ และป่าชุมชน แต่ยังคงมีพื้นที่เสื่อมโทรม กว่า 17 ล้านไร่ จากการเข้าครอบครองทำ การเกษตร แล ะมีพื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่งเริ่มเสื่อมสภาพจาก การเข้าไปใช้ประโยชน์โดยขาดการดูแลรักษา (วุฒินันท์ ไตรยางค์, 2557: 52)

2.1.4 สภาพเศรษฐกิจ

ขนาดเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดเล็กและมีการขยายตัวต่ำกว่า ค่าเฉลี่ยของ ประเทศอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดช่องว่างของรายได้ระหว่างภาคมากขึ้น ส่วนหนึ่ง เนื่องมาจากผลิตสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มต่ำและโครงสร้างเศรษฐกิจยังพึ่งพิงสาขาการเกษตรเป็นหลัก โดยมีกิจกรรมลัดส่วนร้อยละ 82.0 ของสาขาเกษตร ประกอบด้วย ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย และ ยางพารา เป็นหลัก (วุฒินันท์ ไตรยางค์, 2557 : 53)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถผลิตข้าวได้มากที่สุดของประเทศ แต่มีแนวโน้ม การผลิตข้าวเริ่ม ลดลง ขณะที่ไม้ยืนต้น เช่น มันสำปะหลัง และยางพารา มีการผลิตมากขึ้น นอกจากนี้อุตสาหกรรมแปรรูป เกษตรจำพวกอาหารและเครื่องดื่ม ยังเป็นอุตสาหกรรมหลักของ ภาค

รายได้เฉลี่ยต่อหัว (Per capita GRP) ของประชากรของภาคเพิ่มขึ้นไม่ทันกับระดับ เฉลี่ยของ ประเทศขณะที่ลัดส่วนรายจ่ายเพิ่มขึ้น เป็นผลให้การออมภาคครัวเรือนลดลงและมีขนาด หนี้สินเพิ่มขึ้น โดย ภาพรวมจำนวนคนยากจนลดลงทั้งในเมืองและชนบทแต่ยังคงมีจำนวนสูงถึง 3.6 ล้านคนและมีลัดส่วนสูงกว่า ค่าเฉลี่ยของประเทศไทยเกือบ 1 เท่า และสูงกว่าของค่าเฉลี่ยของ กรุงเทพมหานคร กว่า 10 เท่า (สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2554 : 6 อ้างถึงใน วุฒินันท์ ไตรยางค์, 2557 : 53)

2.1.3 สภาพทางสังคม

ประชากรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนมากกว่าประชากรภาคอื่น ๆ ของ ประเทศ ปัจจุบันประชากรมีการศึกษาเฉลี่ยเพิ่มขึ้น แต่โอกาสและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่ำกว่า ทุกภาคของประเทศ คุณภาพสถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้มาตรฐาน แม้ได้รับงบประมาณเฉลี่ยต่อหัว สูงกว่าระดับประเทศ แต่ยังมีเด็ก อายุ 6-14 ปี ไม่ได้รับการศึกษาในระบบ 2 แสนคน ลัด ส่วน ประชากรวัยแรงงานยังสูงแต่จะเริ่มลดลงในปี 2555 ซึ่งจะส่งผลให้อัตราพึ่งพิงสูงขึ้น ขณะที่รายได้ ต่อครัวเรือนต่ำสุด แรงงานส่วนใหญ่มีความรู้ระดับ ประถมศึกษา และเป็นแรงงานนอกระบบที่ไม่มี หลักประกัน ส่วนแรงงานระดับอาชีวศึกษามีลัดส่วนน้อยมาก นอกจากนี้ยังมีการอพยพแรงงานสูง (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2554: 6)

สุขภาวะของประชากรดีขึ้นและเข้าถึงบริการสาธารณสุขมีมากขึ้น ซึ่งอาจเป็น สาเหตุให้อายุขัยเฉลี่ย เพิ่มขึ้นและอัตราการเจ็บป่วยต่ำกว่าระดับประเทศ ถึงร้อยละ 97.8 แต่ยังมี ปัญหาสุขภาวะถึงร้อยละ 15.6

ประชากรมีพฤติกรรมการบริโภคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ มีถึง ร้อยละ 38.5 นอกจากนี้ประชากรเป็นธาลัสซีเมีย เพิ่มขึ้นจาก 49.0 รายต่อแสนคนในปี 2545 เป็น 62 รายต่อหนึ่งแสนคนส่งผลให้คุณภาพประชากรและแรงงานลดลง นอกจากนี้ประชากรแพทย์ในภาค นี้ยังมีน้อยและกระจุกตัวอยู่ในเมืองหลักของภาค (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2554 : 6) สถาบันครอบครัวอ่อนแอลง มีการหย่าร้างและแยกทางกันอยู่เพิ่มเป็น 2 เท่า พร้อม ทั้งมีเด็กและผู้ด้อยโอกาสในชนบทถูกทอดทิ้งเพิ่มขึ้นกว่า 5 หมื่นคน (สำนักงานคณะกรรมการวิจัย แห่งชาติ, 2554 : 7)

ชุมชนมีการรวมกลุ่มทางสังคมมากกว่าภาคอื่น การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารและ ได้รับความเป็นธรรมทางสังคมมากขึ้น แต่ยังมี ความขัดแย้งที่เกิดจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐใน สัดส่วนสูงกว่าภาคอื่นและมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2554 : 7)

2.1.4 วัฒนธรรม

2.1.4.1 ภาษา

ภาษาหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ภาษาอีสานซึ่งเป็นภาษาลาวสำเนียงหนึ่ง ส่วนภาษาไทยกลางนิยมใช้กันแพร่หลายโดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ขณะเดียวกันยังมี ภาษาเขมรที่ใช้กันมากในบริเวณอีสานใต้ นอกจากนี้ มีภาษาถิ่นอื่นๆ อีกมาก เช่น ภาษาผู้ไท ภาษาส่วย ภาษาไทยโคราช ภาษาทวาย (ส่วย) เป็นต้น ภาคอีสานยังมีเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรม ที่โดดเด่น เช่น อาหาร ภาษา ดนตรีหมอลำ ดนตรีกันตรึม ดนตรีเจริญ และศิลปะการฟ้อนรำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นต้น (วิกิพีเดีย, 2560 : ออนไลน์)

2.1.4.2 อาหาร

ประยัต สายวิเชียร (2547 : 84-100) กล่าวว่าประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่สะสมมาจากการปฏิบัติจริงและถ่ายทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านอาหารที่บรรพบุรุษของชนชาติต่างๆ ได้มีการทดลองปฏิบัติจริงและถ่ายทอดกันมาเป็นความรู้ดั้งเดิม ซึ่งมีการบอกเล่าถ่ายทอดกันในครอบครัวในชุมชนแตกต่างกันออกไป เป็นการทดลอง ปฏิบัติ โดยมีชีวิตและสุขภาพเปรียบประดุจดั่งห้องทดลอง หรืออีกนัยหนึ่งคือ การเอาชีวิตจริงเข้าเสี่ยง ซึ่งผลออกมา คือ การระบุ บอกชัดเจนว่าอะไรกินได้ หรือกินไม่ได้ อะไรควรกินคู่กับอะไร ขนาดที่ควรกิน วิธีกิน กินสุก หรือกินสด และบางอย่างต้องกินเฉพาะฤดูกาล เฉพาะเวลา การเข้าถึงคุณค่าของสิ่งที่บริโภคได้ ทำให้ร่างกายแข็งแรง ต่อสู้กับโรคได้นี้ ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา การกินของคนในแต่ละท้องถิ่น แต่ละภูมิภาค จะแสดงออกถึงความคิดความเชื่อรวมทั้งท่าทีในการอยู่ร่วมกันในสังคม แต่โดยรวมแล้วจะเป็นภูมิปัญญาของการผสมผสาน เพื่อการดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคมของกลุ่มชน หากสังคมนั้นมีหลากหลายชาติพันธุ์จะ

เพิ่มการแลกเปลี่ยนการสร้างสรรค์ข้ามวัฒนธรรม ระหว่างชาติพันธุ์เข้าด้วยกัน เช่น ในวัฒนธรรมของล้านนาไทย จะมีวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างคนพื้นเมือง คนภาคกลาง และเพื่อนบ้าน จากสภาพพม่า หรือวัฒนธรรมของคนอีสานตอนบนจะคล้ายคลึงกับคนลาว ซึ่งมีการแลกเปลี่ยน สร้างสรรค์ข้ามวัฒนธรรม ในขณะที่อีสานตอนล่างจะคล้ายคลึงกับเขมร เนื่องจากมีพรมแดนติดต่อกัน รวมถึง วัฒนธรรมของไทยทุกชั้นตอนล่าง ซึ่งใกล้เคียงกับชาวมาเลย์เซีย และหากวิเคราะห์ลึกไปอีกในรายละเอียดของอาหารในแต่ละภูมิภาคของไทย จะพบรายละเอียดของการปฏิบัติ ซึ่งผูกพันเกาะเกี่ยวกับความเชื่อจนกลายมาเป็นวิถี ชีวิต และการปฏิบัติของคนแต่ละภาคถ่ายทอดกันต่อๆ มาหลายชั่วอายุคน

ในวิถีชีวิตของคนในภาคอีสานจะพึงพิงธรรมชาติมาก โดยเฉพาะน้ำเพื่อการเพาะปลูกข้าว ซึ่งเป็นอาหารหลัก นอกจากพืชผักอื่นๆ ที่พอปลูกได้ใช้ประโยชน์ทั้งเป็นอาหารและเครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ก่ำ ข้า ตะไคร้ พริก มะเขือ พัก แดง กล้วย อ้อย หม่อน คราม รวมทั้งปอ นอกจากการเพาะปลูกแล้ว คนอีสาน ยังหาอาหารจากป่าได้อีกหลายชนิด ทั้งพืชและแมลงต่างๆ โดยเฉพาะเห็ด กลอย หน่อไม้ ผักหวาน ส่วนสัตว์ที่ล่ามาเป็นอาหารได้แก่ นก งู หนู กะปอม (ปอมก่า) แะ จิ้งหรีด มดแดง และไข่มดแดง การหาปลาในแหล่งน้ำทั้งปลาเล็กปลาน้อย ซึ่งใช้ทำปลาร้าหรือปลาคั่วใดๆ ใช้ทำอาหาร มีอยู่ทั่วไปตามแหล่งน้ำ สัตว์เลี้ยง มีไก่ หมู ส่วนวัว ควาย เลี้ยงไว้ใช้แรงงาน และเป็นอาหาร

ในอดีตภาคอีสานได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ ที่แห้งแล้งที่สุดของประเทศ เมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ เนื่องจากโครงสร้างทางภูมิศาสตร์ ลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูงเรียกว่า ที่ราบสูงโคราช พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ซึ่งลักษณะดินเช่นนี้ นอกจากจะไม่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกแล้ว ยังมีคุณสมบัติไม่อุ้มน้ำ ระบายน้ำดี จึงทำให้การเพาะปลูก ไม่ได้ผล แต่ภาคอีสานมีแหล่งน้ำที่สำคัญกระจายอยู่ทั่วไปที่ช่วยให้ คนอีสานได้พึ่งพาทั้งในด้านการเพาะปลูกข้าว มีแหล่งอาหารโปรตีนและน้ำกินน้ำใช้ ทั้งของคนและสัตว์ แหล่งน้ำภายในที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำมูลและแม่น้ำชี รวมทั้งลำน้ำสาขาของแม่น้ำทั้ง 3 นี้ อีกจำนวนมาก (ลำน้ำสงคราม ลำน้ำพองและลำตะคอง) ส่วนแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำที่กั้นระหว่างประเทศ จึงเปรียบเสมือนเส้นโลหิตใหญ่ ที่ช่วยเพิ่มเติม ปริมาณน้ำให้กับพื้นดินในเขตภาคอีสานได้ดี จังหวัดที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง และใช้ประโยชน์จากลำน้ำนี้มาก ได้แก่ จังหวัดหนองคาย จังหวัดเลย และจังหวัดอุบลราชธานี

2.2 มหาวิทยาลัยราชภัฏ

2.2.1 ทิศทาง นโยบาย เป้าหมาย และแผนกลยุทธ์

เพื่อการยกระดับคุณภาพมาตรฐานมหาวิทยาลัยราชภัฏ สู่คุณภาพเป็นเลิศระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2558-2567) มหาวิทยาลัยราชภัฏก้าวสู่ทศวรรษที่ 2 จากการที่ได้ยกฐานะเป็น มหาวิทยาลัย มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จึงเป็นวาระสำคัญ ที่จะต้องมีการปรับทิศทางและเป้าหมายใหม่ ให้มีจุดเน้น จุดเด่น และการก้าวสู่การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นเลิศ ในฐานมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การยกคุณภาพชีวิต การลดช่องว่าง และความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการสร้างประชาชนในท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน และมีขีดความสามารถในการแข่งขันได้ โดยเฉพาะพันธกิจที่ระบุไว้ในมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ และที่สำคัญคือ นโยบายการพัฒนามหาวิทยาลัยใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และคณะกรรมการการศึกษา (กกอ.) ที่ต้องการให้กลุ่มมหาวิทยาลัยใหม่ได้มีการปรับทิศทาง เป้าหมาย ปรับทิศทาง บทบาท หน้าที่หรือพันธกิจและจัดทำแผนยุทธศาสตร์ (Re Profiling) เพื่อการยกคุณภาพมาตรฐานมหาวิทยาลัยราชภัฏสู่คุณภาพเป็นเลิศเพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ และวัตถุประสงค์ดังกล่าว จึงได้กำหนดจุดเน้น เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏ ในแต่ละภูมิภาคและภาพรวมในระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2558-2567) ไว้ 7 ด้าน ดังนี้ (สำนักงานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2559)

ด้านที่ 1 ปฏิรูประบบบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน มีความคล่องตัว ทันสมัย ยืดหยุ่น โปร่งใส ด้วยหลักธรรมาภิบาล ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ยุคดิจิทัล เพื่อการขับเคลื่อนประเทศตามนโยบายของรัฐ Thailand 4.0

ด้านที่ 2 ยกคุณภาพมาตรฐานการผลิตบัณฑิต ให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน ทั้งด้านความรู้ คู่คุณธรรม จริยธรรม ทักษะทางปัญญา การคิด การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การสื่อสารการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้มีขีดความสามารถ (capability) และทักษะวิชาชีพ (professional skills) ในระดับสากล

ด้านที่ 3 ปฏิรูปการผลิตและพัฒนาครู เพื่อการยกคุณภาพและพัฒนาศึกษาไทย ให้มีคุณภาพมาตรฐานระดับสากล และมีขีดความสามารถในการแข่งขันกับกลุ่มประชาคมอาเซียนได้และประชาคมโลก

ด้านที่ 4 ปฏิรูประบบบริหารจัดการ และยกคุณภาพและมาตรฐานการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างความรู้และนวัตกรรมในการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 ตามนโยบายของรัฐ ที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้

เป็นธรรม การแก้ปัญหา การมูลค่าเพิ่ม การลดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำให้แก่ชุมชน ท้องถิ่น และสังคมไทย ได้อย่างยั่งยืนและแข่งขันได้

ด้านที่ 5 เร่งรัดและยกมาตรฐานการให้บริการทางวิชาการ (University Engagement) เพื่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้สนองตอบกับความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น และสังคมไทย และพัฒนาความรู้ทักษะอาชีพ และความเป็นอยู่แก่ชุมชนและท้องถิ่นให้เข้มแข็ง มีมาตรฐานชีวิตที่ดี มีความพอเพียง และพัฒนาได้อย่างยั่งยืนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านที่ 6 ยกคุณภาพและมาตรฐานอาจารย์และบุคลากร ให้มีคุณวุฒิ มีความรู้ ทักษะ การสื่อสารและศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนการวิจัย และการให้บริการทางวิชาการอย่างมืออาชีพและมีขีดความสามารถในการแข่งขันระดับนานาชาติ

ด้านที่ 7 ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์เครือข่าย และความร่วมมือกับภาคธุรกิจ อุตสาหกรรมชุมชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการในการจัดการเรียนรู้ การวิจัย การให้บริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง

รวมทั้งได้มีการกำหนด เป้าหมาย ทิศทางและพันธกิจหลักในการผลิตบัณฑิต การวิจัยและบริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยกำหนดให้มีจุดเน้นยุทธศาสตร์และอัตลักษณ์ที่เด่นชัด เพื่อการพัฒนา และยกคุณภาพมาตรฐานบัณฑิต ชีวิตของชุมชนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังภาพประกอบที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ภาพรวมจุดเน้นยุทธศาสตร์

ที่มา : สำนักงานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2559

2.2.2 วิสัยทัศน์มหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาวิทยาลัย เน้นการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเป็นเลิศ โดยกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อการพัฒนาชุมชนและ ท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง และยั่งยืน และมีพันธกิจที่สำคัญ ดังนี้ (สำนักงานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2559)

2.2.2.1 ผลผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการคิด การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์ และการสื่อสารด้วยหลักคุณธรรม คุณภาพและได้มาตรฐานสากล เน้นสาขาเพื่อการแก้ปัญหา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนและท้องถิ่นให้เข้มแข็งและยั่งยืน

2.2.2.2 วิจัย สร้างความรู้และนวัตกรรมให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล โดยเน้นปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน และท้องถิ่นเฉพาะพื้นที่ (area-based) ให้เข้มแข็งและยั่งยืนตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

2.2.2.3 ให้บริการทางวิชาการ ถ่ายทอดเทคโนโลยี น้อมนำแนวพระราชดำริ และทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน ท้องถิ่นและสังคมมาใช้เป็นแนวทาง โดยอยู่บนฐานของการบูรณาการ การจัดการ เรียนการสอน กับการวิจัยและพัฒนา

2.2.2.4 สร้างเครือข่ายและความร่วมมือกับภาคประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และผู้ประกอบการ ในการจัดการศึกษา การวิจัยและการให้บริการวิชาการที่ยั่งยืน

2.2.2.5 บริหารจัดการมหาวิทยาลัย ให้มีความคล่องตัว ยืดหยุ่น โปร่งใส ด้วยหลักธรรมาภิบาลสู่การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

นับเป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 40 แห่ง ได้ประสานพลังกันในการปรับทิศทางใน การทำพันธกิจใหม่ร่วมกัน โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และนโยบาย พันธกิจ วัตถุประสงค์ และแผน ยุทธศาสตร์ ระยะ 10 ปี เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสู่ความเป็นเลิศ โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ

- 1) การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา แก่สังคม ท้องถิ่น และประชาชน
- 2) การบูรณาการงานวิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เข้ากับกระบวนการ การจัดการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมกับชุมชน และท้องถิ่น โดยเน้นคุณภาพ สู่ความเป็นเลิศ
- 3) การยกคุณภาพชีวิต การลดช่องว่างและเหลื่อมล้ำทางสังคม และสร้างประชาชนในท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตามการที่จะทำให้เป้าหมายดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จและได้คุณภาพตามผลผลิตและ ดัชนีชี้วัดที่กำหนดไว้ในจุดเน้นและแผนยุทธศาสตร์ ทั้ง 7 ด้าน ผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่ง

จำเป็นต้องมีความมุ่งมั่น ตั้งใจให้ความสำคัญและทุ่มเท ในการที่จะสร้างความรู้และความเข้าใจ ให้แก่บุคลากรทุกระดับอย่างทั่วถึงให้ทุกคนมีมุมมองรู้และเข้าใจ (visionary) ไปในทิศทางและเป้าหมายเดียวกัน และที่สำคัญคือการนำองค์กรเชิงยุทธศาสตร์หรือภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ (strategic leadership) ที่ต้องการการระดมมันสมองและสรรพกำลังของทุกฝ่ายในการที่นำ แผนยุทธศาสตร์ระยะ 10 ปี ของมหาวิทยาลัยราชภัฏไปสู่การปรับปรุงและปรับทิศทางของมหาวิทยาลัยให้มีความสอดคล้องและเป็นไป ในทิศทางเดียวกัน สู่การจัดทำและปรับแผนยุทธศาสตร์ระยะ 10 ปี ของแต่ละแห่งแต่ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความสอดคล้องกับปรัชญาวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและแผนยุทธศาสตร์ของตนเอง

แผนยุทธศาสตร์ ระยะ 10 ปี มหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ได้นำลงไปเป็นกรอบ สู่การออกแบบและการวางแผน ถอดเป็นแผนระยะสั้นประมาณ 4-5 ปี และนำไปเป็นแผนปฏิบัติงานประจำปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 เป็นต้นไป ในแผนงานระยะที่ 2 เป็นแผนงานประมาณ 4-5 ปีเช่นกัน หากได้ดำเนินการและทำทุกอย่างต่อเนื่องจนครบตามแผนยุทธศาสตร์ระยะ 10 ปี ในที่สุดภายในเวลา 10 ปี ประชาชนและคนท้องถิ่นระดับรากหญ้าที่ขาดความเป็นธรรมในสังคม จะถูกยกคุณภาพมาตรฐานเข้าสู่เป็นคนชั้นกลางได้ในที่สุด นอกจากนี้จะต้องมีระบบการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ (auditing system) การประเมินผล และสรุปรายงาน พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากบทเรียนที่เป็นแบบอย่างที่ดีหรือ best practice ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏด้วยกัน

2.3 การวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น

งานวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นนั้น สามารถเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่างานวิจัยท้องถิ่น หรือการวิจัยชุมชน โดยเน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ตามความต้องการของคนในชุมชน

2.3.1 ความหมายของการวิจัยท้องถิ่น

ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร และคณะ (2553) ได้ให้ความหมายของงานวิจัยท้องถิ่นไว้ ดังนี้ งานวิจัยท้องถิ่น เป็นประเภทของวิจัยที่เกิดจากฐานคิดง่าย ๆ ว่า “ทำอะไร ชาวบ้านจะได้ประโยชน์จากงานวิจัย” ซึ่งฐานคิดดังกล่าว ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ทุนสนับสนุนการวิจัย สถาบันการศึกษา และหน่วยงานด้านการพัฒนาชุมชน ต้องย้อนกลับมาทบทวนแนวคิด และวิธีการทำงานเพื่อให้เหมาะสม และสอดคล้องกับชุมชน ตั้งแต่การทบทวนว่า “วิจัยคืออะไร” ไปจนถึงการกำหนดเรื่องวิจัย การตั้งโจทย์ / วัตถุประสงค์การวิจัย กระบวนการทำวิจัย ไปจนถึงการประเมินผล และการรายงานการวิจัย ที่ชุมชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน งานวิจัยท้องถิ่น จึงเน้นในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ตั้งคำถาม

วางแผน และทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ และเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติ การจริง (Action Research) เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน

2.3.2 คุณลักษณะของการวิจัยท้องถิ่น

กาญจนา แก้วเทพ (2552) อ้างถึงใน ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร และคณะ, 2553 ได้ระบุ คุณลักษณะของการวิจัยท้องถิ่นไว้ 10 ประการ ดังนี้

2.3.1.1 เป้าหมายของงานวิจัยท้องถิ่นอยู่ที่ "การพัฒนาตัวนักวิจัย" ส่วนความรู้ที่เป็นผลจากการวิจัยนั้น จะมีใช้ความรู้แบบที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง (In Its Own Sake) หรือเป็นความรู้ที่ใช้ระดับปัญญาเท่านั้น หากทว่าจะต้องเป็น "ความรู้ซึ่งมีคุณค่าอยู่ที่การนำไปแก้ไขปัญหา/หรือพัฒนาท้องถิ่น"

2.3.1.2 คนทำวิจัยคือชาวบ้าน จากพัฒนาการของงานวิจัยที่ผ่านมา ชาวบ้านนั้นมักจะมีประสบการณ์ตรงกับงานวิจัยอยู่บ้างแล้ว กล่าวคือได้เข้ามามีบทบาทสถานะร่วมในงานวิจัยในฐานะ "กลุ่มตัวอย่าง" ซึ่งมักจะไม่รู้ไม่เห็น "ที่มาและที่ไป" ของงานวิจัยที่ตนเข้าร่วม แต่งานวิจัยท้องถิ่นเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทของชาวบ้าน (Role Shifting) ในกระบวนการวิจัยจากที่เคยเป็น "กลุ่มตัวอย่าง" มาเป็น "นักวิจัย"

2.3.1.3 งานวิจัยท้องถิ่นเน้นกระบวนการติดตั้งปัญญา /วิธีคิดให้แก่ชาวบ้านที่เข้าร่วมงานวิจัย โดยนักวิจัยต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหาวิจัย การวางแผนการวิจัย การดำเนินการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล จนถึงขั้นตอนการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.3.1.4 งานวิจัยท้องถิ่นมีการออกแบบโครงสร้างและกลไกเพื่อการหนุนช่วย เนื่องจากงานวิจัยท้องถิ่นเป็นงานวิจัยซึ่งกำหนดให้ ชาวบ้านมาทำวิจัย จึงต้องมีการสร้างและออกแบบโครงสร้าง ตลอดจนกลไกต่าง ๆ เพื่อหนุนช่วยให้การดำเนินงานวิจัยของชาวบ้านเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น มีทีมนักวิชาการเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในเชิงวิชาการให้กับนักวิจัยท้องถิ่น เป็นต้น

2.3.1.5 งานวิจัยท้องถิ่นเป็น การกระจายปัญญาสู่ท้องถิ่น กระบวนการวิจัยแบบงานวิจัยท้องถิ่นอาจถือได้ว่าเป็นการกระจายความรู้/ปัญญาด้วยการยกระดับ / ติดตั้งวิธีคิดแบบวิจัยให้แก่ชาวบ้านเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งอาจเปรียบได้ว่าการยกระดับ / ติดตั้งวิธีคิดแบบวิจัยนี้ไม่ใช่การให้ปลาเป็นตัวๆ แก่ชาวบ้าน แต่เป็นการให้ "เบ็ดตกปลา" หรือให้ความรู้เรื่อง "วิธีทำเบ็ด" มากกว่า

2.3.1.6 งานวิจัยท้องถิ่นมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ /บูรณาการสูง เนื่องจากงานวิจัยท้องถิ่นมีจุดตั้งต้นจากปัญหาที่ชาวบ้านนักวิจัยกำลังประสบอยู่ จึงพบว่ามีลักษณะของสหวิทยาการและบูรณาการผสมผสานอยู่เสมอ โดยการบูรณาการในงานวิจัยท้องถิ่นนั้น นอกจากจะมีมิติของการบูรณาการระหว่าง

สาขาวิชาการแล้ว ก็ยังมีความหมายถึงการบูรณาการระหว่าง "ภูมิปัญญา/ชุดความรู้เดิมของชุมชน" กับ "ภูมิปัญญา/ชุดความรู้แบบสมัยใหม่" ด้วยเช่นกัน

2.3.1.7 งานวิจัยท้องถิ่นมีการใช้กระบวนการแบบ "KM" เพื่อถนอมความรู้ ในขณะที่งานวิจัยแบบวิชาการจะมีการ อ่านบททบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมา ก่อนเพื่อเป็นการสร้างฐานความรู้ของนักวิจัยให้กว้างขวาง ลุ่มลึก และรอบด้านต่อประเด็นที่จะวิจัย แต่ทว่ารูปแบบดังกล่าวนี้ไม่สอดคล้องกับวิธีการแสวงหาความรู้ของชาวบ้าน ดังนั้น งานวิจัยท้องถิ่นจึงได้นำเอา "วิธีการแสวงหาความรู้แบบ Knowledge Management - KM" มาทดแทนการอ่านบททบทวนวรรณกรรม ในขั้นตอนกิจกรรมของงานวิจัย จึงมักพบรูปแบบการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนระหว่างผู้มีประสบการณ์ การดูงานกรณีที่ดีสำเร็จ (Best Practice) การเชิญผู้มีประสบการณ์มาเป็นวิทยากร เป็นต้น

2.3.1.8 งานวิจัยท้องถิ่นเป็นงานวิจัยที่เน้นการใช้ประโยชน์ได้จริง เนื่องจากงานวิจัยท้องถิ่นเป็นงานวิจัยที่เริ่มต้นจาก "ปัญหาในชีวิตของชาวบ้านนักวิจัย" (Problem-Based Research) ดังนั้น หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยแล้ว ผลที่เกิดขึ้นต้องสามารถนำไปใช้ได้จริง และเกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมแก่ชุมชนด้วย ด้วยเหตุนี้งานวิจัยท้องถิ่นจึงอาจถือได้ว่าเป็น Action Research ประเภทหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษคือเจ้าของปัญหาเป็นคนลงมือแก้ไขปัญหา โดยอาศัยการร่วมมือจากภายนอก

2.3.1.9 ท้องถิ่นต้องมีคุณสมบัติเป็น R&D หรือ D&R ดังที่ได้กล่าวถึงต้นกำเนิดของงานวิจัยท้องถิ่นว่า มีต้นพันธุ์เป็น "งานพัฒนา" อยู่ส่วนหนึ่ง จึงมีลักษณะเป็น "Research and Development" หรือ "Development and Research" แล้วแต่น้ำหนักสัดส่วนว่าจะเป็นการวิจัยหรือการพัฒนามากกว่ากัน

2.3.1.10 งานวิจัยท้องถิ่นเน้นการสร้างทำความเข้าใจร่วมกัน (Shared Understanding) ตลอดกระบวนการ โดยมีกิจกรรมที่เน้น "การสร้างทำความเข้าใจร่วม" สำหรับผู้คนทุกกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการวิจัย ตัวอย่างเช่น การสร้างทำความเข้าใจร่วมในทีมวิจัย การทำความเข้าใจกับกลุ่มตัวอย่าง ถึงเป้าหมาย/ประโยชน์ของการวิจัย และ "การคืนข้อมูลให้ชุมชน" หลังจากเก็บข้อมูลมาแล้ว หรือมีการวิเคราะห์ร่วมกันกับชุมชน หรือให้ชุมชนตรวจสอบ/แสดงความคิดเห็นต่อการวิเคราะห์ เป็นต้น

2.3.3 หลักการทำงานงานวิจัยท้องถิ่น

กาญจนา แก้วเทพ (2552) อ้างถึงใน ภัสวลี นิติเกษตรสุนทร และคณะ , 2553 พบว่างานวิจัยท้องถิ่นมีหลักการสำคัญ 4 ประการคือ

2.3.3.1 โจทย์ต้องมาจากความต้องการของชุมชน ในการพัฒนาโจทย์การวิจัยนั้น โจทย์ต้องมาจากความต้องการของชุมชน โดยชุมชนอาจจะเป็นผู้ริเริ่มเอง หรือแม้จะมีการจุดประกายจากบุคคล ภายนอก แต่ในท้ายที่สุดแล้ว ชุมชนจะต้องตัดสินใจเองว่า โจทย์การวิจัยนั้นเป็นความต้องการของชุมชนหรือไม่

2.3.3.2 หลักการมีส่วนร่วม การวิจัยท้องถิ่นมีคุณลักษณะแบบเดียวกับการวิจัย เชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยที่อาจจะมีการเน้นความเข้มข้นที่สูงกว่า เนื่องจากตลอดทั้งกระบวนการวิจัยจะถือเสมือนว่า การมีส่วนร่วมจากทุกส่วนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้นเป็นแรงผลักดันสำคัญซึ่งทำให้งานวิจัยดำเนินต่อไปได้

2.3.3.3 การคิดกิจกรรมบนฐานข้อมูล หลักการข้อนี้อาจจะทำให้งานวิจัยท้องถิ่นมีข้อแตกต่างจากวิถีของชาวบ้าน เนื่องจากการค้นคิดกิจกรรมของงานวิจัยท้องถิ่นนั้นจะไม่เกิดมาจาก "ความคิดเห็น" (Opinion) เท่านั้น หากแต่จะต้องคิดกิจกรรม (เพื่อการแก้ไขปัญหา) ที่มีพื้นฐานมาจาก "ข้อมูลที่ผ่านการจัดระบบ/วิเคราะห์สังเคราะห์" แล้ว จึงเป็นการคิดกิจกรรมบนสภาพความเป็นจริง

2.3.3.4 หลักความสัมพันธ์ระหว่าง "การคิด" กับ "การลงมือทำ" เพื่อแก้ไขข้อจำกัดทั้งของวิถีแบบชาวบ้านและวิถีของนักวิชาการ ตลอดเส้นทางของการวิจัยท้องถิ่นจะพยายามประสานความสัมพันธ์ระหว่าง "การคิด" กับ "การลงมือทำ" ให้มีความลงตัวเสมอ

2.3.4 ศักยภาพนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น

ศักยภาพนักวิจัยเพื่อชุมชนและท้องถิ่น คือ สมรรถนะหรือขีดความสามารถของนักวิจัยในการทำงานวิจัยชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแต่ละคนจะมีศักยภาพไม่เท่ากัน แต่โดยภาพรวมแล้วนักวิจัยชุมชนควรมีคุณสมบัติดังนี้ คุณสมบัติของนักวิจัยชุมชน (มหาวิทยาลัยเกริก, 2560) มีดังนี้จิตใจสาธารณะมีจิตอาสา มีจิตใจใฝ่รู้ มีความเพียร และมีความความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมทีมวิจัย

2.3.5 กระบวนการวิจัยชุมชน

ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ (2556) กล่าวว่า การออกแบบกระบวนการวิจัยชุมชนและการเลือกใช้วิธีการวิจัยจึงควรสัมพันธ์กับกระบวนการนำเงินทุนทาง สังคมและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นด้วย อันเป็นวงจรที่สรุปจากการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติการจริงในพื้นที่ ประกอบ ด้วยขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ การรับรู้ การเรียนรู้ และการจัดการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2.3.5.1 การรับรู้ กระบวนการผลักดันให้เกิดการรับรู้ร่วมกันขององค์กรหลักในชุมชน เน้นที่การรับรู้สถานการณ์ของปัญหา ตลอดจนความจำเป็นในการพัฒนางาน (ข้อมูลปัญหา ประเด็นที่กระทบการดำเนินชีวิต นโยบายที่ต้องนำไปสู่การ ปฏิบัติ) และศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น (ทุนทางสังคม ผู้นำ คนเก่ง กลุ่ม

ทางสังคม องค์กร หมู่บ้านเข้มแข็ง เครือข่าย) ทั้งนี้อาศัยการสร้างและพัฒนากระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อความข่าวสาร ในพื้นที่อย่างเป็นระบบ โดยใช้ ระบบการสื่อสารเป็นเครื่องมือ ตั้งแต่การค้นหาเนื้อหา ที่มี ความไวต่อการรับรู้ของคนต่างกลุ่มกัน (การวิจัยชุมชน การ เก็บข้อมูลต่างๆ) การสร้างสื่อที่เหมาะสมและ วิธีการหรือช่องทางในการสื่อสารทุกรูปแบบอย่างเป็นระบบ (การประชุม ผู้นำ การจัดเวทีประชาคม การ ประชุมสภาท้องถิ่น การประชุมหัวหน้าครอบครัว การประชุมกลุ่มต่างๆ เครือข่าย การ บอกผ่านปากต่อปาก สภาคาแฟ สภาแม่บ้าน รายการวิทยุชุมชน จดหมายข่าว website หนังสือพิมพ์) เป็นต้น

2.3.5.2 การเรียนรู้ การสร้างบทเรียนหรือประสบการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของทุนทาง สังคมและประชาชนในพื้นที่ใน 2 ทิศทาง คือ 1) การเรียนรู้ผลกระทบของสถานการณ์ชุมชนต่อชีวิตความเป็น อยู่ของคนในพื้นที่ (ปัญหา การเปลี่ยนแปลงของ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและโครงสร้างทาง กายภาพและบริการ ของระบบต่างๆ ที่เป็นปัจจัยกำหนด สถานะสุขภาพของคน เป็นต้น) 2) การเรียนรู้ ทางออกและแนวทางการจัดการกับสถานการณ์แ ละปัจจัยต่างๆ การ เรียนรู้วิธีการทำงานของคนในแต่ละ องค์กรทั้งในพื้นที่และองค์กรสนับสนุนจากนอกพื้นที่ เป็นต้น โดยวิธีการที่เลือกใช้ อาจเป็นการจัด ประสบการณ์ในสถานการณ์จริง (การทำงานร่วม การศึกษาดูงาน) การเสริมพลังในการสรุปบทเรียน ถอด บทเรียนจากประสบการณ์และการ จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้บทเรียน (สภาคาแฟ เวที ประชาคม เวทีสภาผู้นำ การประชุมกลุ่ม เวทีประชุมวิชาการ) เป็นต้น

2.3.5.3 การจัดการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นการจัดการนำทุนทางสังคมและศักยภาพของ ชุมชนท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างรูปธรรมการพัฒนา งานหรือ กิจกรรมที่นำไปสู่การจัดการปัญหาและ ผลกระทบที่เกิดจากโครงสร้างทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ การ จัดการสภาวะแวดล้อม และ การเมืองการปกครอง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างน้อย 3 ทิศทาง ได้แก่ 1) การเปลี่ยนวิธีการทำงานของ องค์กรให้เน้นการทำงานเชิงระบบ ส ร้างงานให้เป็นระบบ ที่เชื่อมต่อการทำงานกับ องค์กรหรือหน่วยงานอื่น ในแนวทางที่เป็นการสานงานกันมากกว่าการทำงานซ้อนทับกัน และพัฒนาต่อยอดงานได้ 2) การใช้ข้อมูล ประกอบการปรับวิถีการดำเนินชีวิตและวิธีการทำงาน 3) การเสริมความเข้มแข็งให้ความสัมพันธ์ของ ตนกับ สังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการปรับบทบาทการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชนของตนและการร่วมมือกันของ ทุนทางสังคมและการใช้ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น ในการยกระดับการแก้ปัญหาหรือต่อยอดงานเพื่อพัฒนา คุณภาพ ชีวิตของประชาชนได้

ดังนั้น กระบวนการวิจัยชุมชนหากออกแบบกิจกรรมให้ ตอบสนองทั้ง 3 ขั้นตอน ของการนำ
ใช้ทุนทางสังคม และศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นนี้ด้วย จะทำให้สามารถค้นหาและเสริมแรงทุนทางสังคมและ
ศักยภาพของชุมชน ท้องถิ่นได้พร้อมๆ กัน

2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

2.4.1.1 ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ได้ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้
คล้ายคลึงกัน โดยศัพท์ที่ใช้เรียกในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Participatory Action Research” เหมือนกัน แต่
ในภาษาไทยอาจใช้คำที่แตกต่างกัน เช่น การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วน
ร่วม การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เป็นต้น และได้ให้
ความหมายดังนี้

พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540) ได้ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้
ว่า “การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนผู้เคยเป็นประชากรที่ถูก
วิจัย กลับบทบาทเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการกระทำการวิจัยนั่นเอง โดยการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย
จนกระทั่งการกระจายความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การลงมือปฏิบัติ”

นางพรรณ พิริยานุพงศ์ (2546) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น “ทุก
ขั้นตอนเป็นสิ่งที่ชุมชนหรือชาวบ้านร่วมรับรู้และใช้ประโยชน์ด้วย ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชน
และรู้ทางแก้ไข ปัญหา ชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจและยืนยันเจตนารมณ์ที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้น
กระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัยเพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็น
ขั้นๆ . . .”

ชอบ เข้มกลัด และ โกวิท พวงงาม (2547) สรุปความหมายของการวิจัยปฏิบัติการ
แบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การวิจัยเพื่อการพัฒนาที่รวมการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Research)
กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ(Action Research)เข้าด้วยกัน และเป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นใน
ชุมชนโดยคณะนักวิจัย ชุมชน และแกนนำชาวบ้าน มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษา
ชุมชน การวิจัยปัญหา การหาแนวทางในการแก้ปัญหา ตลอดจนการดำเนินงานและติดตามผล เพื่อให้ผลของ
การวิจัยนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงในการพัฒนา

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) คือ การวิจัยที่มุ่งศึกษาชุมชน โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลาง และมุ่งสร้างพลังอำนาจให้กับประชาชน โดยทุกขั้นตอนมีสมาชิกของชุมชนเข้าร่วมด้วยในการตัดสินใจและยืนยันเจตนารมณ์ที่จะแก้ไขปัญหา

2.4.1.2 หลักการของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

หลักการของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ชอบ เข้มกลัด และ โกวิท พวงงาม (2547) ได้นำเสนอหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ไว้ ดังนี้

- 1) ให้ความสำคัญ คัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้านโดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่นที่แตกต่างไปจากนักวิชาการ ยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติและยอมรับกันแพร่หลายในหมู่ชาวบ้านคนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา
- 2) ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริม ยกย่องและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขา ให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์แทนที่จะเฉย ปล่อย หรือเหยียดหยามว่าเป็นสิ่งไร้ค่าเช่นเคยปฏิบัติกันมา
- 3) ให้ความรู้ที่เหมาะสมกับชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถรับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขาและสามารถที่จะทำ ความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้เหมาะสม
- 4) สนใจปรีดิ์สนของชาวบ้าน โดยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน เช่น การถูกกีดกันหรือแปลกแยก (alienated) จากผืนดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ การต้องดิ้นรนต่อสู้กับแรงบีบคั้นจากผู้มีอิทธิพล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคำถามที่นักวิจัยรูปแบบเก่าไม่ใคร่ไปถึง และไม่เคยเป็นจุดเน้นในการค้นหาความรู้มาก่อน
- 5) ปลดปล่อยความคิด การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชาวบ้าน และคนยากจนสามารถใช้ความคิดความเห็นของตนเองอย่างเสรี ในการมองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณ์ญาณในการวิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพเท็จจริงต่างๆ สามารถ ยืนหยัดต่อต้านพลังอิทธิพลจากภายนอกหรือจากอำนาจกดขี่ของผู้มีอำนาจ

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า หลักการของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีหลักการที่เคารพความคิดเห็นของชาวบ้านยกย่องของภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน จัดการปัญหาให้กับชุมชนด้วย

ความสามารถของชาวบ้านที่เรียนรู้ที่แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เพราะชาวบ้านจะเป็นผู้ที่รู้ที่รู้ว่าการใดที่มีอยู่ในชุมชนที่จะสามารถนำมาจัดการปัญหาและแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงกับสาเหตุ ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาประสบความสำเร็จ การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะมีส่วนกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความสนใจและมีจิตสำนึกในการร่วมจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งการคิด และวิเคราะห์สภาพปัญหาที่แท้จริงและลงมือปฏิบัติ ซึ่งสิ่งที่ชุมชนจะได้รับจากการพัฒนาชุมชน คือ การเรียนรู้หลักในการพัฒนาอย่างถูกต้องเป็นกระบวนการมากขึ้น การแก้ปัญหาด้วยตนเองและความรู้สึกมีคุณค่า ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของคนในชุมชน

2.4.1.3 กระบวนการวิจัยและการมีส่วนร่วมของประชาชน

กระบวนการวิจัยและการมีส่วนร่วมของประชาชน อมรวิรัช นาคทรพรพ และ ดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว (2541) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก สรุปได้ ดังนี้

1) ขั้นตอนเตรียมการ “ประสานพื้นที่” ในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย ขั้นตอนย่อย 2 ขั้นตอน คือ

(1) การคัดเลือกชุมชน โดยผู้วิจัยดำเนินการสำรวจและศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนทุกด้าน นับตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากรชุมชน ลักษณะทางด้านชีวภาพ ข้อมูลด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ การสื่อสาร ในการศึกษาดังกล่าวควรรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยอาจอาศัยข้อมูลจากหน่วยราชการที่มีอยู่ องค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสำรวจเบื้องต้นในชุมชน ต่อจากนั้นจึงตัดสินใจเลือกชุมชนที่มีความเหมาะสมและปัญหาที่สามารถวิจัยได้

(2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ทั้งนี้เพื่อปูทางไปสู่ความร่วมมือร่วมใจระหว่างนักวิจัยกับสมาชิกของชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องทำให้คนในชุมชนยอมรับและไว้วางใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้วิจัยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนเสียก่อน ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยควรดำเนินการดังนี้

(2.1) เข้าพื้นที่ด้วยความเชื่อมั่นว่า บุคคลในชุมชนมีความคิด ความสามารถในการวิเคราะห์แจกแจงปัญหา ตลอดจนแก้ปัญหาได้

(2.2) ในทุกโอกาสต้อง “เปิด” ให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ปัญหาที่นักวิจัยต้องรู้จักการรับฟังคนในชุมชนให้มาก

(2.3) บอกตนเองเสมอว่าเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเกิดแนวคิดในการพัฒนา เป็นผู้คอยประคับประคองเงื่อนไข ร่วมดำเนินกิจกรรมกับชุมชนและทำหน้าที่ในการถ่ายทอด

ความรู้ เตรียมความพร้อม ทักษะในการปฏิบัติงานให้กับชุมชน รู้จัก “บูรณาการ” ตนเองให้เข้ากับวิถีชีวิตในชุมชนนั้น

(2.4) ทำการติดต่อกับบุคคลสำคัญๆ ในชุมชน ถ้าเป็นหมู่บ้านก็ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาสวัด ผู้อาวุโสที่คนในชุมชนให้การยอมรับ ครู พ่อค้า เป็นต้น ถ้าเป็นองค์กรหรือหน่วยงานก็ต้องติดต่อกับผู้บริหาร ผู้เป็นเจ้าของสถานที่ เช่น ผู้อำนวยการ ครูใหญ่ ครูหัวหน้าสาย ฝ่ายปกครอง ฝ่ายวิชาการ เป็นต้น โดยแนะนำตนเองต่อชุมชนว่าท่านเป็นใคร มาทำอะไร รวมทั้งแนะนำโครงการซึ่งเป็นการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยนี้

(2.6) เปิดโอกาสให้มีการซักถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอดทุกขั้นตอน สำหรับขั้นการประสานพื้นที่นี้ เป็นขั้นที่สำคัญมาก ถ้าผู้วิจัยไม่สามารถบูรณาการตนเองเข้ากับชุมชนได้ ไม่สามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดโครงการได้ ก็จะเป็นการยากที่จะก้าวไปสู่ขั้นต่อไป ซึ่งอาจต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของชุมชนเป็นสำคัญ

2) ขั้นลงมือวิจัย “ใส่ใจกระบวนการชุมชน” ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่นักวิจัยพึงกระทำ ได้แก่

(1) การศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนการประเมินทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น โดยดำเนินการศึกษาร่วมกับชุมชนซึ่งจำเป็นต้องกระทำควบคู่ไปกับการให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องของกระบวนการและขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ในการให้ความรู้แก่ชุมชนนี้ เป็นการใช้รูปแบบและแนวคิดการศึกษาผู้ใหญ่ ครอบคลุมการพัฒนาทักษะ ะต่างๆ นับตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์ของชุมชน การประเมินความต้องการของชุมชน การพัฒนาเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลต่างๆ การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความข้อมูล การสรุปและให้ข้อเสนอแนะบนพื้นฐานของข้อมูล

(2) การกำหนดปัญหา ซึ่งในเบื้องต้นอาจพบว่าชุมชนมีปัญหาและความต้องการที่หลากหลาย แต่เมื่อถึงขั้นการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาอาจจะพบว่ามีความจำเป็นที่จะต้องเลือกและกำหนดปัญหาที่มีการลำดับความสำคัญของปัญหา โดยพิจารณาจากปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ เช่น ความรุนแรงของปัญหาความยากง่ายในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ความเร่งด่วนของปัญหา และจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในขั้นตอนนี้ต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในการเลือกและกำหนดปัญหา

(3) การร่วมออกแบบการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดวิธีการเก็บข้อมูลว่าจะเก็บข้อมูลอะไร อย่างไร ส่วนใดจะใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต หรืออาจจะใช้การอภิปรายกลุ่ม จะใช้เวลาในการเก็บข้อมูลนานเท่าไร ใครจะรับผิดชอบเก็บข้อมูลในเรื่องอะไร เป็นต้น

(4) การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้อาจพบข้อจำกัดสำหรับคนในชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากประสบการณ์และความรู้ในเรื่องการวิจัยมีจำกัด ดังนั้น ผู้วิจัยจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนคัดเลือกสมาชิกของชุมชนก็จะได้ทราบถึงสถานการณ์ของปัญหาที่ได้มีการหยิบยกมาว่ามีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด อะไร คือสาเหตุของปัญหา มีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ ใครหรือกลุ่มใดที่มีผลกระทบหรือได้รับความเดือดร้อนจากปัญหานั้นบ้าง

(5) การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้ทราบและเป็นภาระร่วมกันยืนยันและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล พร้อมกับเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดทำแผนงาน หรือโครงการเพื่อแก้ปัญหาต่อไป

3) ขั้นพัฒนา “มุ่งแก้ปัญหาชุมชน” ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักวิจัยพึงดำเนินการดังนี้

(1) กำหนดโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนนั้นๆ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการระบุกิจกรรมต่างๆ ขั้นตอนการดำเนินงานให้ชัดเจน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิก แต่ละคนในการดำเนินกิจกรรม จัดทำตารางและกำหนดเวลาที่จะดำเนินตามโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ในขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ ยังเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ผู้วิจัยนอกจากจะเป็นผู้ที่คอยกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ แล้วผู้วิจัยอาจจะต้องทำหน้าที่ในการสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น แนะนำช่องทางในการหาแหล่งทรัพยากร หรือแหล่งที่ให้การสนับสนุนจากภายนอกชุมชน นอกเหนือจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงาน

(2) การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ โดยมีแกนนำหรือกลุ่มในชุมชนเป็นกลุ่มทำงาน แต่กลุ่มนี้จะต้องเป็นกลุ่มบุคคลที่สมาชิกในชุมชนให้การยอมรับ โดยกลุ่มทำงานหรือกลุ่มแกนนำนี้อาจจำแนกกลุ่มหรือองค์กรที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งมีความเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือลักษณะของงาน แต่ในกรณีที่ชุมชนยังไม่มีกลุ่มหรือองค์กรที่เหมาะสม ก็มีความจำเป็นต้องจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมที่ได้ตั้งไว้ สิ่งสำคัญในตอนนี้ คือ การกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆ ระหว่างสมาชิกของชุมชนระหว่างสมาชิกในกลุ่มทำงาน ระหว่างสมาชิกชุมชนกับผู้วิจัย และการมอบหมายงานให้ตรงกับศักยภาพและความสามารถของบุคคล การกระจายทรัพยากร และการให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการ

ดำเนินงานต่างๆ ทั้งนี้ในการกำหนดกิจกรรมในการดำเนินงาน จำเป็นต้องอาศัยความรู้ และทักษะบางประการซึ่งรวมทั้งเทคนิคการบริหารงาน การทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา เพิ่มพูนทักษะต่างๆ ในการปฏิบัติงาน จึงเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้วิจัยในการจัดอบรมหรือจัดหาวิทยากรภายนอก หรือแม้แต่ในชุมชนเองที่จะเสริมความรู้ ทักษะให้กับสมาชิกทั้งก่อนและขณะปฏิบัติการ

(3) การติดตามและประเมินผลซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อดูปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องแก้ไข โครงการและกิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ ในขั้นตอนนี้สมาชิกของชุมชนยังมีส่วนร่วม และเป็นผู้ดำเนินการติดตามและประเมินผลโครงการ ดังนั้นจำเป็นเช่นกันที่กลุ่มติดตามและประเมินผล จะได้รับการฝึกอบรมความรู้และเทคนิคในการติดตามและประเมินผลอย่างง่ายๆ จากผู้วิจัยก่อนที่จะปฏิบัติงานเพื่อความเหมาะสม อาจมีการจัดตั้งกลุ่มติดตามและประเมินผลกลุ่มใหม่ขึ้นอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ เพื่อทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะเพื่อป้องกันอคติที่จะเกิดขึ้นจากการติดตามและประเมินผล

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีรายละเอียดและสิ่งที่นักวิจัยต้องคำนึงถึงค่อนข้างมาก นับตั้งแต่ขั้นเตรียมการประสานประสานพื้นที่ ขั้นลงมือวิจัย ใส่ใจกระบวนการชุมชนไปจนถึงขั้นก้าวสู่งานพัฒนา มุ่งแก้ปัญหาชุมชน โดยนักวิจัยจะต้องมีการเตรียมตัวและวางแผนการทำงานที่รัดกุม

2.4.2 กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal, PRA)

กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ดุสิต ดวงสา (2535) ได้กล่าวว่าไว้ว่า กระบวนการ Participatory Rural Appraisal ,PRA เป็นกระบวนการที่ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพของชุมชนและชี้วัดปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง โดยเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตรวจสอบข้อ ้อมูล รับฟังเหตุผลของกันและกันและหาข้อสรุปร่วมกัน ทั้งนี้โดยผู้ทำ PRA เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการพูดคุยและแลกเปลี่ยน บนพื้นฐานของความเคารพและความเสมอภาค การทำ PRA ที่ดีจะช่วยให้ชาวบ้านตระหนักถึงปัญหาของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนและการลงมือกระทำเพื่อแก้ไข ปัญหาของตนเองด้วยตนเองต่อไป กระบวนการ PRA จึงเป็นกระบวนการที่นอกจากจะช่วยให้ได้รับข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในชุมชนและความต้องการของชาวบ้านแล้ว ยังช่วยเสริมสร้าง สัมพันธภาพและศักยภาพของชาวบ้าน สร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและเปิดโอกาสให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนในพื้นที่

อีกทั้งหลักการทำ PRA ต้องอยู่บนพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. เชื่อมมั่นในศักยภาพของชาวบ้าน

2. ให้ความสำคัญกับความคิดที่มาจากประสบการณ์จริงและสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน

3. เน้นการระดมพลังในชุมชนเพื่อแก้ปัญหา

4. สนับสนุนให้ชาวบ้านเป็นผู้กระทำและมีบทบาทหลักในการดำเนินการ

2.4.2.1 การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

ได้มีนักวิชาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ดังนี้

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์ ชุมชน คือ การที่นักพัฒนาซึ่งเป็นคนภายนอกชุมชน หรือผู้มีอาชีพอื่น เข้าไปเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าชุมชนมีองค์ประกอบใดบ้าง มีโครงสร้าง มีคุณลักษณะทั้งทางด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การเรียนรู้อย่างไร มีสถานการณ์ใดเกิดขึ้นในชุมชนบ้าง มีประวัติความเป็นมาอย่างไร คนในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างไร มีความคิดเห็นต่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาอย่างไร มีปัญหาความเดือดร้อนอย่างไร มีความต้องการที่จะแก้ไขปรับปรุงหรือไม่

ธนพรรณ ธาณี (2540) กล่าวถึงความหมายของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้ นักพัฒนาสามารถวิเคราะห์ชุมชนได้ ซึ่งการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนจะมีความหมายตรงกันนั้น นักพัฒนาจะต้องยอมรับในแง่ที่ชุมชนแต่ละชุมชนมีความแตกต่างในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อให้เข้าใจลักษณะของแต่ละชุมชนอย่างแท้จริง

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2554) กล่าวถึง การวิเคราะห์ชุมชน คือ การมองและทำความเข้าใจชุมชนโดยพิจารณาแยกย่อยองค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งถ้าเป็นชุมชนก็คือ การศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือระบบย่อย ๆ ของสังคมหรือองค์ประกอบย่อย ๆ ของชุมชน หรือโครงสร้างและองค์ประกอบของชุมชน ตลอดจนหน้าที่ของชุมชนนั่นเอง

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า การวิเคราะห์ปัญหาชุมชน หมายถึง การที่นักวิชาการหรือนักวิจัย เข้าไปเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนใดชุมชนหนึ่งจะต้องทำความเข้าใจ ในการค้นหาสาเหตุที่ผ่านมาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อต้องการทราบถึงสาเหตุหรือปัญหา หรือความต้องการที่แท้จริงของชุมชน อะไรคือสาเหตุของปัญหา และอะไรคือความต้องการเพื่อจะได้วางแผน หรือดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น

2.4.2.2 ความจำเป็นในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน

ความจำเป็นในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ดำรงค์ศักดิ์ แก้วเพ็ง (2556) ได้อธิบายถึงความจำเป็นของการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนไว้ ดังนี้

- 1) เป็นแนวทางพื้นฐานของผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน เพราะเป็นการขยายความต้องการทางการศึกษา ไปสู่สังคมอื่นทราบความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความบกพร่องของสถาบันในสังคม
- 2) เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาความต้องการที่จำเป็นอันเป็นพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาของตนเองร่วมกับผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน
- 3) เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนในการศึกษาอบรมนอกโรงเรียนในด้าน ความรู้ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนนั้น
- 4) เป็นพื้นฐานการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือกันเองในชุมชนทางเศรษฐกิจตามวิถีทางประชาธิปไตย ประกอบกับชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจึงต้องศึกษาสภาพชุมชนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ
- 5) เป็นเครื่องมือในการวัดความก้าวหน้าของความสำเร็จความล้มเหลวของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนนั้นมีความสำคัญและความจำเป็นต่อนักพัฒนาอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนจะช่วยให้ นักพัฒนาเข้าใจถึง สภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความต้องการ และปัญหาของชุมชนนั้น ๆ อันจะนำไปสู่การวางแผนโครงการพัฒนาชุมชนต่อไป ซึ่งโครงการดังกล่าวจะเกิดขึ้น และดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง

2.4.2.3 หลักการวิเคราะห์ชุมชน

การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนนั้นมีความสำคัญและความจำเป็นต่อนักพัฒนาอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนจะช่วยให้ นักพัฒนาเข้าใจถึงสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความต้องการ และปัญหาของชุมชนนั้น ๆ อันจะนำไปสู่การวางแผนโครงการพัฒนาชุมชนต่อไป ซึ่งโครงการดังกล่าวจะเกิดขึ้น และดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2540) กล่าวถึง ขั้นตอนของการวิเคราะห์ชุมชนว่า มีอยู่ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ถ้าหากปัญหาและความต้องการมีหลายอย่างในขณะเดียวกัน จะต้องเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการ ซึ่งจะต้องสำรวจและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ตามความต้องการของประชาชนในชุมชน

2) ศึกษาสาเหตุของปัญหา เป็นการค้นหาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลต่าง ๆ เป็นพื้นฐานประกอบการวิเคราะห์ ซึ่งวิธีการหาสาเหตุของปัญหาและความต้องการในชุมชนนั้นมีหลายวิธี ได้แก่ การสังเกตการศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิหลังของชุมชน การสัมภาษณ์ เป็นต้น

3) ศึกษาความสามารถในการแก้ไขปัญหาเป็นการมองศักยภาพของผู้ศึกษา ว่ามีความสามารถในการแก้ไขปัญหาชุมชน ได้มากน้อยเพียงใด

4) ศึกษาสู่ทางในการแก้ไขปัญหา มีการวางแผนการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อหาสู่ทางในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งมีหลายวิธี ดังนี้

4.1) การประชุมวิเคราะห์และสรุประหว่างผู้สำรวจเก็บข้อมูล ผู้ปฏิบัติงานในชุมชนและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อที่จะดำเนินการวางแผนในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยวิธีการนี้ ประชาชนไม่ได้มาเกี่ยวข้องด้วย

4.2) การประชุมวิเคราะห์และ สรุประหว่างผู้สำรวจเก็บข้อมูล ผู้ปฏิบัติงานในชุมชนและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อที่จะดำเนินการวางแผนในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยวิธีการนี้ ประชาชนไม่ได้มาเกี่ยวข้องด้วย

4.3) การวางแผนประชุมและสรุปการวิเคราะห์ชุมชนระหว่างฝ่ายประชาชนกับฝ่ายเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือองค์กรเอกชน จะเป็นประโยชน์อย่างมาก เพราะทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและสรุปแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเต็มที่ หลังจากนั้นเมื่อต่างฝ่ายต่างได้ข้อสรุป แล้วนำมาประชุมพิจารณาวิเคราะห์สรุปร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง ก็จะได้ข้อสรุป สู่ทางการวางแผนแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน

4.4) ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน อาสาสมัคร และกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน ร่วมกันประชุมพิจารณาวิเคราะห์ชุมชน เพื่อวางแผนหาสู่ทางแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชนที่ ทำงานด้านพัฒนาจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเท่านั้น วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ดีที่ประชาชนภายในชุมชนได้ตระหนักถึงความสามารถของตนเองได้รู้จักการวิเคราะห์ชุมชนของตน โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเท่านั้น

4.5) การประชุมและสรุปการวิเคราะห์ชุมชนโดยชุมชนเอง ปราศจากการช่วยเหลือหรือมีที่ปรึกษาจากภายในชุมชน วิธีการนี้เป็นวิธีการที่ดีที่ประชาชนช่วยหาหนทางพัฒนาด้วยตนเอง ภายในชุมชนของตน

จากคำกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การวิเคราะห์ชุมชนนักวิจัยจะต้องเข้าใจถึงหลักการ ขั้นตอน และวิธีการศึกษาการวิเคราะห์ชุมชน เพราะการเข้าใจหลักการดังกล่าวจะทำให้การวิเคราะห์ได้รับทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และอะไรคือสาเหตุของปัญหาเหล่านั้น เพื่อจะได้วางแผนและดำเนินการแก้ไข

2.4.3 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

เทคนิค และวิธีการศึกษาวิเคราะห์ ชุมชน มีหลายเทคนิคที่ช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนในชุมชน อีกทั้งยังกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกของชุมชนให้มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสะท้อนสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนข้อมูลชุมชนในด้านต่าง ๆ ในการวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง นำไปสู่การเอาแผนไปปฏิบัติ การปฏิบัติร่วมกัน และการติดตามและประเมินผล เพื่อสร้างสรรค์การพัฒนาชุมชนในอนาคต ซึ่งประกอบด้วยเทคนิค และวิธีการวิเคราะห์ชุมชนต่าง ๆ ซึ่งในรายงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอเสนอเทคนิค SWOT Analysis ซึ่งเป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต และเหตุการณ์ในปัจจุบันในพื้นที่ได้ อีกทั้งคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค วรรณลดา กันต์โหม (2558) ได้กล่าวถึง การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ไว้ดังนี้ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) เป็นคำย่อมาจากคำว่า ดังนี้

Strengths คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่ดีที่นำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในที่ไม่ดี ซึ่งไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัย และสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวย หรือเป็นประโยชน์ให้การทำงานในองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์

Threats คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัย และสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวาง หรือเป็นปัญหาการทำงานในองค์กรไม่บรรลุวัตถุประสงค์

SWOT แม้ว่าเป็นเทคนิคเพื่อใช้ในการวิเคราะห์องค์กร ซึ่งเป็นรูปแบบของการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ทางธุรกิจ แต่เทคนิคนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาชุมชน การวางแผนพัฒนาในชุมชนได้ เนื่องจากการวิเคราะห์ SWOT ได้ช่วยให้เกิดเวทีสร้างการเรียนรู้ และเกิดความเข้าใจแก่สมาชิกในชุมชนอย่างดี ยิ่ง ได้เกิดแนวความคิดและข้อสรุปในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และได้ช่วยให้สมาชิกทุกคนได้ร่วมคิดพิจารณาโครงการอย่างทั่วถึง และเป็นความคิดของแต่ละคนอย่างแท้จริงไม่มีการแยกชั้นแบ่งเพศแต่อย่างใด

2.4.3.1 คุณลักษณะของการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร (2543) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของการวิเคราะห์การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมทุกระดับ กระบวนการวิเคราะห์ SWOT เอื้ออำนวยให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้นำและสมาชิกในการวางแผนกลยุทธ์
- 2) กระบวนการเรียนรู้ เป็นเวทีการเรียนรู้ของผู้นำและผู้เข้าร่วมที่มีการถ่ายทอดข้อมูลประสบการณ์ โดยการคิดและเสนอความคิด อภิปรายโต้แย้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการตัดสินใจเลือกทิศทางและกลยุทธ์ของกลุ่ม
- 3) การใช้เหตุผล จากที่ผู้เข้าร่วมที่ใช้ความคิด อภิปรายถึงเหตุผลต่างๆในการตัดสินใจ จึงเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งเอื้อให้เกิดการใช้เหตุผลในการคิดและตัดสินใจกำหนดกลยุทธ์
- 4) การใช้ข้อมูล ผู้เข้าร่วมได้ใช้ข้อมูลในการวางแผนกลยุทธ์ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเป็นข้อมูลจากประสบการณ์การทำงานของผู้เข้าร่วม จากการศึกษาวิเคราะห์องค์กร และจากแหล่งข้อมูลภายนอก เช่น จากวิทยากรที่เชิญมาให้ความรู้และเพิ่มเติมข้อมูล เป็นต้น
- 5) การกระตุ้นให้คิดให้เปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้น ด้วยเหตุแห่งการใช้ความคิดและการโต้แย้ง จึงทำให้สร้างสรรค์ให้เกิดความคิด การมองและความเข้าใจแง่มุมใหม่ โดยผู้เข้าร่วมอาจจะยังไม่เคยคิดหรือเป็นแง่มุมใหม่นี้มาก่อน ซึ่งก่อให้เกิดการเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้นของกลุ่ม หรือคลี่คลายสถานการณ์
- 6) การเป็นเจ้าของและพันธะสัญญา ทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนงานและเกิดความผูกพันต่อการนำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ
- 7) การปฏิบัติทันที เมื่อเสร็จสิ้นการวางแผน ผู้เข้าร่วมจะลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหา นั้น ๆ ทันที หรือบางครั้งอาจจะไม่รอจนสิ้นสุดกระบวนการ เขาตัดสินใจแก้ไขปัญหานั้น ๆ เลย

2.4.3.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

วรรณลดา กันต์โหม (2558) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคไว้ว่า การวิเคราะห์ SWOT นิยมใช้เวลาประมาณ 2 วัน ส่วนประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน คือ

1) การเตรียมตัวผู้เข้าร่วม ขั้นตอนนี้จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมตระหนักถึงสถานการณ์ในปัจจุบันขององค์กรของตน ความจำเป็นที่ต้องวางแผน และกระตุ้นให้เกิดความพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการวางแผน โดยมีวิธีการดังนี้

1.1) นำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์องค์กรในส่วน ภารกิจ วัตถุประสงค์ ผลที่เกิดขึ้นและกลยุทธ์ที่ผ่านมาของกลุ่ม

1.2) ให้ผู้ที่เข้าร่วมคิดค้นหาปัจจัยที่ทำให้เกิดผลเช่นนี้ โดยอธิบายความคิดเห็นนั้นต่อกลุ่ม จากนั้นจึงสรุปเป็นข้อสรุปร่วม ในการนี้อาจให้ผู้เข้าร่วมหรือผู้ดำเนินการเป็นผู้สรุปก็ได้

1.3) เมื่อผู้เข้าร่วมเข้าใจสถานการณ์ของกลุ่มว่า กลุ่มทำอะไรบ้าง ทำไมจึงทำอย่างนั้นและกลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด อย่างไร จากความเข้าใจสถานการณ์ของกลุ่มดังกล่าว จะทำให้ผู้เข้าร่วมมีความพร้อมเข้าสู่การวางแผนต่อไป

2) การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน จุดอ่อน จุดแข็ง เป็นขั้นตอนของการวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

2.1) กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมคิดถึงการทำงานที่กลุ่มทำได้ดี อะไรบ้างที่กลุ่มยังทำไม่ได้

2.2) เมื่อแต่ละคนเสนอความคิดเห็นของตน แล้วจึงกระตุ้นผู้เข้าร่วมอภิปรายข้อเสนอแนะๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตัดสินใจว่าข้อที่นำเสนอเป็นจุดแข็งจริงหรือไม่

2.3) ผู้ดำเนินการนำเสนอจุดแข็งซึ่งได้จาก การศึกษาองค์กร พร้อมทั้งให้กลุ่มตรวจสอบความถูกต้องและพิจารณาว่าเป็นจุดแข็งจริงหรือไม่

2.4) นำเอาจุดแข็งทั้งหมดมาสรุปรวม แล้วจัดทำเป็นรายการชุดจุดแข็ง

2.5) ผู้เข้าร่วมให้น้ำหนักจุดแข็งแต่ละข้อ โดยพิจารณาจาก “เป็นจุดแข็งที่มีศักยภาพส่งผลกระทบต่อกลุ่ม (potential impact)” และ “เป็นจุดแข็งที่มีความสำคัญในเชิงเปรียบเทียบ (relative important)”

2.6) ดำเนินการในการวิเคราะห์จุดอ่อน โดยพิจารณาจากการทำงานที่กลุ่มยังทำไม่ได้ดี ให้ดำเนินการตามขั้นตอนในการวิเคราะห์จุดแข็ง

3) การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก โอกาส อุปสรรค เป็นการเชื่อมโยงผลการศึกษาด้านกลยุทธ์กับการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์สังคมเศรษฐกิจ โดยชี้ให้ผู้เข้าร่วมเห็นว่า เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เป็นสิ่งจำเป็น จากนั้นกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะกระทบต่อกลุ่มของเขาในเชิงโอกาสหรืออุปสรรค โดยปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้

3.1) ผู้ดำเนินการเสนอคาดการณ์การเปลี่ยนแปลง ซึ่งได้จากการศึกษาวิเคราะห์องค์กร และผู้เข้าร่วมพิจารณาและอภิปรายการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ทั้งในระดับหมู่บ้าน จนถึงระดับโลก

3.2) กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนพิจารณาการเปลี่ยนแปลงนั้น จะกระทบต่อกลุ่มของเขาในเชิงโอกาสและอุปสรรค แล้วให้แต่ละคนนำเสนอข้อพิจารณาของตนและร่วมอภิปราย

3.3) ประมวลส่วนที่เป็นเชิงบวกหรือดีเป็นข้อสรุปรวม บางข้ออาจไม่ต้องพิจารณา เมื่อผู้เข้าร่วมเห็นว่าไม่กระทบต่อกลุ่มแต่อย่างใด จากนั้นจัดทำเป็นรายการชุดโอกาส

3.4) ผู้เข้าร่วมให้นำหน้าโอกาสแต่ละข้อ โดยพิจารณาจาก “เป็นโอกาสที่มีศักยภาพส่งผลกระทบต่อกลุ่ม (potential attractiveness)” และ “เป็นโอกาสที่มีความเป็นไปได้ของความสำเร็จ (probability success)”

3.5) ประมวลส่วนที่เป็นเชิงลบเป็นข้อสรุปรวม พร้อมทั้งจัดทำเป็นรายการอุปสรรคผู้เข้าร่วมอาจไม่พิจารณาถึงข้อซึ่งเห็นว่าไม่มีผลกระทบต่อกลุ่มแต่อย่างใด

3.6) ผู้เข้าร่วมให้นำหน้าอุปสรรคแต่ละข้อ โดยพิจารณาจาก “เป็นอุปสรรคที่มีศักยภาพรุนแรงต่อกลุ่ม (potential severity)” และ “เป็นอุปสรรคที่มีความเป็นไปได้ของการเกิดขึ้น (probability occurrence) ”

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า กระบวนการวิเคราะห์ SWOT เป็นเทคนิคที่มีประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์กลุ่ม องค์กร หรือชุมชนที่จะนำไปสู่การวางแผนกลยุทธ์ในการพัฒนา แต่กระบวนการก็มีความซับซ้อนจึงทำให้เกิดเงื่อนไขและข้อจำกัดของการใช้เทคนิคนี้ได้ ดังนั้น นักวิจัยควรทำความเข้าใจกระบวนการวิเคราะห์ SWOT อย่างถ่องแท้ หรือประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจและดำเนินการได้ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้ศึกษาวิเคราะห์ชุมชน หรือนักวิจัยต้องให้ความสำคัญ เพื่อให้การใช้เทคนิคนี้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อนุวัติ คุณแก้ว (2550) ทำการศึกษาการพัฒนาทักษะการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานักวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาโจทย์และข้อเสนอโครงการวิจัย พัฒนาทักษะการวิเคราะห์ การเขียนรายงานการวิจัย และการเผยแพร่ผลงานวิจัย กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แบบประเมินข้อเสนอโครงการ แบบทดสอบความรู้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเขียนรายงานการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ t-test แบบ Dependent การวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า 1. โจทย์วิจัยได้พัฒนาร่วมกับภาคีต่างๆในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีทั้งหมด 5 ประเด็น คือ การศึกษา สิ่งแวดล้อม การเกษตร เศรษฐกิจและการท่องเที่ยว และสังคม 2. ข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยเครือข่ายการวิจัยภาคเหนือตอนล่าง ปีงบประมาณ 2551 มีทั้งหมด 11 โครงการ ส่วนข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2552 มีทั้งหมด 23 โครงการ เป็นผลงานวิจัย จำนวน 9 โครงการ และโครงการวิจัย 11 โครงการ 3. ความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4. ความรู้ความสามารถในการเขียนรายงานวิจัย หลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 5. มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยในวารสาร จำนวน 1 เรื่อง และนำเสนอในการประชุมทางวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ จำนวน 16 เรื่อง

นุชรีย์ บวชชุม และคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้การทำวิจัย ความรู้เกี่ยวกับการวิจัย ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งกำหนดรูปแบบในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยสู่ความเป็นสากลของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่สายสนับสนุนโดยได้ทำการสุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและนำไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากร จำนวน 20 ตัวอย่าง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีคุณภาพโดยได้หาความเชื่อมั่นได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา = 0.97 ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 237 ตัวอย่าง แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม R เพื่อคำนวณค่าสถิติ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าไคส์แคว Test โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัย พบว่า บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง คือ งานวิจัยทุกเรื่องต้องมีการอภิปรายผล รองลงมา ขนาดตัวอย่างขึ้นอยู่กับหลายองค์ประกอบ ส่วนมีความรู้ผิด ได้แก่ การให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ รองลงมา คือ IOC บุคลากรที่ทำวิจัยประสบกับปัญหา

อุปสรรคคือ การเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย เพื่อของบประมาณ รองลงมา การเลือกและพัฒนา นาโทยวิจัย สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในภาพรวม และทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก คือ พัฒนาด้านการฝึกอบรมการวิจัย รองลงมา สร้างแรงจูงใจในการทำวิจัยและด้านการเผยแพร่ผลงานวิจัย ส่วนผลการทดสอบ สมมติฐาน พบว่า อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพมีความสัมพันธ์กับแนว ทางการพัฒนานักวิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ ส่วนปัจจัยที่เหลือไม่มีความสัมพันธ์กัน นอกจากนี้บุคลากรมีข้อเสนอแนะให้สถาบันวิจัยและพัฒนา จัดอบรมการวิจัยสำหรับเจ้าหน้าที่ให้มากขึ้น และพัฒนางานวิจัยให้มีคุณภาพ ส่วนรูปแบบ ในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยนั้นควรกำหนดเป็น โครงสร้างในการบริหารจัดการสถาบันวิจัยและพัฒนา ให้ทันสมัยเป็นแบบบูรณาการ มีปฏิทินการอบรมการวิจัยตลอดทั้งปีในทุกดับ มีการสร้างแรงจูงใจที่หลากหลาย ซึ่งงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้นำไปสู่ภาคปฏิบัติแล้ว เช่น การอบรม การเขียนบทความวิจัย การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ มาประเมินข้อเสนอการวิจัยเพื่อของบประมาณ ประจำปี 2556 และเปิด Research Clinic สัปดาห์ละ 1-2 วัน เป็นต้น

ระวีวรรณ สุวรรณศรีและคณะ (2558) ทำการวิจัยเรื่องการปรับปรุงระบบการจัดการงานวิจัย เพื่อพัฒนาพื้นที่จังหวัดนนทบุรี สุพรรณบุรี และพระนครศรีอยุธยา เพื่อพัฒนากลไกการบริหารจัดการงานวิจัย ของมหาวิทยาลัย พัฒนางานวิจัยและนักวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ และสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยได้ จัดตั้งหน่วยวิจัยนวัตกรรมเพื่อสังคมและชุมชน ในสังกัดสถาบันวิจัยและพัฒนา ให้เป็นหน่วยงาน ขับเคลื่อนการทำงานวิจัย โดยนำ แนวคิดของการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ไป เป็นแนวทางในการดำเนินงานได้ กำหนดขั้นตอนการทำงานและถอดบทเรียนการทำงาน เพื่อให้ได้ความรู้ในการจัดการงานวิจัยเพื่อนำ ไปปรับปรุงระบบงานวิจัยของมหาวิทยาลัย การดำเนินงาน พบว่าการจัดเวทีให้นักวิจัยได้ศึกษาบริบทของชุมชน และวิเคราะห์ วิถีชีวิตชุมชนทำให้ มองเห็นปัญหาชุมชนได้ หลายมิติ เมื่อวิเคราะห์ ปัญหาและความต อการพัฒนาของชุมชนในพื้นที่เป าหมายโดยนักวิจัยมีส วนรวมทำให้นักวิจัยได้โจทย์และประเด็นวิจัย ซึ่งสามารถ พัฒนาเปงานงานวิจัยโดยบูรณาการงานระหว างคณะให้มีเป้าหมายร่วมกันเพื่อสร างความมั่นคงอาชีพในชุมชน ในระหว่างดำเนินงานได้ พัฒนาให้นักวิจัยตระหนักถึงผู้ มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ ีประโยชน์จากงานวิจัย ทำให้ มองเห็นการเชื่อมโยงกันของโครงการย่อยในพื้นที่และกำหนดกรอบและทิศทางการทำงานต อเนื่องเพื่อพัฒนา เชิงพื้นที่ให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ผลการดำเนินงานดังกล่าว ทำให้มหาวิทยาลัยมีนโยบายเปลี่ยนแปลง รูปแบบการบริการวิชาการให้มีการบูรณาการข้ามคณะโดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจน และใช้ กระบวนการ มีส่วนรวมในการทำงาน มีการจัดสรรทุนวิจัยจากกองทุนส ่งเสริมการวิจัยของมหาวิทยาลัย เพื่อสนับสนุนแผน งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ และเกิดเครือ ขา ความร วมมือกับหน วยงานต่างๆ เช่น ศูนย์ ประสานงานวิจัย

เพื่อท้องถิ่นจังหวัด พระนครศรีอยุธยา เครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่น เครือข่ายภาคประชาสังคม และหน่วยงานราชการต่างๆ ใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น ผลจากการจัดการวิจัยในระยะต้นทางได้พัฒนาโจทย์วิจัยภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาเพื่อสร้าง ความมั่นคงด้านอาชีพจากฐานทรัพยากรในชุมชน และได้ สักระยะหนึ่ง ประเด็นการวิจัยเพื่อพัฒนา พื้นที่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การจัดการน้ำในชุมชน 2) การปรับตัวของ ชุมชนและพัฒนาผู้นำ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต 3) รูปแบบ การเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก ผลผลิตปลอดภัย 4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาและวัตถุดิบในท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่า ตลอดสายโซ่ อุปทาน โดยใช้ ความต้องการตลาดเป็นปัจจัยนำไปสู่การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยจำนวน 14 โครงการ มีนักวิจัยเข้าร่วมโครงการจำนวน 55 คน จาก 5 คณะ ในจำนวนนี้เป็นนักวิจัยใหม่ 40 คน การวิจัยดำเนินงานในพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 8 โครงการ ตำบลสามเริ่น อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 4 โครงการ ตำบลช้างใหญ่ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 1 โครงการ และดำเนินการในมหาวิทยาลัย 1 โครงการ

วิเชียร ฝอยพิกุล และคณะ (2558 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยและพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมศักยภาพการผลิตข้าวที่มีคุณลักษณะเฉพาะ และสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดนครราชสีมาตามยุทธศาสตร์ครัวโคราชสู่ครัวโลก โครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมศักยภาพการผลิตข้าวที่มีคุณลักษณะเฉพาะและสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดนครราชสีมาตามยุทธศาสตร์ครัวโคราชสู่ครัวโลกเป็นหนึ่งในโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุน แผนงานการวิจัยมุ่งเป้าเพื่อตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ : กลุ่มเรื่องนวัตกรรมเพื่อสังคมและชุมชน มีระยะเวลาดำเนินงาน 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2557 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2558 โดยมีวัตถุประสงค์โครงการ เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการร่วมกันระหว่าง สถาบันวิจัยและพัฒนา ศูนย์ศึกษาและพัฒนาโคราช คณะวิชาต่างๆในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการผลิตและอุตสาหกรรมแปรรูปข้าวตามห่วงโซ่อุปทานและสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาตามยุทธศาสตร์ครัวโคราชสู่ครัวโลก ด้วยการวิจัยและพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับเชิงปริมาณภายใต้กรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ แบบบูรณาการ (Area Based Collaborative Research) โดยใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ผลการดำเนินงานในระยะ 12 เดือน ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาระบบบริหารจัดการ งานวิจัย ดังนี้ 1) การดำเนินงานประชุมการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่แบบบูรณาการ (ABC สัญจร) 2) การแต่งตั้ง คณะกรรมการขับเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาพื้นที่ 3) การแต่งตั้งคณะกรรมการ

พัฒนาระบบและกลไกงานวิจัย และพัฒนาพื้นที่ 4) การจัดกิจกรรมคลินิกวิจัยและพัฒนาพื้นที่ 5) การอบรมเชิงปฏิบัติการแนวคิดและเครื่องมือ การทำงานวิชาการ เพื่อสังคม รวมถึงการตั้งโจทย์และการเขียนข้อเสนอโครงการ และผลการดำเนินงานด้าน การพัฒนางานวิจัยเชิงประเด็นการพัฒนางานวิจัยเพื่อสร้างความรู้และข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการ ขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ สรุปได้ ดังนี้ 1) สถาบันวิจัยและพัฒนาได้เริ่มดำเนินการพัฒนาระบบกฎ/ระเบียบ/ หลักเกณฑ์ ที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการงบประมาณและการพัฒนางานวิจัยพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืนใน มหาวิทยาลัย 2) การขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดกระบวนการวิจัยและพัฒนาในมิติการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ได้มีการ ลงนามความร่วมมือและทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา สำนักงานจังหวัด นครราชสีมา สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) การพัฒนางานวิจัยเชิง พื้นที่และการพิจารณาทุนสนับสนุนโครงการจำนวนทั้งสิ้น 14 โครงการ ในการดำเนินงาน 14 โครงการระยะ ที่ 1 แบ่งเป็นโจทย์ด้านการพัฒนาระบบบริหารจัดการจำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ “การพัฒนาระบบบริหารจัดการ คุณภาพงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา” ผลการดำเนินงาน มีการ รับรู้และเข้าใจในกระบวนการทำงานวิจัยและพัฒนาพื้นที่ของผู้บริหารระดับสูง อธิการบดี รองอธิการ ผู้รับผิดชอบ หน่วยงานรับผิดชอบหลักมีผู้ประสานที่มีความรู้และเข้าใจในงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ มีการ ติดตามผลการดำเนินงานของแหล่งทุนเป็นระยะ และมีกิจกรรมเสริมให้กับนักวิจัยทำให้เกิดการกระตุ้นความ ตื่นตัวของนักวิจัยอย่างต่อเนื่อง ผลที่จะได้เมื่อสิ้นสุดงานวิจัย จะทำให้เกิดการบริหารจัดการคุณภาพงานวิจัยซึ่ง เกิดจากการบูรณาการแบบมีส่วนร่วมของคณะวิชาต่างๆและผู้เกี่ยวข้อง และจะทำให้ได้คู่มือการบริหารจัดการ คุณภาพงานวิจัยเพื่อใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพเอื้อต่อการวิจัยและมีการพัฒนาระบบบริหารจัดการ กฎ/ระเบียบ/หลักเกณฑ์/ภาระงาน เกี่ยวกับการบริหารจัดการงานวิจัยพื้นที่การบูรณา การงบประมาณให้มีความชัดเจน โดยสถาบันวิจัยและพัฒนาร่วมกับคณะวิชาต่างๆในมหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมาให้เห็นเป็นรูปธรรม โจทย์เชิงประเด็นด้านการพัฒนาข้าวโคราชสู่ครัวโลกในระยะที่ 1 มีจำนวน 10 โครงการแบ่งเป็น โจทย์ด้านการพัฒนาระดับต้นจำนวน 9 โครงการ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการวิจัยที่ตอบสนองการปรับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ (Re-profiling) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและตอบสนองนโยบายด้านการวิจัยของรัฐบาล โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

3.3 ขั้นตอนการวิจัย

3.4 ขั้นตอนการดำเนินงาน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research, PAR) เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการวิจัยที่ตอบสนองการปรับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ (Re-profiling) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

อาจารย์จากกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยละ 5 คน รวม 30 คน

3.3 วิธีดำเนินการวิจัย

3.3.1 ประชุมคณะดำเนินงานหลักในภูมิภาค

3.3.2 สัมภาษณ์ข้อมูลศักยภาพนักวิจัยและจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย

3.3.3 ประชุมชี้แจงโครงการและอบรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย
ด้านชุมชนท้องถิ่น

3.3.4 นักวิจัยลงพื้นที่จัดเวทีประชาคมเพื่อค้นหาประเด็นและโจทย์วิจัย

3.3.5 วิพากษ์ประเด็นและหรือข้อเสนอเชิงหลักการ และหลอมรวมเป็นชุดโครงการระดับภูมิภาค

3.4 ขั้นตอนการดำเนินงาน

3.4.1 ประชุมคณะดำเนินงานหลักในภูมิภาคเพื่อวางแผนการดำเนินงาน ซึ่งประกอบไปด้วย
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนทั้ง 6 แห่ง
ดังกล่าวข้างต้น

3.4.1.1 จัดตั้งคณะดำเนินงานในระดับภูมิภาคเพื่อดำเนินการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย
จากโจทย์วิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ตามการปรับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราช
ภัฏ (Re-profiling) ของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

3.4.1.2 ออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพนักวิจัยและจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละ
มหาวิทยาลัย

3.4.2 คณะดำเนินงาน ของแต่ละ มหาวิทยาลัยประชาสัมพันธ์ เปิดรับสมัครอาจารย์ที่สนใจ ด้าน
งานวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น

3.4.3 มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยในฐานะผู้ประสาน จัดประชุมชี้แจงโครงการและอบรมพัฒนา
ศักยภาพนักวิจัยในการพัฒนา ข้อเสนอโครงการวิจัยด้านชุมชนท้องถิ่นเพื่อเตรียมความพร้อมของนักวิจัยเพื่อ
ชุมชนท้องถิ่น ที่สนใจเข้าร่วมโครงการ ก่อนลงพื้นที่ค้นหาโจทย์วิจัย ในการประเมินและการวิเคราะห์บริบท
ชุมชนท้องถิ่นเพื่อประกอบการค้นหาโจทย์วิจัย ตลอดจนแนวทางการเก็บข้อมูลด้านการพัฒนาชุมชนที่ ้องถิ่น
การเตรียมเอกสารเชิงหลักการและพัฒนาข้อเสนอโครงการ ตามรายละเอียดในภาคผนวก

3.4.4 นักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการของแต่ละมหาวิทยาลัย ประสานงานผู้มีส่วนได้
ส่วนเสีย (ผู้แทนชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่) จัดเวที
ประชาคม ระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาโจทย์วิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
อย่างแท้จริง ตามการปรับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ (Re-profiling)

3.4.5 คณะดำเนินงานในมหาวิทยาลัยเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิใน มหาวิทยาลัยราชภัฏตาม
Cluster ของยุทธศาสตร์ re-profiling “ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน” มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่คณะนักวิจัย

3.4.6 สกว. เสนอรายชื่อ “ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก” ตาม cluster ของยุทธศาสตร์ re-profiling

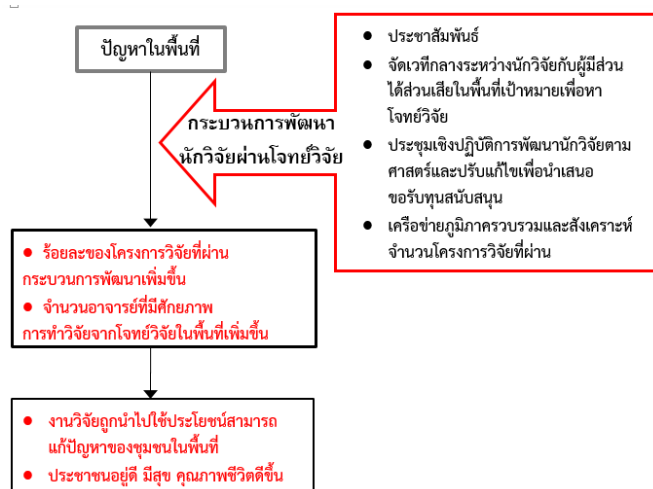
3.4.7 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น” รายภูมิภาค

3.4.8 นักวิจัยนำเสนอ (ร่าง) ข้อเสนอเชิงหลักการ (Concept Paper) ต่อคณะผู้ทรงคุณวุฒิ (5 คน/ภูมิภาค) และปรับปรุง พัฒนาเป็นข้อเสนอโครงการวิจัยตามข้อเสนอแนะ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิภายในเป็นที่ปรึกษาตลอดระยะเวลาการประชุมเชิงปฏิบัติการ และมีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกร่วมให้ข้อเสนอแนะ เพื่อให้ได้เป็นข้อเสนอโครงการวิจัยที่สมบูรณ์

3.4.9 สถาบันวิจัยและพัฒนาแต่ละแห่ง รวบรวมข้อเสนอโครงการวิจัยและนำเข้าระบบการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งทุนที่นอกเหนือจากงบรายได้ของมหาวิทยาลัย

3.4.10 คณะทำงานสรุปประเด็นโจทย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่แต่ละภูมิภาค ส่งเคราะห์เป็นกรอบความคิดการวิจัยของชุดโครงการวิจัย และจัดทำรายงานกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย

3.4.11 นำเสนอภาพรวมผลงานในเวทีราชภัฏวิจัย (ร่วมกับโครงการการพัฒนา ศักยภาพระบบบริหารงานวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ)

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการวิจัย ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และนำเสนอเชิงพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการวิจัยที่ตอบสนองการปรับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ (Re-profiling) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและตอบสนองนโยบายด้านการวิจัยของรัฐบาล ทีมวิจัยรายงานผลการวิจัยดังนี้

- 4.1 ประเด็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม
- 4.2 กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย
- 4.3 ถอดบทเรียนกระบวนการพัฒนานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น

4.1 ประเด็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

ประเด็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม มุ่งเน้นตามการปรับยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ (Re-profiling) ของแต่ละกลุ่ม ซึ่งประเด็นยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยของกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบไปด้วย 3 ประเด็นคือ การผลิตและพัฒนาครู การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการพัฒนาอาหารสู่ครัวโลก โดยประเด็นที่กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏอีสานตอนบนเลือกเพื่อพัฒนา โจทย์วิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น คือ ประเด็นด้านอาหาร ทั้งนี้ประเด็นอื่นที่เอื้อและเกี่ยวข้องกับการพัฒนานักวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ประเด็นด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

4.2 การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย

4.2.1 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการ

ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้ง 6 แห่งแสดงรายละเอียดตามตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของสถาบันการศึกษาทั้ง 6 แห่ง

ขั้นตอนการพัฒนาโจทย์	สถาบันการศึกษา					
	1	2	3	4	5	6
1. คณะดำเนินงาน						
1.1 บุคลากรในสถาบันวิจัยเป็นคณะดำเนินงานหลัก	✓			✓	✓	
1.2 สรรหาทีมวิจัย จากโจทย์ทางด้านอาหาร และสาขาที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น		✓				
1.3. อาจารย์ผู้สนใจการทำงานร่วมกับชุมชน และอาจารย์ผู้สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย			✓			
1.4 ทีมงานกองวิจัยของมหาวิทยาลัย และสรรหาอาจารย์ที่สนใจจากงานชุมชนท้องถิ่นพัฒนา						✓
2. การออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพนักวิจัย และจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย						
2.1 ออกแบบสำรวจข้อมูลศักยภาพนักวิจัยเป็น 2 ส่วน คือ 1) นักวิจัยในส่วนนักวิชาการ (อาจารย์ในมหาวิทยาลัย) ซึ่งหัวหน้าทีมวิจัย ทำการออกแบบสำรวจเพื่อสอบถามรายละเอียดข้อมูลด้านต่าง ๆ ของนักวิจัย (การศึกษา ประวัติการทำงานวิจัย ประวัติการฝึกอบรม ประวัติผลงานวิชาการด้านอื่น ๆ) และรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงถึงศักยภาพของนักวิจัย 2) นักวิจัยในส่วนของชุมชน ประกอบด้วย (ตัวแทนของคนในชุมชน ตัวแทนหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน) ออกแบบสำรวจเพื่อให้ทีมวิจัยได้กรอกข้อมูล (ชื่อ ตำแหน่ง อายุ ประสบการณ์การอบรมในด้านต่าง ๆ)	✓					
2.2 รวมกลุ่มนักวิจัยที่มีความชำนาญทางด้านอาหาร และที่เกี่ยวข้อง		✓				
2.3 สำรวจข้อมูลศักยภาพของนักวิจัยที่มีความพร้อมในการทำงานร่วมกับชุมชน โดยมีอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขาวิชา มาร่วมกันทำงานในทีมวิจัยท้องถิ่น			✓			
2.4. สำรวจความต้องการของทุกคณะ ประชุมพิจารณาคัดเลือกทีมบนหลักการสามารถทำงานชุมชน /ผ่านการวิจัยแบบ CBR เป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ และนักวิจัยรุ่นเก่า และมีคุณสมบัติเป็นผู้มีความสนใจงานชุมชน				✓		

ตารางที่ 4.1 แสดงขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของสถาบันการศึกษาทั้ง 6 แห่ง (ต่อ)

ขั้นตอนการพัฒนาโจทย์	สถาบันการศึกษา					
	1	2	3	4	5	6
2.5 มีการบันทึกแจ้งคนบดีแต่ละคณะในรอบคัดเลือกนักวิจัย ประชาสัมพันธ์สำหรับนักวิจัยที่สนใจ เลื่อนนักวิจัยที่สนใจและมี ประสบการณ์ในการลงพื้นที่ชุมชน					✓	
2.6 ประชาสัมพันธ์แจ้งไปยังนักวิจัยทุกคณะเพื่อสมัครเข้าร่วมโครงการ ตรวจสอบจากผลงานวิจัยแต่ละปีที่ผ่านมาและติดต่อประสานงานกับ นักวิจัยที่มีเคยมีประสบการณ์งานวิจัยพื้นที่ด้านอาหาร ประชุมชี้แจง เกี่ยวกับโครงการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและข้อเสนอชุดโครงการวิจัย เพื่อชุมชนท้องถิ่น คัดเลือกนักวิจัยเพื่อเข้าร่วมประชุมการพัฒนา ข้อเสนอโครงการวิจัย โดยเข้าร่วมประชุมกับเครือข่ายภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน นักวิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาหาข้อมูลในการ พัฒนาโจทย์วิจัย						✓
3. การดำเนินการเพื่อให้ได้มาของโจทย์วิจัย						
3.1 ประชุมเพื่อคัดเลือกพื้นที่ในการลงพื้นที่เพื่อค้นหาโจทย์วิจัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3.2 ทีมวิจัยลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลชุมชนเป้าหมาย ทางด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3.3 จัดการประชุมเพื่อระดมความคิด เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ ปัจจุบันของชุมชน ปัญหาต่าง ๆ รวมถึงแนวคิดในการพัฒนาชุมชน	✓		✓	✓		✓
3.4 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคและวิเคราะห์ถึงความ เป็นไปได้ในการดำเนินงานเพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น โดย จัดลำดับความสำคัญของปัญหาต่าง ๆ	✓					
3.5 สรุปร่วมกันโดยคำนึงถึง การทำงานระหว่างชุมชนและ สถาบันการศึกษา และเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน	✓		✓			
3.6 นำเสนอข้อมูลการพัฒนาโจทย์คืนชุมชน มีข้อตกลงพัฒนาโจทย์ วิจัยร่วมกัน				✓		

ตารางที่ 4.1 แสดงขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของสถาบันการศึกษาทั้ง 6 แห่ง (ต่อ)

ขั้นตอนการพัฒนาโจทย์	สถาบันการศึกษา					
	1	2	3	4	5	6
4. ประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้แทนชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่)						
4.1 ติดต่อประสานงานเพื่อขอเข้าพบนายก อบต. หรือ ผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงรายละเอียดเบื้องต้น	✓		✓			
4.2 ประสานงานไปยังหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาชุมชนอำเภอ เกษตรอำเภอ ปลัดอำเภอ สิ่งแวดล้อมจังหวัด เครือข่ายขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการรวบรวมข้อมูลมือสอง และข้อเสนอแนะในการทำงานร่วมกับชุมชน		✓	✓	✓	✓	✓
4.3 ประสานผ่านทางโทรศัพท์เพื่อนัดหมายการลงพื้นที่	✓	✓		✓	✓	✓
4.4 ทำหนังสืออย่างเป็นทางการหลังจากการประสานเบื้องต้น	✓			✓	✓	
5. การจัดเวทีประชาคมระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาโจทย์วิจัย						
5.1 ทำหนังสือเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อย่างเป็นทางการเพื่อนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ ในการจัดเวทีประชาคม	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5.2 จัดเวทีประชาคม ในลักษณะร่วมประชุม ชวนคิด ชวนคุย เพื่อหาประเด็นสำคัญ โดยใช้ชุมชนเป็นพื้นฐานแนวคิด เพื่อกำหนดเป็นประเด็นโจทย์วิจัยตามเวลาที่ได้นัดหมาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5.3 ก่อนนั่งร่วมประชุม นักวิจัยได้เดินสำรวจสถานที่และพูดคุยกับชาวบ้านในหมู่บ้าน		✓				
5.4 พูดคุยประเด็นที่เป็นโจทย์ในพื้นที่ และทำ SWOT เพื่อหาปัญหาเร่งด่วนที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไขเพื่อกำหนดเป็นประเด็นโจทย์วิจัย						✓
6. การพัฒนาข้อเสนอโครงการระหว่างนักวิจัยและพี่เลี้ยง เพื่อหาโจทย์วิจัยระดับมหาวิทยาลัย						
6.1 ประชุมในทีมวิจัยและหาประเด็นเด่น ๆ ที่สามารถนำมาเป็นหัวข้อวิจัยได้ และทีมนักวิจัยยังสามารถระบุประเด็นที่สนใจตามความชำนาญ เพื่อเขียนประเด็นย่อย		✓				
6.2 พัฒนาข้อเสนอโครงการร่วมกับพี่เลี้ยง	✓		✓	✓	✓	
6.3 พัฒนาข้อเสนอโครงการโดยผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกช่วยแนะนำ						✓

หมายเหตุ : สัญลักษณ์สถาบันการศึกษาที่ใช้คือ

1 : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

2 : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

3 : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

4 : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

5 : มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

6 : มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

จากตารางที่ 4.1 พบว่าขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยของสถาบันการศึกษาทั้ง 6 แห่ง ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกัน แต่ก็มีบางขั้นตอนที่มีความแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาในแต่ละขั้นตอนพบว่า

1. คณะดำเนินงาน พบว่า ใน 3 มหาวิทยาลัยเป็นบุคลากรในสถาบันวิจัยเป็นคณะดำเนินงานหลัก ส่วนอีก 3 มหาวิทยาลัยที่เหลือเป็นทีมของนักวิจัย และอาจารย์ที่มีความสนใจในการทำงานวิจัยชุมชนท้องถิ่น รวมถึงอาจารย์ทางด้านอาหาร และสาขาที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น

2. การออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพนักวิจัย และจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย พบว่า แต่ละมหาวิทยาลัยมีการออกแบบที่แตกต่างกันออกไป

3. การดำเนินการเพื่อให้ได้มาของโจทย์วิจัย พบว่า ทุกมหาวิทยาลัยมีการประชุมเพื่อคัดเลือกพื้นที่ในการลงพื้นที่เพื่อค้นหาโจทย์วิจัย และทีมวิจัยลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลชุมชนเป้าหมาย ทางด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม นอกจากนี้มีการจัดการประชุมเพื่อระดมความคิด เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน ปัญหาต่าง ๆ รวมถึงแนวคิดในการพัฒนาชุมชนใน 4 มหาวิทยาลัย และมี 1 มหาวิทยาลัยที่ทำวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคและวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินงานเพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาดีขึ้น โดยจัดลำดับความสำคัญของปัญหาต่าง ๆ และมี 2 มหาวิทยาลัยที่สรุปโจทย์วิจัยร่วมกันโดยคำนึงถึง การทำงานระหว่างชุมชนและสถาบันการศึกษา และเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน และหลังจากได้โจทย์แล้วก็มีอีก 1 มหาวิทยาลัยที่นำเสนอข้อมูลการพัฒนาโจทย์คืนชุมชน มีข้อตกลงพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกัน

4. การประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้แทนชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่) พบว่า มี 2 มหาวิทยาลัยที่ติดต่อประสานงานเพื่อขอเข้าพบนายก อบต . หรือผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงรายละเอียดเบื้องต้น และ 5 มหาวิทยาลัยที่ประสานงานไปยังหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องด้วย ส่วนใหญ่ ทำการประสานผ่านทางโทรศัพท์เพื่อนัดหมายการลงพื้นที่ และมี 3 มหาวิทยาลัยที่ทำหนังสืออย่างเป็นทางการหลังจากการประสานเบื้องต้น

5. การจัดเวทีประชาคมระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาโจทย์วิจัย พบว่า มหาวิทยาลัยทั้ง 6 แห่งทำหนังสือเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อย่างเป็นทางการเพื่อนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ ในการจัดเวทีประชาคม และจัดเวทีประชาคม ในลักษณะร่วมประชุม ชวนคิด ชวนคุย เพื่อหาประเด็นสำคัญ โดยใช้

ชุมชนเป็นพื้นฐานแนวคิด เพื่อกำหนดเป็นประเด็นโจทย์วิจัย ตามเวลาที่ได้นัดหมาย นอกจากนี้มีบางมหาวิทยาลัย นักวิจัยได้เดินสำรวจสถานที่และพูดคุยกับชาวบ้านในหมู่บ้านก่อนนั่งร่วมประชุม และมี 1 มหาวิทยาลัยที่พูดคุยประเด็นที่เป็นโจทย์ในพื้นที่ และทำ SWOT เพื่อหาปัญหาเร่งด่วนที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไขเพื่อกำหนดเป็นประเด็นโจทย์วิจัย

6. การพัฒนาข้อเสนอโครงการระหว่างนักวิจัยและพี่เลี้ยง เพื่อหาโจทย์วิจัยระดับมหาวิทยาลัย พบว่ามี 1 มหาวิทยาลัยที่ใช้การประชุมในทีมวิจัยและหาประเด็นเด่น ๆ ที่สามารถนำมาเป็นหัวข้อวิจัยได้ และทีมนักวิจัยยังสามารถระบุประเด็นที่สนใจตามความชำนาญ เพื่อ เขียนประเด็นย่อย นอกนั้นอีก 4 มหาวิทยาลัยทำการพัฒนาข้อเสนอโครงการร่วมกับพี่เลี้ยง และอีก 1 มหาวิทยาลัยพัฒนาข้อเสนอโครงการโดยผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกช่วยแนะนำ

4.2.2 โจทย์วิจัยระดับภูมิภาคและข้อเสนอวิจัยชุดโครงการ

ภายหลังคณะทำงานมีมติเลือกจุดเน้นทางด้านอาหาร และได้จัดประชุมอบรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในการพัฒนาโจทย์วิจัยและข้อเสนอโครงการวิจัยด้านชุมชนท้องถิ่นเพื่อเตรียมความพร้อมของนักวิจัยก่อนลงพื้นที่ค้นหาโจทย์วิจัย โดยจัดอบรมให้ความรู้แนวทางการพัฒนาโจทย์วิจัยและข้อเสนอโครงการวิจัยเชิงเพื่อชุมชนท้องถิ่น ในวันที่ 11-12 กรกฎาคม 2559 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เพื่อให้ นักวิจัยเข้าใจถึง ความหมาย และลักษณะงานวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น เทคนิควิธีการที่ได้มาซึ่งโจทย์วิจัยที่เป็นโจทย์จากพื้นที่ และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนทิศทางการวิจัยทางด้านอาหารเพื่อชุมชนท้องถิ่น จากนั้นคณะทำงานได้กำหนดให้ นักวิจัยแต่ละมหาวิทยาลัยได้ลงพื้นที่ปฏิบัติการในการค้นหาโจทย์วิจัย พร้อมทั้งนำเสนอข้อเสนอเชิงหลักการ (Concept paper) และได้พัฒนา เป็นโจทย์วิจัยชุดโครงการ ในวันที่ 29 กรกฎาคม 2559 ถึง วันที่ 1 สิงหาคม 2559 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ดังแสดงในภาคผนวก ข ได้โจทย์วิจัยชุดโครงการแก้ปัญหาและพัฒนาด้านความมั่นคงทางอาหารของพื้นที่อีสานตอนบนตามความต้องการของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ชุดโครงการย่อยได้แก่ โครงการย่อยที่ 1 การฟื้นฟูทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งอาหารของชุมชนให้สามารถกลับมาบริบูรณ์อย่างเดิม โครงการย่อยที่ 2 การพัฒนากระบวนการผลิตที่ปลอดภัย และโครงการย่อยที่ 3 การสร้างมูลค่าเพิ่มตามอัตลักษณ์ของพื้นที่ ในด้านอาหารพื้นถิ่น แต่เพื่อความสะดวกและเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการวิจัย นักวิจัยทั้ง 6 มหาวิทยาลัยลงความเห็นให้แบ่งเป็นชุดโครงการด้านอาหาร 3 ชุดโครงการ เพื่อให้ชุมชนของภาคอีสานตอนบนมีอาหารบริโภคอย่างพอเพียงทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.2.2.1 การฟื้นฟูทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งอาหารของชุมชนให้สามารถกลับมา

บริบูรณ์อย่างเดิม

- 1) แหล่งน้ำ การพัฒนาอาหารเพื่อความมั่นคงบนฐานของทรัพยากรธรรมชาติ (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม)
- 2) การพัฒนา ข้าว ปลา อาหารที่มีคุณภาพและความปลอดภัยสำหรับชุมชนรอบหนองหาร (มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร)
- 3) ป่าชุมชน การพัฒนาอาหารเพื่อความมั่นคงบนฐานของทรัพยากรธรรมชาติ (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม)

4.2.2.2 การพัฒนากระบวนการผลิตที่ปลอดภัย

- 1) การผลิตวัตถุดิบ การพัฒนาอาหารเพื่อความมั่นคงบนฐานของทรัพยากรธรรมชาติ (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม)
- 2) อาหารพื้นบ้าน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาอาหารประจำถิ่นเข้าสู่มาตรฐานคุณภาพ (มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด)

4.2.2.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มตามอัตลักษณ์ของพื้นที่ ในด้านอาหารพื้นถิ่น

- 1) การต่อยอดภูมิปัญญาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและอาหารให้มีเอกลักษณ์เพื่อสร้างเป็นอาหารเด่นของท้องถิ่น (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี)
- 2) การพัฒนาการบริหารจัดการข้าวไร่เพื่อความมั่นคงของพื้นที่และสร้างชื่อเสียงและเอกลักษณ์ของชุมชน (มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย)
- 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลา อาหาร ประจำถิ่นเข้าสู่มาตรฐานคุณภาพ (มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์)
- 4) การยกระดับการผลิตเห็ดบดของตำบลโนนสูง เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ของพื้นที่ (มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์)

อย่างไรก็ตามภายหลังการวิพากษ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากส่วนกลาง นักวิจัยแต่ละมหาวิทยาลัย ได้ดำเนินโครงการวิจัยตามข้อเสนอแนะดังสรุปในหัวข้อ 4.2.3

4.2.3 นักวิจัย และชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย

4.2.3.1 มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยมีนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น จำนวน 5 คน โดยเป็นนักวิจัย
ที่มาจากหลากหลายสาขา ได้แก่ สาขาวิชาชีววิทยา และสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร คณะ
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ และสาขาวิชา
การตลาด ได้ข้อเสนอโครงการวิจัย 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่องการพัฒนากาการบริหารจัดการข้าวไร่พื้นเมืองของชุมชน
บ้านน้ำเย็นดังแสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ชื่อโครงการวิจัย	รายชื่อนักวิจัย (หัวหน้าโครงการ/ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาที่เชี่ยวชาญ/คณะ
การพัฒนาการบริหารจัดการ ข้าวไร่พื้นเมืองของชุมชนบ้าน น้ำเย็น	1. ผศ.ดร.สุปราณี ลิทธิพรหม (หัวหน้าโครงการวิจัย)	สาขาวิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
	2. ดร.สัณชัย เกียรติทรงชัย (ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ
	3. ดร.สุภาวดี สำราญ (ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การอาหาร คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
	4. อาจารย์ยรรินทร์ธร โตพันธ์ (ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์คณะวิทยาการ จัดการ
	5. ดร.จารุพร มีทรัพย์ทอง (ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาวิชาการตลาดคณะวิทยาการ จัดการ

4.2.3.2 มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี มีนักวิจัยเพื่อ ชุมชนท้องถิ่น จำนวน 5 คน โดยเป็นนักวิจัยที่มาจากหลากหลายสาขา ได้แก่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร และสาขาอาหารและบริการ ได้ข้อเสนอโครงการวิจัย 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง การต่อยอดภูมิปัญญาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและอาหาร ให้มีเอกลักษณ์เพื่อสร้างเป็นอาหารเด่นของท้องถิ่น ดังแสดงในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ชื่อโครงการวิจัย	รายชื่อนักวิจัย (หัวหน้าโครงการ/ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาที่เชี่ยวชาญ/คณะ
การต่อยอดภูมิปัญญาเพื่อ สร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการ ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม และอาหาร ให้มีเอกลักษณ์ เพื่อสร้างเป็นอาหารเด่นของ ท้องถิ่น	1. ดร.กษมา ชารีโคตร (หัวหน้าโครงการ) 2. ดร.ศรีสา ทวีแสง (ผู้ร่วมวิจัย) 3. อาจารย์ศรัญญา วอขวา (ผู้ร่วมวิจัย) 4. อาจารย์เชิญพร จันทรสนาม (ผู้ร่วมวิจัย) 5. อาจารย์นงนภสร ทองศิลา (ผู้ร่วมวิจัย)	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร อาหารและบริการ อาหารและบริการ อาหารและบริการ

4.2.3.3 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามมีนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น จำนวน 13 คน โดยเป็นนักวิจัยที่มาจากสาขาสังแวดล้อม และสาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาการจัดการ และสาขาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ ข้อเสนอโครงการวิจัย เป็นชุดโครงการวิจัย 1 ชุด ได้แก่ แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารบนฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและทุนทางสังคมเพื่อความเข้มแข็งของท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งประกอบไปด้วย 5 โครงการย่อย ดังนี้ ย่อย 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการลำน้ำลำ พิงซู เพื่อพัฒนาแหล่งอาหารของชุมชนในตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ย่อย 2 การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งอาหารบนฐานทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนบ้านหนองเม็กตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ย่อย 3 รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทาง อาหาร กรณีศึกษาป่าชุมชนดอนแฮด ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ย่อย 4 การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นฐานทรัพยากร และย่อย 5 แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ดังแสดงในตารางที่ 4.4 โดยโครงการย่อยที่ 5 ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงเหลือ 1 แผน 4 โครงการย่อย ดังแสดงในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ชื่อโครงการวิจัย	รายนามนักวิจัย (ระบุหัวหน้าโครงการ/ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาที่เกี่ยวข้อง/คณะ
แผนงานแนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารบนฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและทุนทางสังคมเพื่อความเข้มแข็งของท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม	รศ.ดร.ภณิดา สุนทรไชย (หัวหน้าโครงการ) ผู้ร่วมวิจัย ได้แก่ 1.นส.ธัญชนก ปะวะละ 2.ดร.ศิรินทร เลียงจินดาถาวร 3.ผศ.ดร.เขมิกา แสนโสม 4.นายทนต์ศักดิ์ ปัดสินธุ์ 5.นฤมล กางเกตุ 6.นส.นุจรี ใจประนบ 7.พุทธิพงษ์ หงษ์ทอง 8.ศรัณยา อัดถากร 9.ผศ.ดร.วาริช ธารศรี 10.นายกฤษฎา แสนบัวคำ (ผู้ประสานงาน) 11.นางสาวนุจรี ใจประนบ (ผู้วางแผน)	การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น/คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ การจัดการ การตลาด เศรษฐ- ศาสตร์/คณะวิทยาการจัดการ
ย่อย 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการลำน้ำลำพังชู เพื่อพัฒนาแหล่งอาหารของชุมชนในตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม	นายทนต์ศักดิ์ ปัดสินธุ์ (หัวหน้าโครงการ) นฤมล กางเกตุ (ผู้ร่วมวิจัย)	การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน / คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์
ย่อย 2 การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งอาหารบนฐานทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนบ้านหนองเม็กตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม	นางสาวนุจรี ใจประนบ (หัวหน้าโครงการ) พุทธิพงษ์ หงษ์ทอง (ผู้ร่วมวิจัย) ศรัณยา อัดถากร (ผู้ร่วมวิจัย)	สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น/คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์
ย่อย 3 รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาป่าชุมชนดอนแฮด ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม	ผศ.ดร.วาริช ธารศรี นายบัญชา พุฒินากุล	สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ท้องถิ่น/คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์
ย่อย 4 การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นฐานทรัพยากร	ดร.ศิรินทร เลียงจินดาถาวร (หัวหน้าโครงการ) ผศ.ดร.เขมิกา แสนโสม (ผู้ร่วมวิจัย)	การตลาด/คณะวิทยาการ จัดการ
ย่อย 5 แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ตำบลหนองเม็ก อ.นาเชือก จ.มหาสารคาม	นางสาวธัญชนก ปะวะละ (หัวหน้าโครงการ) รศ.ดร.ภณิดา สุนทรไชย (ผู้ร่วมวิจัย)	เศรษฐศาสตร์ การตลาด/คณะวิทยาการ จัดการ

4.2.3.4 มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนคร มีนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น จำนวน 9 คน โดยเป็นนักวิจัยที่มาจากหลากหลายสาขา ได้แก่ สาขาวิชาพัฒนาชุมชน สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ และ

สังคมศาสตร์ สาขาวิชา การบริหารทรัพยากรมนุษย์และการจัดการทั่วไป สาขาวิชา การบัญชี สาขาวิชา การจัดการโลจิสติกส์ คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาเทคโนโลยีการอาหาร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ สาขาวิชา ฟิสิกส์ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้แผนงานวิจัย 1 เรื่อง ได้แก่ การพัฒนาอาหารเพื่อความมั่นคงของชุมชนรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร ได้ข้อเสนอโครงการวิจัย 6 เรื่อง ดังนี้ 1) แนวทางการพัฒนากลุ่มศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนบก ตำบลบ้านแป้น อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิก ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 2) วัฒนธรรมข้าว : การสร้างพลังชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร 3) การศึกษาระบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อชุมชนรอบหนองหาร:ระบบการผันน้ำขึ้นสู่พื้นที่สูง 4) วัฒนธรรมการบริโภคกับภาวะสุขภาพของประชาชนรอบชุมชนหนองหาร จังหวัดสกลนคร 5) การเพิ่มมูลค่าข้าวฮางของวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้านรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร แสดงในตารางที่ 4.11 ซึ่งทั้ง 1 แผนงานและ 5 ชุดโครงการย่อยได้ส่งขอแหล่งทุนขอ.เรียบร้อย และได้เพิ่มเติมโครงการภายหลังการวิพากษ์ 1 โครงการ คือ การศึกษาระบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อชุมชนรอบหนองหาร :ระบบการผันน้ำขึ้นสู่พื้นที่สูง โดยดร.เพชรรัตน์ ใจบุญ และดร.ชนัญญาญจน์ แสงประสาน ดังแสดงในตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ชื่อโครงการวิจัย	รายชื่อนักวิจัย (ระบุหัวหน้าโครงการ/ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาที่เกี่ยวข้อง/คณะ
แผนงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาอาหารเพื่อความมั่นคงของชุมชนรอบหนองหาร สกลนคร	ดร.ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง หัวหน้าโครงการ	สาขาวิชาพัฒนาชุมชน
แนวทางการพัฒนากลุ่มศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนบก ตำบลบ้านแป้น อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิก ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	อาจารย์ ดร.ปิยะจันต์ ปัทมดิลก (หัวหน้าโครงการ) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุพิน สมคำพิ (ผู้ร่วมวิจัย) อาจารย์เจตริมา พรหมทาส (ผู้ร่วมวิจัย) อาจารย์ชฎาพร แนนชิด (ผู้ร่วมวิจัย)	การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การจัดการทั่วไป การบัญชี การจัดการโลจิสติกส์/คณะ วิทยาการจัดการ สาขาวิชาเทคโนโลยีการ อาหาร /เทคโนโลยีการเกษตร

ตารางที่ 4.5 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (ต่อ)

ชื่อโครงการวิจัย	รายชื่อนักวิจัย (ระบุหัวหน้าโครงการ/ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาที่เชี่ยวชาญ/คณะ
วัฒนธรรมข้าว : การสร้างพลังชุมชนด้วย ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร	อาจารย์ ดร.ต่อศักดิ์ เกษมสุข (หัวหน้าโครงการ) อาจารย์ พงษ์นิชา นาคะผิว (ผู้ร่วมวิจัย) อาจารย์ ญาณิกา แสนสุริวงศ์ (ผู้ร่วมวิจัย) ผศ.ปกกลิน ขาতিพุด (ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาวิชาภาษาไทย คณะ มนุษยศาสตร์ฯ สาขาวิชาหลักสูตรและการ สอนคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะ มนุษยศาสตร์ฯ
การเพิ่มมูลค่าข้าวฮางของวิสาหกิจชุมชน ในหมู่บ้านรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุพิน สมคำพิ (หัวหน้าโครงการ) ดร.ปิยะจันต์ ปัทมดิลก (ผู้ร่วมวิจัย)	คณะเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาการจัดการ
แนวทางการพัฒนากลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน บ้านโพนบก ตำบลบ้านแป้น อำเภอนา แก จังหวัดสกลนคร โดยการมีส่วน ร่วมของสมาชิก ตามแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง	อาจารย์ ดร.ปิยะจันต์ ปัทมดิลก (หัวหน้าโครงการ) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุพิน สมคำพิ (ผู้ร่วมวิจัย) อาจารย์เจตรัมภา พรหมทะสาร (ผู้ร่วมวิจัย) อาจารย์ชฎาพร แนนชิด (ผู้ร่วมวิจัย)	การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการจัดการทั่วไป/คณะ วิทยาการจัดการ สาขาวิชาเทคโนโลยีการ อาหาร /เทคโนโลยีการเกษตร การบัญชี/วิทยาการจัดการ การจัดการโลจิสติกส์/ วิทยาการจัดการ

4.2.3.5 มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏ ร้อยเอ็ด มีนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น จำนวน 7 คน โดยเป็นนักวิจัยที่มาจากสาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ สาขาเทคโนโลยีการอาหาร สถาบันวิจัยและพัฒนา ได้แผนงานวิจัย 1 แผน ได้แก่ การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนฐานทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลท่าม่วง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ข้อเสนอโครงการวิจัย 4 เรื่อง ดังนี้ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ป่าชุมชน ตำบลท่าม่วง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 2) การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งอาหารบนฐานทรัพยากรภายในชุมชน ตำบลท่าม่วง อำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 3) รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทาง

อาหารอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาป่าชุมชนตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 4) การวิเคราะห์ศักยภาพ เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นฐานทรัพยากร ดังแสดงในตารางที่ 4.12 ภายหลังข้อเสนอโครงการผ่านการ ปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่นักวิจัยปรับแก้โครงการ ให้คงเหลือ 1 แผนงาน การจัดการป่าชุมชนเพื่อสร้างความ มั่นคงทางอาหารของชุมชนตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 2 โครงการย่อย คือ 1) รูปแบบ การอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาป่าชุมชน ตำบลท่าม่วง อำเภอเสล ภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และ2) การศึกษาแหล่งอาหารและผลิตภัณฑ์ท างอาหารในชุมชนตำบลท่าม่วง อำเภอเสล ภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ดังแสดงในตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ชื่อโครงการวิจัย	รายชื่อนักวิจัย (ระบุหัวหน้าโครงการ/ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาที่เชี่ยวชาญ/คณะ
ชื่อแผนงานวิจัยเรื่อง การสร้างความ มั่นคงทางอาหารบนฐาน ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความเข้มแข็ง ของชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด	ดร.ศักดิ์ศรี สืบสิงห์ (หัวหน้าโครงการ) ผศ.กชพร นานาผล (ผู้ร่วมวิจัย) อาจารย์นิธินาถ อุดมสันต์ (ผู้ร่วมวิจัย) อาจารย์ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์ (ผู้ร่วมวิจัย) อาจารย์สุรพงษ์ แสงเรณู (ผู้ร่วมวิจัย) อาจารย์สุกมล บุญพอก (ผู้ร่วมวิจัย) นางยุพรศ ประทีป ณ ถกลาง (ผู้ร่วมวิจัย)	สิ่งแวดล้อมศึกษา การ บริหารการศึกษา การศึกษาปฐมวัย /คณะครุศาสตร์ เทคโนโลยีการอาหาร/ สถาบันวิจัยและพัฒนา
ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ป่า ชุมชน ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด	อาจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี สืบสิงห์ (หัวหน้าโครงการ) อาจารย์นิธินาถ อุดมสันต์ (ผู้ร่วมวิจัย)	สิ่งแวดล้อมศึกษา การศึกษาปฐมวัย/ คณะครุศาสตร์
การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งอาหารบน ฐานทรัพยากรภายในชุมชน ตำบลท่า ม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด	ผศ.ดร.กชพร นานาผล	การบริหารการศึกษา/คณะ ครุศาสตร์
รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อสร้าง ความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาป่าชุมชนตำบลท่าม่วง อำเภอ เสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด	อาจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี สืบสิงห์ (หัวหน้าโครงการ) อาจารย์สุกมล บุญพอก (ผู้ร่วมวิจัย)	สิ่งแวดล้อมศึกษา/ คณะครุศาสตร์ การศึกษาปฐมวัย/ คณะครุศาสตร์

ตารางที่ 4.6 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ชื่อโครงการวิจัย	รายชื่อนักวิจัย (ระบุหัวหน้าโครงการ/ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาที่เชี่ยวชาญ/คณะ
การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อพัฒนา ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นฐานทรัพยากร	อาจารย์ชาญณรงค์ วิเศษสัย (หัวหน้าโครงการ) นางยุพรศ ประทีป ณ ถลาง (ผู้ร่วมวิจัย)	หลักสูตรและการสอน/ คณะครุศาสตร์ เทคโนโลยีการอาหาร/ สถาบันวิจัยและพัฒนา

4.2.3.6 มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัย กาฬสินธุ์ มีนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น จำนวน 5 คน โดยเป็นนักวิจัยที่มาจากสาขาวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ คณะอุตสาหกรรม และคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ สร้างสรรค์ได้ข้อเสนอโครงการวิจัย 2 เรื่อง ระบบโรงเพาะเห็ดอัญหริยะ และการแก้ปัญหาจากก้อนเห็ดหลวมโดยวิธีชีวภาพของกลุ่มเห็ดหลวม ตำบลโนนสูง.ยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังแสดงในตารางที่ 4.13 และได้ส่งโครงการเพื่อขอแหล่งทุนอื่นเรียบร้อยแล้ว 1 โครงการ คงเหลือโครงการระบบโรงเพาะเห็ดอัญหริยะ ดังแสดงในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 นักวิจัยและชื่อเรื่องข้อเสนอโครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

ชื่อโครงการวิจัย	รายชื่อนักวิจัย (ระบุหัวหน้าโครงการ/ผู้ร่วมวิจัย)	สาขาที่เชี่ยวชาญ/คณะ
1.ระบบโรงเพาะเห็ดอัญหริยะ	ดร. ญัฏฐชัย จุทอง (หัวหน้าโครงการ)	วิศวกรรมคอมพิวเตอร์/ คณะอุตสาหกรรมสร้างสรรค์
2. การแก้ปัญหาจากก้อนเห็ดหลวม โดยวิธีชีวภาพของกลุ่มเห็ดหลวม ตำบล โนนสูง.ยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์	ผศ. ทรงกรด พิมพิศาล (หัวหน้าโครงการ) 1) อ.ดร.อรัญญา นนทราช (ผู้ร่วมวิจัย) 2) อ.นวลใจ โคตรแสง (ผู้ร่วมวิจัย) 3) นายวินัย ชุมอภัย (ผู้ร่วมวิจัย)	คณะศิลปศาสตร์และ วิทยาศาสตร์

4.2.4 ผู้ทรงคุณวุฒิภายในเพื่อเป็นที่ปรึกษา/พี่เลี้ยงนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในเพื่อเป็นที่ปรึกษา หรือพี่เลี้ยงนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย ที่มีประสบการณ์ด้านวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นมาจากสาขาที่หลากหลาย ได้แก่ สาขาพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และสาขาการศึกษา คณะครุศาสตร์ ดังแสดงในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิภายในเพื่อเป็นที่ปรึกษา/พี่เลี้ยงนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย	รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิภายในเพื่อเป็นที่ปรึกษา/พี่เลี้ยงนักวิจัย	สาขาที่เกี่ยวข้อง	คณะ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	ผศ.ดร.เสาวภา สุขประเสริฐ	สาขาพัฒนาชุมชน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี	ผศ.วัฒน์จิรัช เวชนิพนาท	สาขาการตลาด	คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	ผศ.ดร.สมสงวน ปัสสาโก	สาขาวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม	คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร	ผศ.ดร.กาญจนา วงษ์สวัสดิ์	สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ	คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
	ดร.ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง	สาขาวิชาพัฒนาชุมชน	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด	ผศ.กชพร นานาผล	สาขาการศึกษา	คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์	ผศ. ดร. ทรงกรด พิมพ์พิศาล	สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์	คณะศิลปกรรมศาสตร์และวิทยาศาสตร์

4.2.5 ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

จากการวิพากษ์ข้อเสนอโครงการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ข้อเสนอโครงการวิจัยบางเรื่องเกี่ยวข้องกับผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งอาจไม่คุ้มค่าในการดำเนินการวิจัย เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านปริมาณและความสามารถในการผลิต เช่น เห็ด และข้าวไร่ เป็นต้น นอกจากนั้น บางประเด็นที่นักวิจัยเสนอไม่ใช่ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง แต่เป็นความสนใจส่วนตัว และความถนัดของนักวิจัยเอง บางข้อเสนอโครงการจำเป็นต้องอาศัยความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งชุมชนไม่สามารถมีส่วนร่วมได้ เช่น โรงเพาะเห็ดอัจฉริยะ ข้อเสนอโครงการบางเรื่องไม่สามารถนำเสนอระเบียบวิธีวิจัยที่ชัดเจนได้ เช่น กลุ่มประชากรเป้าหมาย กระบวนการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการประมวลผลข้อมูลไม่ถูกต้อง และชัดเจน เนื่องจากผู้วิจัยที่เสนออาจไม่ถนัดกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.3 การถอดบทเรียนขบวนการนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น

4.3.1 กระบวนการสรรหานักวิจัย

4.3.1.1 สิ่งปฏิบัติ ในการสรรหานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น เริ่มต้นจากการทำประชาสัมพันธ์ผ่านหลายช่องทางการสื่อสารเพื่อแจ้งข่าวสาร และเชิญชวนนักวิจัยที่มีความสนใจในการทำวิจัยเพื่อชุมชนเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ บันทึกรายการ Website จดหมายข่าว

4.3.1.2 ผลการดำเนินงาน หลังจากการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ พบว่า มหาวิทยาลัยบางแห่งไม่มีนักวิจัยสนใจเข้าร่วมโครงการ บางแห่งมีนักวิจัยที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการ แต่ภายหลังจากการประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงานวิจัยชุมชน และอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการได้มาของโจทย์วิจัยชุมชนแล้ว มีนักวิจัยบางส่วนถอนตัวเนื่องจากไม่ตรงกับความต้องการ ความถนัดส่วนตัว และโดยทั่วไปนักวิจัยมักจะถอดใจ มองว่าเสียเวลา เนื่องจากกระบวนการทำวิจัยชุมชนค่อนข้างมีกระบวนการที่ซับซ้อนและใช้เวลาค่อนข้างมาก ซึ่งต่างจากการขอรับทุนวิจัยที่นักวิจัยพัฒนาโจทย์จากความสนใจและความถนัดของตนเอง

4.3.1.3 การแก้ไขปัญหา จากประเด็นปัญหาในการสรรหานักวิจัยชุมชน ทีมสถาบันวิจัยและพัฒนาจึงได้แก้ไขปัญหา ดังกล่าว โดยสรรหานักวิจัยชุมชนจากฐานข้อมูลวิจัยชุมชนของแต่ละมหาวิทยาลัย จากนั้น จึงทำการประสานงานโดยตรงเพื่อทำการประชาสัมพันธ์ ชี้แจงหลักการและเหตุผลของโครงการ พบว่า นักวิจัยชุมชนให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการ

4.3.1.4 การถอดบทเรียน จากกระบวนการสรรหานัก วิจัยชุมชนที่ผ่านมา ทีมสถาบันวิจัย และพัฒนา สามารถถอดบทเรียน “การสรรหานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น” ได้ ดังต่อไปนี้

1) ด้านคุณสมบัติ

- (1) ต้องมีจิตอาสา
- (2) เสียสละ เนื่องจากต้องใช้เวลานานในการลงพื้นที่ทำงานร่วมกับชุมชน
- (3) มีใจ และมีความสุขในการได้ลงพื้นที่ และทำงานเพื่อชุมชนท้องถิ่นของตน
- (4) เห็นความสำคัญและประโยชน์ในการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นที่จะเกิดขึ้นกับทั้งชุมชน และนักวิจัยเอง
- (5) ควรเลือกหัวหน้านักวิจัยชุมชนที่มีประสบการณ์ เพื่อที่จะนำทีมวิจัยลงพื้นที่ไปค้นหาโจทย์วิจัยที่มาจากชุมชนอย่างแท้จริง เพราะนักวิจัยมักจะมีหัวข้อในใจ หรือใช้ความสนใจของตนเอง สร้างกรอบงานวิจัยขึ้นมาก่อนลงพื้นที่จริง

2) ด้านกระบวนการ

- (1) สรรหารายชื่อนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นจากฐานข้อมูลนักวิจัยของมหาวิทยาลัย
- (2) กำหนดเป็นนโยบายการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นของมหาวิทยาลัย และเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานได้
- (3) กระบวนสรรหาผู้เข้าร่วมในการลงพื้นที่ โดย กำหนดคุณสมบัติดังนี้ มีใจรัก และพลังในการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น สามารถโน้มน้าวให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจและสมัครใจ นักวิจัยที่มีประสบการณ์การทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น (พี่เลี้ยง) จูงใจนักวิจัยใหม่เข้าร่วมโครงการเพื่อพัฒนาตนเอง และสร้างนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นรุ่นใหม่

4.3.2 กระบวนการพัฒนาทักษะนักวิจัย

4.3.2.1 สิ่งปฏิบัติ จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ทีมสถาบันวิจัยและพัฒนา ได้จัดอบรมเรื่องเทคนิคการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นในมหาวิทยาลัย ให้กับนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นที่สนใจเข้าร่วมโครงการ

4.3.2.2 ผลการดำเนินงาน หลังจากการอบรม นักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นได้รับความรู้ในการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นตั้งแต่กระบวนการลงพื้นที่ค้นหาโจทย์วิจัยชุมชน ซึ่งทำให้นักวิจัยเกิดความสนใจที่จะทำงานวิจัยเพื่อชุมชน แต่พบว่ามีปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการอบรมพัฒนาทักษะนักวิจัย ดังนี้ 1) มีนักวิจัยบางคน บางกลุ่มไม่เข้าอบรมต่อเนื่อง และถอนตัว 2) โจทย์วิจัยของบางคน บางกลุ่มไม่ใช่โจทย์วิจัยที่มาจาก

ชุมชนอย่างแท้จริง บางแห่งใช้วิธีการโทรศัพท์สอบถามโจทย์จากหน่วยงาน หรือบุคคลที่เป็นผู้นำในชุมชนเท่านั้น

4.3.2.3 การแก้ไขปัญา เนื่องจากเป็นกระบวนการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะนักวิจัย ซึ่งจัดขึ้นภายในห้องประชุม ภายในสถานศึกษา ไม่ได้เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ชุมชน จึงอาจเป็นข้อจำกัดที่ไม่สามารถทำให้พัฒนาโจทย์จากประเด็นปัญหา หรือความต้องการของชุมชน

4.3.2.4 การถอดบทเรียน จากการดำเนินงานในการพัฒนาทักษะนักวิจัย สามารถถอดบทเรียนได้ ดังนี้

1) ต้องมีการเตรียมพื้นที่และชุมชนก่อนลงพื้นที่เพื่อค้นหาโจทย์วิจัยชุมชน โดยชุมชนควรมีลักษณะ ดังนี้ มีผู้นำชุมชนที่มีค วามพร้อม ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อผู้มาเยือน มีทุนทางทรัพยากรท้องถิ่น ความยาก-ง่ายในการเข้าถึงพื้นที่ ทั้งในด้านกายภาพ และระยะเวลา มีการถอดบทเรียน (มีข้อมูลพื้นฐานของชุมชน)

2) ระยะก่อนลงพื้นที่ ควรมีการพัฒนาเทคนิคการลงพื้นที่ เช่น การประเมินสภาวะชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) การสนทนาแบบกัลยาณมิตร เป็นต้น เพื่อให้ได้โจทย์การวิจัยจากความต้องการและประเด็นปัญหาที่จำเป็น มีความสำคัญ และส่งผลกระทบต่อชุมชนในเชิงกว้าง

3) ระยะลงพื้นที่ ในระหว่างลงพื้นที่ ควรมีการพัฒนาเทคนิคที่เกี่ยวข้อง เช่น ก ารสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่มแบบธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อให้สามารถดึงประเด็นปัญหาในเชิงลึกให้ได้มากที่สุด แต่สมหาววิทยาลัยควรจัดสรรงบประมาณในการลงพื้นที่อย่างน้อย 3-5 ครั้ง เพื่อให้ให้นักวิจัยได้รู้จักคุ้นเคยกับพื้นที่ และชุมชน ซึ่งจะทำให้สามารถพัฒนาโจทย์ วิจัยชุมชนจากความต้องการหรือปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง

4) ระยะหลังจากลงพื้นที่ หลังการลงพื้นที่ทุกครั้ง ควรมีการถอดบทเรียน ควรรวบรวมประเด็นปัญหาและสรุปความต้องการจากพื้นที่ และจัดการกับข้อมูลอย่างเป็นระบบ

5) นำเสนอประเด็นปัญหาและโจทย์วิจัยที่ได้จาก ชุมชน เพื่อร่วมพิจารณาลำดับความสำคัญ และความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยเพื่อเสนอขอรับทุนสนับสนุน

4.3.3 กระบวนการพัฒนาพัฒนาโจทย์วิจัย

4.3.3.1 สิ่งปฏิบัติ ในขั้นตอนของการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น ทีมสถาบันวิจัยและพัฒนาได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ประชุมคณะทำงานเพื่อออกแบบเครื่องมือสำรวจความต้องการของพื้นที่

2) ออกแบบเครื่องมือสำรวจเบื้องต้น

3) ศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน

4) จัดประชุมกลุ่มย่อย โดยมีภาคีต่างๆ คือ นักวิจัย ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพ ที่เน้นอาหาร กลุ่มเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

5) ระดมความคิดเห็นเพื่อสกัดประเด็นปัญหาและความต้องการ

6) วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง ด้วยการทำ SWOT Analysis

7) สำรวจพื้นที่โดยนักวิจัย ใช้แผนที่เดินดิน

8) สรุปข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อย

4.3.3.2 ผลการดำเนินงาน ได้ประเด็นโจทย์ที่สอดคล้องกับความมั่นคงด้านอาหาร โดยเน้นเรื่องข้าว

4.3.3.3 ปัญหา จากการดำเนินงาน พบว่ามีปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1) จำนวนครั้งในการลงพื้นที่น้อยเกินไป ทำให้ได้ข้อมูลไม่เพียงพอ และได้โจทย์ไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน บางแห่งใช้วิธีการคัดลอกจากฐานข้อมูลวิจัยชุมชน

2) ไม่สามารถพัฒนาประเด็นวิจัยให้เป็นโจทย์วิจัยได้

3) โจทย์วิจัยเกิดจากความชำนาญและความสนใจของนักวิจัยเอง

4.3.3.4 การแก้ไขปัญหา ควรจัดให้มีกระบวนการวิพากษ์โจทย์วิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งอาจช่วยแก้ไขปัญหได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นปัญหาหากมีข้อมูลพื้นที่ไม่เพียงพอ หรือนักวิจัยขาดทักษะในการพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่

4.3.3.5 การถอดบทเรียน จากการดำเนินงานด้านการพัฒนาโจทย์วิจัย สามารถถอดบทเรียนได้ ดังนี้

1) กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยต้องประกอบด้วยชุมชนเป็นหลัก นักวิจัย และผู้ทรงคุณวุฒิ เน้นชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามาร่วมในการพัฒนาโจทย์ตั้งแต่เริ่มกระบวนการ

2) ผู้เข้าร่วมควรมีครบทุกส่วน โดยจัดประชุมกลุ่มย่อยจำนวนอย่างน้อย 2 ครั้ง

3) โดยใช้วิธีการเดิม คือการจัดประชุมกลุ่มย่อย และการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง ด้วยการ SWOT Analysis ผ่านการระดมสมองร่วมกัน

4.3.4 กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย

4.3.4.1 สิ่งที่ปฏิบัติ ทีมสถาบันวิจัยและพัฒนา ได้ดำเนินการดังนี้

1) นักวิจัยเขียนข้อเสนอโครงการที่ได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่ และปรับตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

2) ทำการทบทวนวรรณกรรม วิธีการและเครื่องมือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) ประชุมปฏิบัติการหลอมรวมให้เป็นชุดโครงการ

4) วิพากษ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิจนสามารถปรับเป็นข้อเสนอโครงการได้

5) ปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

6) ยื่นข้อเสนอโครงการที่ปรับแก้แล้วเพื่อขอทุน

4.3.4.2 ผลการดำเนินงาน ข้อเสนอโครงการวิจัยบางแห่งไม่สะท้อนโจทย์วิจัย ระเบียบวิธีวิจัยไม่ชัดเจน ในประเด็นกลุ่มประชากรเป้าหมาย/กลุ่มตัวอย่าง กระบวนการที่ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือวิธีการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ไม่ชัดเจน อาจเนื่องมาจากนักวิจัยถนัดการเขียนงานวิจัยแบบวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ (pure science) หรือ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ

4.3.4.3 การแก้ไขปัญหา อาจทำได้โดย

1) จัดระบบที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญ (Monitoring) เพื่อให้ข้อเสนอแนะและวิธีการ

2) พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อชุมชน

3) จัดทำคู่มือการทำวิจัยชุมชน

4) เพิ่มสิ่งที่ดีได้จากการโครงการ ทีมวิจัย ความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยกับชุมชน

4.3.4.4 การถอดบทเรียน การดำเนินงานด้านการพัฒนาการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยสามารถถอดบทเรียนได้ ดังนี้

1) นักวิจัยควรเตรียมโจทย์

2) จัดเตรียมข้อสรุปจากการลงพื้นที่

3) ทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประเด็นที่เป็นโจทย์ วิธีการและเครื่องมือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4) ปฏิบัติการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกับพี่เลี้ยง

5) มีคู่มือการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น

4.3.5 กระบวนการพัฒนาชุดโครงการวิจัย

4.3.5.1 สิ่งทีปฏิบัติ การพัฒนาชุดโครงการวิจัย ภายหลังจากคณะกรรมการลงมติเห็นชอบเรื่องประเด็นด้านอาหารและจัดอบรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น ได้กำหนดให้นักวิจัยได้ลงพื้นที่ค้นหาประเด็นปัญหาการวิจัย ได้ให้นักวิจัยแต่ละมหาวิทยาลัย นำเสนอประเด็นปัญหา ของแต่ละพื้นที่ และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เชี่ยวชาญด้านงานวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นมาให้ข้อเสนอแนะเพื่อ เชื่อมโยงประเด็นปัญหาและพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยชุดโครงการที่มีความเชื่อมโยงกัน

4.3.5.2 ผลการดำเนินงาน ได้โจทย์วิจัยชุดโครงการแก้ปัญหาและพัฒนาด้านความมั่นคง ทางอาหารของพื้นที่อีสานตอนบนตามความต้องการของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ชุดโครงการย่อยได้แก่ โครงการย่อยที่ 1 การฟื้นฟูทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งอาหารของชุมชนให้สามารถกลับมาบริบูรณ์อย่างเดิม โครงการย่อยที่ 2 การพัฒนากระบวนการผลิตที่ปลอดภัย และโครงการย่อยที่ 3 การสร้างมูลค่าเพิ่มตามอัตลักษณ์ของพื้นที่ ในด้านอาหารพื้นถิ่น แต่เพื่อความสะดวกและเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการวิจัย นักวิจัยทั้ง 6 มหาวิทยาลัยลงความเห็นให้แบ่งเป็นชุดโครงการด้านอาหาร 3 ชุดโครงการ เพื่อให้ชุมชนของภาคอีสานตอนบนมีอาหารบริโภคอย่างพอเพียงทั้งปริมาณและคุณภาพ

4.3.5.3 การแก้ไขปัญหา เนื่องจากการดำเนินการวิจัยที่เป็นชุดโครงการมีข้อจำกัดในเรื่องของความเป็นไปได้ในการดำเนินการชุดโครงการวิจัย นักวิจัยแต่ละมหาวิทยาลัยได้แยกเป็นชุดโครงการของแต่ละมหาวิทยาลัย และบางโครงการเสนอเป็นโครงการเดี่ยว เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ และการดำเนินการวิจัย

4.3.5.4 การถอดบทเรียน การดำเนินงานด้านการพัฒนาชุดข้อเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยสามารถถอดบทเรียนได้ ดังนี้

- 1) กำหนดขอบเขตประเด็นวิจัยควรกำหนดให้ชัดเจนยิ่งขึ้นตั้งแต่แรก โดยการมีส่วนร่วมผู้บริหารทุกหน่วยงาน
- 2) เน้นการบูรณาการของสหสาขาวิชา
- 3) ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมวิพากษ์เพื่อหลอมรวมเป็นชุดโครงการวิจัย

จากการถอดบทเรียนพัฒนานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น ได้ข้อสรุป กระบวนการพัฒนานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น 5 ด้าน ดังนี้

1) กระบวนการสรรหานักวิจัย

กระบวนการสรรหานักวิจัยต้องสรรหานักวิจัยที่มีจิตอาสาเสียสละ เนื่องจากต้องใช้เวลานานในการลงพื้นที่ทำงานร่วมกับชุมชน มีใจและมีความสุขในการได้ลงพื้นที่ และทำงานเพื่อชุมชนท้องถิ่นของตนตลอดจน เห็นความสำคัญและประโยชน์ในการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นที่จะเกิดขึ้นกับทั้งชุมชนและนักวิจัยเอง และควรเลือกหัวหน้านักวิจัยชุมชนที่มีประสบการณ์ เพื่อที่จะนำทีมวิจัยลงพื้นที่ไปค้นหาโจทย์วิจัยที่มาจากชุมชนอย่างแท้จริง เพราะส่วนใหญ่นักวิจัยมักจะมีหัวข้อใจ หรือใช้ความสนใจของตนเองสร้างกรอบงานวิจัยขึ้นมาก่อนลงพื้นที่จริง โดยมีกระบวนการสรรหานักวิจัยดังนี้ (1) มีกระบวนการสรรหานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นจากฐานข้อมูลนักวิจัยของมหาวิทยาลัย (2) กำหนดเป็นนโยบายการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นของมหาวิทยาลัย และเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานได้ (3) ต้องมีการเตรียมพื้นที่และชุมชนก่อนลงพื้นที่เพื่อค้นหาโจทย์วิจัยชุมชน โดยชุมชนควรมีลักษณะ ดังนี้ มีผู้นำชุมชนที่มีความพร้อม ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อผู้มาเยือน มีทุนทางทรัพยากรท้องถิ่น ความยาก-ง่ายในการเข้าถึงพื้นที่ ทั้งในด้านกายภาพ และระยะเวลา มีการถอดบทเรียน (มีข้อมูลพื้นฐานของชุมชน) (4) กระบวนการสรรหาผู้เข้าร่วมในการลงพื้นที่ โดยมีใจรักและพลังในการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น สามารถโน้มน้าวให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจและสมัครใจ นักวิจัยที่มีประสบการณ์การทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น (พี่เลี้ยง) จูงใจนักวิจัยใหม่เข้าร่วมโครงการเพื่อพัฒนาตนเอง และสร้างนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นรุ่นใหม่ และ (5) แต่ละมหาวิทยาลัยควรจัดสรรงบประมาณในการลงพื้นที่อย่างน้อย 3-5 ครั้ง เพื่อให้ให้นักวิจัยได้รู้จักคุ้นเคยกับพื้นที่และชุมชน ซึ่งจะช่วยให้สามารถพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนจากความต้องการหรือปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง

2) กระบวนการพัฒนาทักษะนักวิจัย

ในกระบวนการทำวิจัยเพื่อชุมชน สิ่งสำคัญที่สุด คือ นักวิจัยเพื่อชุมชนจะต้องเข้าใจความสำคัญของการได้มาซึ่งประเด็นโจทย์วิจัยจากชุมชน ดังนั้น การพัฒนานักวิจัยให้มีทักษะดังกล่าวควรมีระบบ พี่เลี้ยง (Mentor) โดยแบ่งเป็นระยะ ดังนี้ ระยะก่อนลงพื้นที่ ควรมีการพัฒนาเทคนิคการลงพื้นที่ เช่น การประเมินสถานะชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) การสนทนาแบบกัลยาณมิตร เป็นต้น เพื่อให้ได้โจทย์การวิจัยจากความต้องการและประเด็นปัญหาที่จำเป็น มีความสำคัญ และส่งผลกระทบต่อชุมชนในเชิงกว้าง ระยะลงพื้นที่ ในระหว่างลงพื้นที่ ควรมีการพัฒนาเทคนิคที่เกี่ยวข้อง เช่น การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่มแบบธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อให้สามารถดึงประเด็นปัญหาในเชิงลึกให้ได้มากที่สุดระยะหลังจากลงพื้นที่ หลังการลงพื้นที่ ทุกครั้ง ควรมีการถอดบทเรียน ควรรวบรวมประเด็นปัญหาและสรุปความต้องการจากพื้นที่ และจัดการกับข้อมูลอย่างเป็นระบบ และนำเสนอประเด็นปัญหาและโจทย์วิจัยที่ได้จาก

ชุมชน เพื่อร่วมพิจารณาลำดับความสำคัญ และความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยเพื่อเสนอขอรับทุนสนับสนุน

3) กระบวนการพัฒนาพัฒนาโจทย์วิจัย

การพัฒนาโจทย์วิจัยให้มีคุณภาพ กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยต้องประกอบด้วยชุมชนเป็นหลัก นักวิจัย พี่เลี้ยง และผู้ทรงคุณวุฒิ เน้นชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามาร่วมในการพัฒนา โจทย์ตั้งแต่เริ่มกระบวนการ ผู้เข้าร่วมควรมีครบทุกส่วน โดยจัดประชุมกลุ่มย่อยจำนวน 2 ครั้ง โดยใช้วิธีการเดิม คือการจัดประชุมกลุ่มย่อย และการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งด้วยการ SWOT Analysis ผ่านการระดมสมองร่วมกัน เป็นต้น

4) กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย

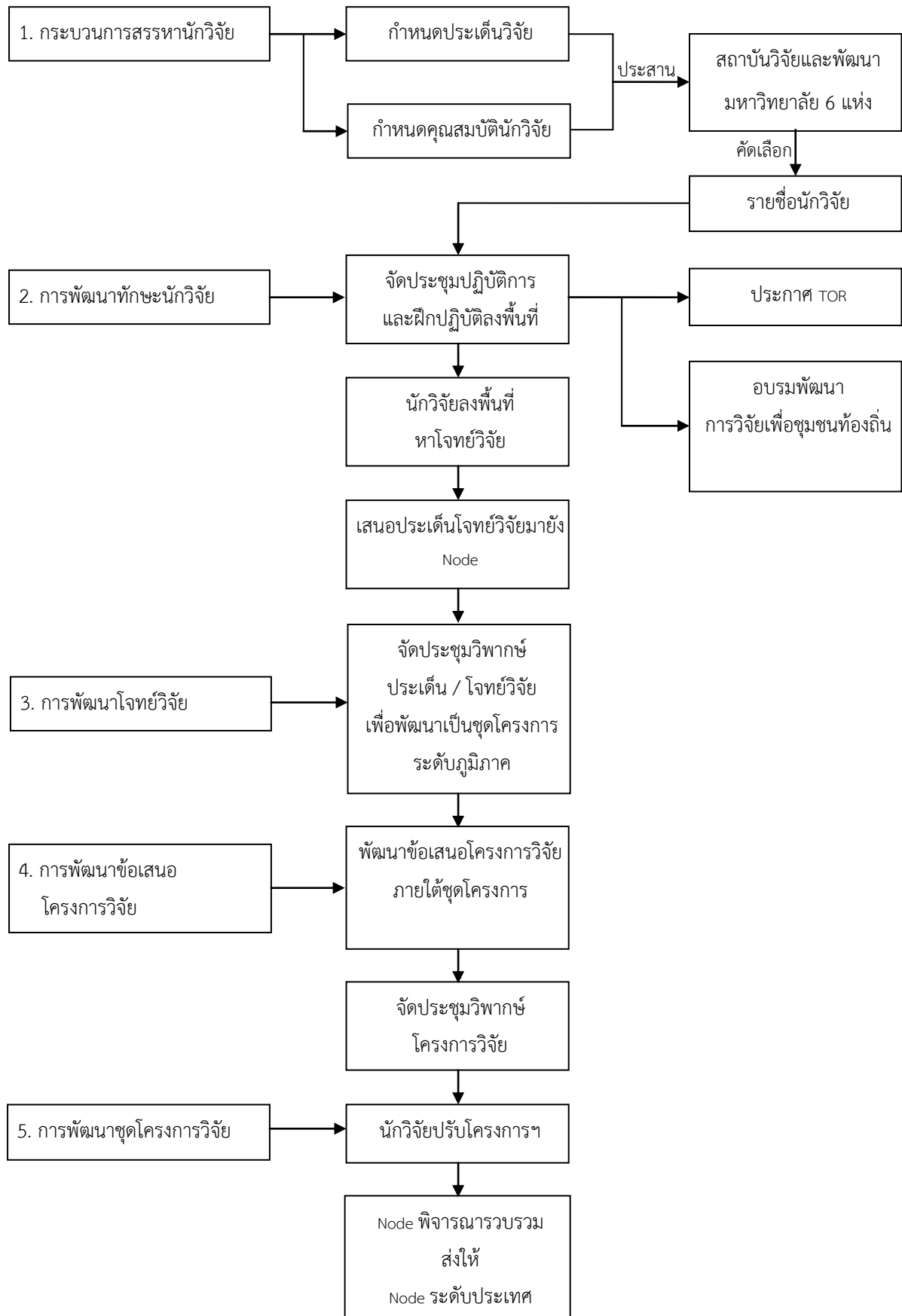
กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย นักวิจัยควรเตรียมโจทย์วิจัย จากข้อมูลต่างๆ ที่ได้สรุปจากการลงพื้นที่ หลังจากนั้น จึงทำการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นโจทย์ วิธีการและเครื่องมือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงดำเนินการปฏิบัติการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยโดยใช้คู่มือประกอบในการเขียนข้อเสนอ โดยต้องมีพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิร่วมวิพากษ์ เพื่อให้ข้อเสนอโครงการวิจัยมีคุณภาพและมีความชัดเจน

5) กระบวนการพัฒนาชุดโครงการวิจัย

การพัฒนาชุดโครงการวิจัย ต้องมีการกำหนดขอบเขตประเด็นวิจัยให้มีความชัดเจนตั้งแต่แรกเริ่ม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริหารทุกหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐที่ขับเคลื่อนการทำงานผ่านหัวหน้าหน่วยงาน เน้นการบูรณาการของสหสาขาวิชา นอกจากนั้น การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมวิพากษ์เพื่อหลอมรวมโครงการวิจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์กันเข้าเป็นชุด โครงการวิจัยจะทำให้ได้ชุดโครงการวิจัยชุมชนมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย

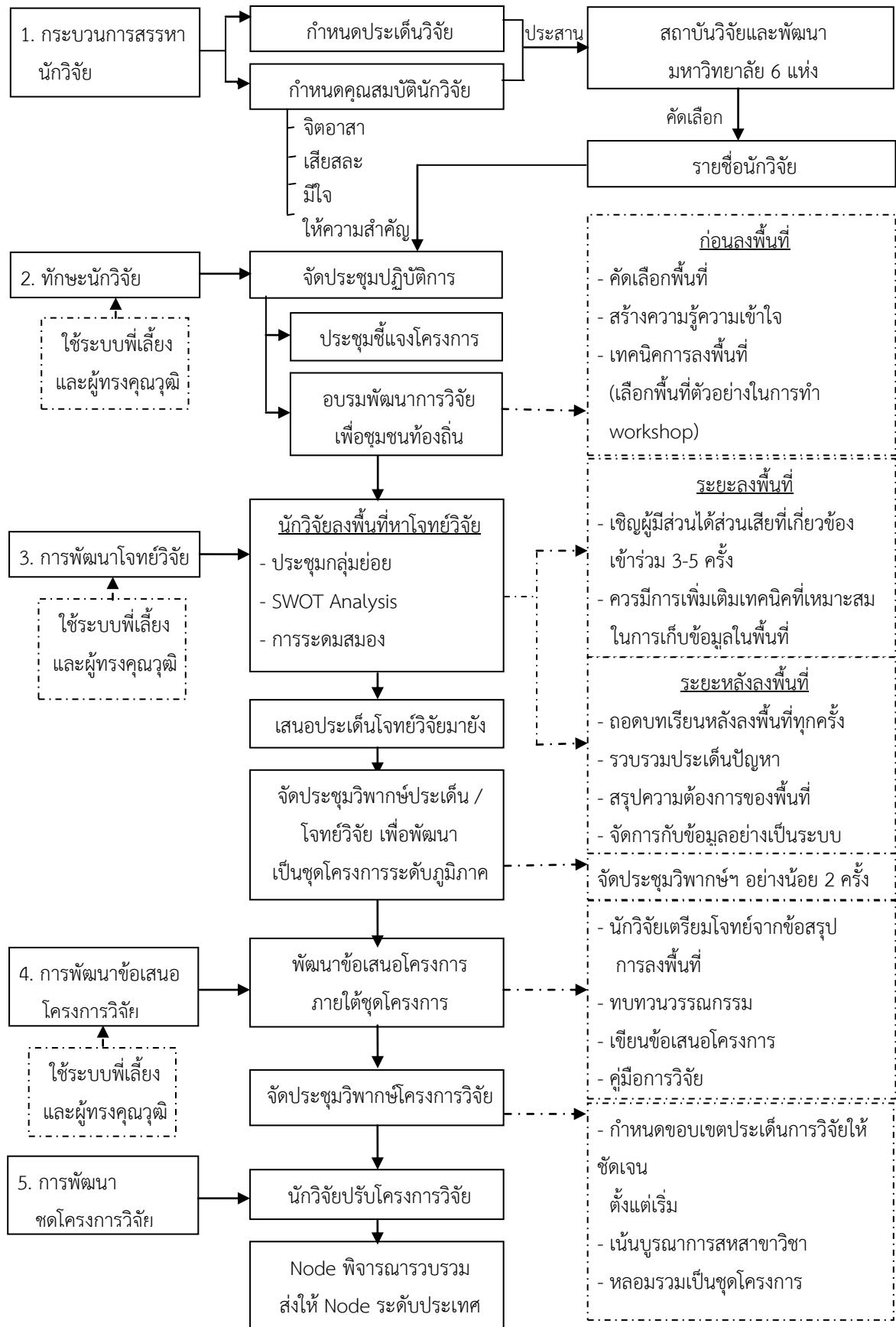
โดยสรุปเป็นโมเดลหรือรูปแบบเริ่มต้นและรูปแบบที่ดีจากการถอดบทเรียนได้ดังภาพที่ 4.1 และ 4.2

รูปแบบเริ่มต้น (สิ่งที่ปฏิบัติ)

ภาพที่ 4.1 รูปแบบเริ่มต้น (สิ่งที่ปฏิบัติ)

รูปแบบที่ดี (จากการถอดบทเรียน)

ภาพที่ 4.2 รูปแบบที่ดี (จากการถอดบทเรียน)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อพัฒนา ชุมชนท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาข้อเสนอชุดโครงการวิจัยที่ตอบสนองการปรับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ (Re-profiling) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและตอบสนองนโยบายด้านการวิจัยของรัฐบาล กลุ่มเป้าหมายเป็นอาจารย์จากกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยละ 5 คน รวม 30 คน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ ประชุมคณะดำเนินงานหลักในภูมิภาคเพื่อวางแผนการดำเนินงาน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ทั้ง 6 แห่งดังกล่าวข้างต้น คณะดำเนินงานของแต่ละมหาวิทยาลัยประชาสัมพันธ์ เปิดรับสมัครอาจารย์ที่สนใจด้านงานวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น จัดประชุมชี้แจงโครงการและอบรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยด้านชุมชนท้องถิ่นเพื่อเตรียมความพร้อมของนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นที่สนใจเข้าร่วมโครงการก่อนลงพื้นที่ค้นหาโจทย์วิจัย ประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้แทนชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ข้างกับพื้นที่) จัดเวทีประชาคม ระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาโจทย์วิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ตามการปรับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ (Re-profiling) ประชุมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น” ภูมิภาค นักวิจัยนำเสนอ (ร่าง) ข้อเสนอเชิงหลักการต่อคณะผู้ทรงคุณวุฒิและปรับปรุง พัฒนาเป็นข้อเสนอโครงการวิจัยตามข้อเสนอแนะ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิภายในเป็นที่ปรึกษาตลอดระยะเวลาการประชุมเชิงปฏิบัติการ และมีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกร่วมให้ข้อเสนอแนะ เพื่อให้ได้ เป็นข้อเสนอโครงการวิจัยที่สมบูรณ์ ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการวิจัย ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และนำเสนอเชิงพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ซึ่งมีผลการวิจัยดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลผลิตงานวิจัย นักวิจัย และข้อเสนอโครงการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีนักวิจัยรวมเพื่อชุมชนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น จำนวน 44 คน เป็นนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 5 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี 5 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 13 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนคร 9 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด 7 คน และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ 5 คน โดยเป็นนักวิจัยที่มาจากหลากหลายสาขา ได้แก่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร และสาขาอาหารและบริการสาขาวิชาชีววิทยา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ สาขาวิชา ฟิสิกส์ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิชาพัฒนาชุมชน สาขาวิชาภาษาไทย สาขาสังแวดล้อม และสาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ สาขาการจัดการ สาขาวิชาการบัญชี สาขาการตลาด สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์ สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์และการจัดการทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์

ภายหลังขบวนการพัฒนา ได้โจทย์วิจัยชุดโครงการ ได้โจทย์วิจัยชุดโครงการ ด้านการแก้ปัญหาและพัฒนาด้านความมั่นคงทางอาหารของพื้นที่อีสานตอนบนตามความต้องการของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ชุดโครงการย่อยได้แก่ โครงการย่อยที่ 1 การฟื้นฟูทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งอาหารของชุมชนให้สามารถกลับมาบริบูรณ์ อย่างเดิม โครงการย่อยที่ 2 การพัฒนากระบวนการผลิตที่ปลอดภัย และโครงการย่อยที่ 3 การสร้างมูลค่าเพิ่มตามอัตลักษณ์ของพื้นที่ในด้านอาหารพื้นถิ่น

ภายหลังผ่านการวิพากษ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานกลาง และ เพื่อความสะดวกและเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนได้ข้อเสนอโครงการวิจัยเดียวกันทั้งสิ้น 4 โครงการ และ 3 ชุดแผนงานวิจัย ด้านความมั่นคงด้านอาหาร โดยมีรายละเอียดดังนี้ 4 โครงการวิจัยเดี่ยว ได้แก่ 1) เรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการข้าวไร่พื้นเมือง ของชุมชนบ้านน้ำเย็น 2) เรื่องการต่อยอดภูมิปัญญาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและอาหารให้มีเอกลักษณ์เพื่อสร้างเป็นอาหารเด่นของท้องถิ่น 3) เรื่องระบบโรงเพาะเห็ดอัญหริยะ และ 4) เรื่องการแก้ปัญหาการเสียชีวิตจากก่อนเกิดลมโดยวิธีชีวภาพของกลุ่มเห็ดลม ตำบลโนนสูง อำเภอ ยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ และข้อเสนอชุดโครงการวิจัย 3 แผนงาน แผนงานที่ 1 แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารบนฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและทุนทางสังคมเพื่อความเข้มแข็งของท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ตำบลหนองเม็ก

อำเภอเขาชะเมา จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งประกอบไปด้วย 5 โครงการย่อย ดังนี้ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการลำน้ำลำพังซู่ เพื่อพัฒนาแหล่งอาหารของชุมชนในตำบลหนองเม็ก อำเภอเขาชะเมา จังหวัดมหาสารคาม 2) การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งอาหารบนฐานทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนบ้านหนองเม็กตำบลหนองเม็ก อำเภอเขาชะเมา จังหวัดมหาสารคาม 3) รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาป่าชุมชนดอนแฮด ตำบลหนองเม็ก อำเภอเขาชะเมา จังหวัดมหาสารคาม 4) การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นฐานทรัพยากร และ 5) แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ตำบลหนองเม็ก อำเภอเขาชะเมา จังหวัดมหาสารคาม แผนงานวิจัยที่ 2 เรื่องการพัฒนาอาหารเพื่อความมั่นคงของชุมชนรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร ได้ข้อเสนอโครงการวิจัย 6 เรื่อง ดังนี้ 1) แนวทางการพัฒนากลุ่มศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโพนบก ตำบลบ้านแป้น อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร โดย การมีส่วนร่วมของสมาชิก ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 2) วัฒนธรรมข้าว : การสร้างพลังชุมชนด้วยทุนทาง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร 3) การศึกษาระบบการบริหารจัดการ แหล่งน้ำให้เพียงพอต่อชุมชนรอบหนองหาร : ระบบการผันน้ำขึ้นสู่พื้นที่สูง 4) วัฒนธรรมการบริโภคกับภาวะ สุขภาพของประชาชนรอบชุมชนหนองหาร จังหวัดสกลนคร 5) การเพิ่มมูลค่าข้าวฮางของวิสาหกิจชุมชนใน หมู่บ้านรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร

แผนงานที่ 3 การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนฐาน ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ ข้อเสนอโครงการวิจัย 4 เรื่อง ดังนี้ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ป่าชุมชน ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 2) การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งอาหารบนฐานทรัพยากรภายในชุมชน ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 3) รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาป่า ชุมชนตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 4) การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบน พื้นฐานทรัพยากร

5.1.2 การถอดบทเรียนขบวนการนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น

จากการถอดบทเรียนพัฒนานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น ได้ข้อสรุป กระบวนการพัฒนานักวิจัย เพื่อชุมชนท้องถิ่น 5 ด้าน ดังนี้

5.1.2.1 กระบวนการสรรหานักวิจัย

กระบวนการสรรหานักวิจัยต้องสรรหานักวิจัยที่มีจิตอาสาเสียสละ เนื่องจากต้องใช้ เวลานานในการลงพื้นที่ทำงานร่วมกับชุมชน มีใจและมีความสุขในการได้ลงพื้นที่ และทำงานเพื่อชุมชนท้องถิ่น ของตน ตลอดจน เห็นความสำคัญและประโยชน์ในการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นที่จะเกิดขึ้นกับทั้งชุมชนและ

นักวิจัยเอง และควรเลือกหัวหน้านักวิจัยชุมชนที่มีประสบการณ์ เพื่อที่จะนำ ทีมวิจัยลงพื้นที่ไปค้นหาโจทย์วิจัย ที่มาจากชุมชนอย่างแท้จริง เพราะส่วนใหญ่ นักวิจัยมักจะมีหัวข้อในใจ หรือใช้ความสนใจของตนเองสร้างกรอบ งานวิจัยขึ้นมา ก่อนลงพื้นที่จริง โดยมีกระบวนการสรรหานักวิจัยดังนี้ (1) มีกระบวนการสรรหานักวิจัยเพื่อ ชุมชนท้องถิ่นจากฐานข้อมูลนักวิจัยของมหาวิทยาลัย (2) กำหนดเป็นนโยบายการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัย และเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานได้ (3) ต้องมีการเตรียมพื้นที่และชุมชนก่อนลงพื้นที่เพื่อค้นหาโจทย์วิจัยชุมชน โดยชุมชนควรมีลักษณะ ดังนี้ มีผู้นำ ชุมชนที่มีความพร้อม ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อผู้มาเยือน มีทุนทางทรัพยากรท้องถิ่น ความยาก-ง่ายในการเข้าถึง พื้นที่ ทั้งในด้านกายภาพ และระยะเวลา มีการถอดบทเรียน (มีข้อมูลพื้นฐานของชุมชน) (4) กระบวนการสรรหา ผู้เข้าร่วมในการลงพื้นที่ โดยมีใจรักและพลังในการ ทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น สามารถโน้มน้าวให้ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจและสมัครใจ นักวิจัยที่มีประสบการณ์การทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น (พี่เลี้ยง) จูงใจ นักวิจัยใหม่เข้าร่วมโครงการเพื่อพัฒนาตนเอง และสร้างนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นรุ่นใหม่ และ (5) แต่ละ มหาวิทยาลัยควรจัดสรรงบประมาณในการลงพื้นที่อย่างน้อย 3-5 ครั้ง เพื่อให้ให้นักวิจัยได้รู้จักคุ้นเคยกับพื้นที่ และชุมชน ซึ่งจะช่วยให้สามารถพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนจากความต้องการหรือปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง

5.1.2.2 กระบวนการพัฒนาทักษะนักวิจัย

ในกระบวนการทำวิจัยเพื่อชุมชน สิ่งสำคัญที่สุด คือ นักวิจัยเพื่อชุมชนจะต้องเข้าใจ ความสำคัญของการได้มาซึ่งประเด็นโจทย์วิจัยจากชุมชน ดังนั้น การพัฒนานักวิจัยให้มีทักษะดังกล่าวควรมี ระบบพี่เลี้ยง (Mentor) โดยแบ่งเป็นระยะ ดังนี้ ระยะก่อนลงพื้นที่ ควรมีการพัฒนาเทคนิคการลงพื้นที่ เช่น การประเมินสถานะชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) การสนทนาแบบกัลยาณมิตร เป็นต้น เพื่อให้ได้โจทย์การวิจัยจากความต้องการและประเด็นปัญหาที่จำเป็น มีความสำคัญ และส่งผลกระทบต่อ ชุมชนในเชิงกว้าง ระยะลงพื้นที่ ในระหว่างลงพื้นที่ ควรมีการพัฒนาเทคนิคที่เกี่ยวข้อง เช่น การสัมภาษณ์แบบ ไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่มแบบธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อให้สามารถดึงประเด็นปัญหาในเชิงลึกให้ได้มากที่สุด ระยะหลังจากลงพื้นที่ หลังการลงพื้นที่ทุกครั้ง ควรมีการถอดบทเรียน ควรรวบรวมประเด็นปัญหาและสรุป ความต้องการจากพื้นที่ และจัดการกับข้อมูลอย่างเป็นระบบ และนำเสนอประเด็นปัญหาและโจทย์วิจัยที่ได้ จากชุมชน เพื่อร่วมพิจารณาลำดับความสำคัญ และความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยเพื่อเสนอขอรับทุน สนับสนุน

5.1.2.3 กระบวนการพัฒนาพัฒนาโจทย์วิจัย

การพัฒนาโจทย์วิจัยให้มีคุณภาพ กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยต้องประกอบด้วย ชุมชนเป็นหลัก นักวิจัย พี่เลี้ยง และผู้ทรงคุณวุฒิ เน้นชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วม ในการพัฒนาโจทย์ตั้งแต่เริ่มกระบวนการ ผู้เข้าร่วมควรมีครบทุกส่วน โดยจัดประชุมกลุ่มย่อยจำนวน 2 ครั้ง โดยใช้วิธีการเดิม คือการจัดประชุมกลุ่มย่อย และการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งด้วยการ SWOT Analysis ผ่าน การระดมสมองร่วมกัน เป็นต้น

5.1.2.4 กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย

กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย นักวิจัยควรเตรียมโจทย์วิจัย จากข้อมูล ต่างๆ ที่ได้สรุปจากการลงพื้นที่ หลังจากนั้น จึงทำการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็น โจทย์ วิธีการและเครื่องมือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงดำเนินการปฏิบัติการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย โดยใช้คู่มือประกอบในการเขียนข้อเสนอ โดยต้องมีพี่เลี้ยง คอยให้คำแนะนำปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิร่วม ปรึกษา เพื่อให้ข้อเสนอโครงการวิจัยมีคุณภาพและมีความชัดเจน

5.1.2.5 กระบวนการพัฒนาชุดโครงการวิจัย

การพัฒนาชุดโครงการวิจัย ต้องมีการกำหนดขอบเขตประเด็นวิจัยให้มีความชัดเจน ตั้งแต่แรกเริ่ม โดยเน้นการมีส่วร่วมของผู้บริหารทุกหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐที่ ขับเคลื่อนการทำงานผ่านหัวหน้าหน่วยงาน เน้นการบูรณาการของสหสาขาวิชา นอกจากนี้ การเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมปรึกษาเพื่อหลอมรวมโครงการวิจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์กันเข้าเป็นชุดโครงการวิจัยจะทำให้ได้ ชุดโครงการวิจัยชุมชนมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย

5.2 อภิปรายการวิจัย

5.2.1 ผลผลิตงานวิจัย นักวิจัย และข้อเสนอโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีนักวิจัยรวมเพื่อชุมชนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น จำนวน 44 คน เป็น นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 5 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี 5 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม 13 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร 9 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด 7 คน และ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ 5 คน โดยเป็นนักวิจัยที่มาจากหลากหลายสาขา ได้แก่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีการอาหาร และสาขาอาหารและบริการสาขาวิชาชีววิทยา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการ อาหาร สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ สาขาวิชา ฟิสิกส์ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยี สาขาวิชาพัฒนาชุมชน สาขาวิชาภาษาไทย สาขาส่งเสริมการค้า และสาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
สาขาการจัดการ สาขาวิชาการบัญชี สาขาการตลาด สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์ สาขาวิชาการบริหารทัพ
ยากรรมนุษย์และการจัดการทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จะเห็นได้ว่านักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นมาจากหลากหลาย
สาขาวิชา ซึ่งโจทย์วิจัยหรือปัญหาที่ท้องถิ่นกำลังประสบอยู่มักมีสาเหตุที่หลากหลายหรือซับซ้อน ต้องอาศัย
ศาสตร์ที่หลากหลายมาผสมผสานในการแก้ปัญหา (กาญจนา แก้วเทพ, 2550)

ภายหลังกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยชุดโครงการ ได้โจทย์วิจัยชุดโครงการด้านการแก้ปัญหา
และพัฒนาด้านความมั่นคงทางอาหารของพื้นที่อีสานตอนบนตามความต้องการของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย
3 ชุดโครงการย่อยได้แก่ โครงการย่อยที่ 1 การฟื้นฟูทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งอาหารของชุมชนให้
สามารถกลับมาบริบูรณ์อย่างเดิม โครงการย่อยที่ 2 การพัฒนากระบวนการผลิตที่ปลอดภัย และโครงการย่อย
ที่ 3 การสร้างมูลค่าเพิ่มตามอัตลักษณ์ของพื้นที่ในด้านอาหารพื้นถิ่น ภายหลังผ่านการวิพากษ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ
จากหน่วยงานกลาง และเพื่อความสะดวกและเบ็ดเสร็จในการดำเนินโครงการวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย
กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนได้ข้อเสนอโครงการวิจัยเดี่ยวทั้งสิ้น 4 โครงการ
และ 3 ชุดแผนงานวิจัยด้านความมั่นคงทางอาหาร โดยมีรายละเอียดดังนี้ 4 โครงการวิจัยเดี่ยว ได้แก่ 1) เรื่อง
การพัฒนาการบริหารจัดการข้าวไร่พื้นเมืองของชุมชนบ้านน้ำเย็น 2) เรื่องการต่อยอดภูมิปัญญาเพื่อสร้าง
มูลค่าเพิ่มด้วยการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและอาหารให้มีเอกลักษณ์เพื่อสร้างเป็นอาหารเด่นของท้องถิ่น
3) เรื่องระบบโรงเพาะเห็ดอัญหะ และ 4) เรื่องการแก้ปัญหาการเหี่ยวจากก้นเห็ด ตลุมโดยวิธีชีวภาพของกลุ่ม
เห็ดตลุม ตำบลโนนสูง อำเภอเขาตลบ จังหวัดกาฬสินธุ์ และข้อเสนอชุดโครงการวิจัย 3 แผนงาน แผนงานที่ 1
แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารบนฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและทุนทางสังคมเพื่อความเข้มแข็ง
ของท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งประกอบไปด้วย 5 โครงการ
ย่อย ดังนี้ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการลำน้ำลำพังซู เพื่อพัฒนาแหล่งอาหารของชุมชนในตำบลหนอง
เม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม 2) การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งอาหารบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ
ภายในชุมชนบ้านหนองเม็กตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม 3) รูปแบบการอนุรักษ์ป่า
ชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษาป่าชุมชนดอนแฮด ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัด
มหาสารคาม 4) การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นฐานทรัพยากร และ 5) แนวทางการ
สร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัด

มหาสารคาม แผนงานวิจัยที่ 2 เรื่องการพัฒนาอาหารเพื่อความมั่นคงของชุมชนรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร ได้ข้อเสนอโครงการวิจัย 6 เรื่อง ดังนี้ 1) แนวทางการพัฒนากลุ่มศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโนนบก ตำบลบ้านแป้น อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดสกลนคร โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิก ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 2) วัฒนธรรมข้าว : การสร้างพลังชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านท่าวัด จังหวัดสกลนคร 3) การศึกษาระบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อชุมชนรอบหนองหาร:ระบบการผันน้ำขึ้นสู่พื้นที่สูง 4) วัฒนธรรมการบริโภคกับภาวะสุขภาพของประชาชนรอบชุมชนหนองหาร จังหวัดสกลนคร 5) การเพิ่มมูลค่าข้าวฮางของวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้านรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร

แผนงานที่ 3 การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนฐานทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ข้อเสนอโครงการวิจัย 4 เรื่อง ดังนี้ 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ป่าชุมชน ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 2) การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งอาหารบนฐานทรัพยากรภายในชุมชน ตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 3) รูปแบบการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาป่าชุมชนตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 4) การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นฐานทรัพยากร จากกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น และข้อเสนอชุดโครงการวิจัยที่ตอบสนองยุทธศาสตร์กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้สามารถสร้างนักวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น โดยพบว่า นักวิจัยเหล่านี้มีทักษะในการพัฒนาโจทย์วิจัยที่เกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านกระบวนการสรรหานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น โดยกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นมีการนำนักวิจัยลงพื้นที่จริง ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และเกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชน ทำให้นักวิจัยเกิดการเรียนรู้ถึงความแตกต่างของแต่ละชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างแท้จริง จนเกิดการยอมรับและปรับกระบวนการทัศน์ทางความคิด (Paradigm) ซึ่งสอดคล้องกับการงานวิจัยของ ธนพรธ ธานี (2540) นอกจากนั้น การลงพื้นที่จริงของนักวิจัยชุมชนยังทำให้นักวิจัยทราบถึงบริบทของชุมชน ในด้านสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ประวัติความเป็นมา ตลอดจนปัญหา ความเดือดร้อน และความต้องการในการพัฒนาของชุมชนเอง (จิตติ มงคลชัยอรัญญา, 2540) กระบวนการที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ เป็นกระบวนการวิจัยและการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดของ อมรวิชัย นาครทรรพ และ ดวงแก้ว จัน ทรสระแก้ว (2541) และ กาญจนา แก้วเทพ (2552) ที่มีอยู่ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการประสานพื้นที่ ซึ่งนักวิจัยคัดเลือกชุมชนที่มีลักษณะปัญหาที่สามารถแก้ปัญหาด้วยการวิจัยได้ แล้วจึงสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่คัดเลือกไว้ เพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมใน กับนำเสนอปัญหาและความต้องการตามสภาพการณ์จริง ขั้นที่สองเป็นขั้น

การลงมือทำ ซึ่งเป็นกระบวนการในการค้นหาปัญหาและความต้องการ มีส่วนร่วมในการกำหนดโจทย์วิจัย และแนวทางการวิจัย และขั้นสุดท้าย คือการกำหนดโครงการที่จะช่วยแก้ปัญหา ดำเนินการ และติดตามผลที่เกิดขึ้น

5.2.2 การถอดบทเรียนขบวนการนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น

จากการถอดบทเรียนพัฒนานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น ได้ข้อสรุป กระบวนการพัฒนานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น 4 ด้าน ดังนี้

5.2.2.1 กระบวนการสรรหานักวิจัย

กระบวนการสรรหานักวิจัยต้องสรรหา นักวิจัยที่มีจิตอาสาเสียสละ เนื่องจากต้องใช้เวลานานในการลงพื้นที่ทำงานร่วมกับชุมชน มีใจและมีความสุขในการได้ลงพื้นที่ และทำงานเพื่อชุมชนท้องถิ่นของตน ตลอดจน เห็นความสำคัญและประโยชน์ในการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นที่จะเกิดขึ้นกับทั้งชุมชนและนักวิจัยเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องคุณสมบัติของนักวิจัยเพื่อชุมชน ในคู่มือเทคนิคการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนเมือง จัดทำโดยมหาวิทยาลัยเกริก (2560) และควรเลือกหัวหน้านักวิจัยชุมชนที่มีประสบการณ์ เพื่อที่จะนำทีมวิจัยลงพื้นที่ไปค้นหาโจทย์วิจัยที่มาจากชุมชนอย่างแท้จริง เพราะส่วนใหญ่ นักวิจัยมักจะมีหัวข้อในใจ หรือใช้ความสนใจของตนเองสร้างกรอบงานวิจัยขึ้นมาก่อนลงพื้นที่จริง โดยมีกระบวนการสรรหานักวิจัย ดังนี้ (1) มีกระบวนการสรรหานักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นจากฐานข้อมูลนักวิจัยของมหาวิทยาลัย (2) กำหนดเป็นนโยบายการทำวิจัยเพื่อชุมชน ท้องถิ่นของมหาวิทยาลัย และเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานได้ (3) ต้องมีการเตรียมพื้นที่และชุมชนก่อนลงพื้นที่เพื่อค้นหาโจทย์วิจัยชุมชน โดยชุมชนควรมีลักษณะ ดังนี้ มีผู้นำชุมชนที่มีความพร้อม ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อผู้มาเยือน มีทุนทางทรัพยากรท้องถิ่น ความยาก-ง่ายในการเข้าถึงพื้นที่ ทั้งในด้านกายภาพ และระยะเวลา มีการถอดบทเรียน (มีข้อมูลพื้นฐานของชุมชน) (4) กระบวนสรรหาผู้เข้าร่วมในการลงพื้นที่ โดยมีใจรักและพลังในการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น สามารถโน้มน้าวให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจและสมัครใจ นักวิจัยที่มีประสบการณ์การทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น (พี่เลี้ยง) จูงใจนักวิจัยใหม่เข้าร่วมโครงการเพื่อพัฒนาตนเอง และสร้างนักวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นรุ่นใหม่ และ (5) แต่ละมหาวิทยาลัยควรจัดสรรงบประมาณในการลงพื้นที่อย่างน้อย 3-5 ครั้ง เพื่อให้ให้นักวิจัยได้รู้จักคุ้นเคยกับพื้นที่ และชุมชน ซึ่งจะทำให้สามารถพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนจากความต้องการหรือปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง

5.2.2.2 กระบวนการพัฒนานักศึกษานักวิจัย

ในกระบวนการทำวิจัยเพื่อชุมชน สิ่งสำคัญที่สุด คือ นักวิจัยเพื่อชุมชน จะต้องเข้าใจ ความสำคัญของการได้มาซึ่งประเด็นโจทย์วิจัยจากชุมชน ดังนั้น การพัฒนานักวิจัยให้มีทักษะดังกล่าวควรมี ระบบพี่เลี้ยง (Mentor) โดยแบ่งเป็นระยะ ดังนี้ ระยะก่อนลงพื้นที่ ควรมีการพัฒนาเทคนิคการลงพื้นที่ เช่น การประเมินสถานะชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA) การสนทนาแบบกัลยาณมิตร เป็นต้น เพื่อให้ได้โจทย์การวิจัยจากความต้องการและประเด็นปัญหาที่จำเป็น มีความสำคัญ และส่งผลกระทบต่อ ชุมชนในเชิงกว้าง ระยะลงพื้นที่ ในระหว่างลงพื้นที่ ควรมีการพัฒนาเทคนิคที่เกี่ยวข้อง เช่น การสัมภาษณ์แบบ ไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่มแบบธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อให้สามารถดึงประเด็นปัญหาในเชิงลึกให้ได้มากที่สุด ระยะหลังจากลงพื้นที่ หลังการลงพื้นที่ทุกครั้ง ควรมีการถอดบทเรียน ควรรวบรวมประเด็นปัญหาและสรุป ความต้องการจากพื้นที่ และจัดการกับข้อมูลอย่างเป็นระบบ ตามคุณลักษณะงานวิจัยท้องถิ่น ดังเช่น กาญจนนา แก้วเทพ (2552) ได้กล่าวไว้ และนำเสนอประเด็นปัญหาและโจทย์วิจัยที่ได้จากชุมชน เพื่อร่วมพิจารณาลำดับ ความสำคัญ และความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยเพื่อเสนอขอรับทุนสนับสนุน

5.2.2.3 กระบวนการพัฒนาพัฒนาโจทย์วิจัย

การพัฒนาโจทย์วิจัย ให้มีคุณภาพ กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยต้องประกอบด้วย ชุมชนเป็นหลัก นักวิจัย พี่เลี้ยง และผู้ทรงคุณวุฒิ เน้นชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามาร่วม ในการพัฒนาโจทย์ตั้งแต่เริ่มกระบวนการ ผู้เข้าร่วมควรมีครบทุกส่วน โดยจัดประชุมกลุ่มย่อยจำนวน 2 ครั้ง โดยใช้วิธีการเดิม คือการจัดประชุมกลุ่มย่อย และการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งด้วยการ SWOT Analysis ผ่าน การระดมสมองร่วมกัน เป็นต้น

5.2.2.4 กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย

กระบวนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย นักวิจัยควรเตรียมโจทย์วิจัย จากข้อมูล ต่างๆ ที่ได้สรุปจากการลงพื้นที่ หลังจากนั้น จึงทำการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็น โจทย์ วิธีการและเครื่องมือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงดำเนินการปฏิบัติการเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย โดยใช้คู่มือประกอบในการเขียนข้อเสนอ โดยต้องมีพี่เลี้ยงคอยให้ คำแนะนำปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิร่วม วิพากษ์ เพื่อให้ข้อเสนอโครงการวิจัยมีคุณภาพและมีความชัดเจน

5.2.2.5 กระบวนการพัฒนาชุดโครงการวิจัย

การพัฒนาชุดโครงการวิจัย ต้องมีการกำหนดขอบเขตประเด็นวิจัยให้มีความชัดเจน ตั้งแต่แรกเริ่ม โดยเน้นการมีส่วนร่วม ของผู้บริหารทุกหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐที่

ขับเคลื่อนการทำงานผ่านหัวหน้าหน่วยงาน เน้นการบูรณาการของสหสาขาวิชา เนื่องจากปัญหาที่ท้องถิ่นกำลังประสบอยู่มักมีสาเหตุที่หลากหลาย หรือซับซ้อน ซึ่งจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ที่หลากหลายมาผสมผสานในการแก้ปัญหา เป็นการบูรณาการระหว่างองค์ความรู้เดิมของชุมชน กับองค์ความรู้แบบใหม่ (กาญจนา แก้วเทพ, 2550) นอกจากนี้ การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมวิพากษ์เพื่อหลอมรวมโครงการวิจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์กันเข้าเป็นชุดโครงการวิจัยจะทำให้ได้ชุดโครงการวิจัยชุมชนมีคุณภาพและถูกต้องตามหลักการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยครั้งนี้

มหาวิทยาลัยควรกำหนดนโยบายการทำวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น และเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานได้ เพื่อให้นักวิจัยมีความสนใจในการดำเนินงานด้านนี้เพิ่มมากขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาถึงประสิทธิภาพในการนำโมเดลหรือรูปแบบการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและชุดโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นไปใช้ในการพัฒนางานวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2558). **ข้อมูลจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาระบบรูปแบบและโครงสร้าง.
- ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ (2556). **คู่มือการพัฒนาทักษะการวิจัยชุมชน ด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักสนับสนุนสุขภาพชุมชน (สำนัก 3) ศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน (ศวช.) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่. หน้า 10-11.
- จิตติ มงคลชัย อรัญญา. (2540). **การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉันทนา เวชโอสถศักดิ์ และคณะ. (2556). **แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกหน่วยวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ฉบับพิเศษ การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยมหาสารคามวิจัย ครั้งที่ 9. 409-419.**
- ชอบ เข้มกลัด และ โกวิท พวงงาม. (2547). **การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.
- ดุสิต ดวงสา.(2535). **คู่มือการใช้ PRA ในการทำวนด้านเอดส์ในชุมชน**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ , สำนักงาน . (2559). **บันทึกราชภัฏ 2560**. พระนครศรีอยุธยา : บริษัท เทียนวัฒนาพรินต์ติ้ง จำกัด.
- ธนพรรณ ธานี. (2540). **การศึกษาชุมชน**. ขอนแก่น: เพ็ญพรินต์ติ้ง.
- ธีระภัทร เอกฉายสวัสดิ์. (2554). **ชุมชนศึกษา Community Study**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นุชรี บวชชุมและคณะ .(2554). **แนวทางการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- นางพรรณ พิริยานุพงศ์. (2546). **คู่มือวิจัยและพัฒนา**. นนทบุรี: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก.
- นพรัตน์ คล่องสารา.(2551). **กระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในชุมชนคอยรุดตักว่า เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ประหยัด สายวิเชียร. (2547). **อาหารวัฒนธรรมและสุขภาพ**. เชียงใหม่ : บริษัท นพบุรีการพิมพ์ จำกัด.

- พันธุ์ทิพย์ รามสูตร. (2540). **การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร: พี เอ ลีฟวิ่ง.
- ภัสวดี นิตินิเทศสุนทร และคณะ . (2553). **ชุดฝึกอบรมทางไกลเรื่องการวิจัยชุมชนท้องถิ่น**. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี.
- มหาวิทยาลัยเกริก . (2560). **คู่มือเทคนิคการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนเมือง**. สืบค้นจาก <http://research.krirk.ac.th/download/ResearchCommunity1.pdf>
- รณิดา อูยมา. (2550). **ศักยภาพภูมิปัญญาไทยด้านอาหารพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ระวีวรรณ สุวรรณศรี และคณะ .(2558). **การปรับปรุงระบบการจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่จังหวัด นนทบุรี สุพรรณบุรี และพระนครศรีอยุธยา**.มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- วิกิพีเดีย. (2560). **ภาคอีสาน_(ประเทศไทย)**. [https://th.wikipedia.org/wiki/ภาคอีสาน_\(ประเทศไทย\)](https://th.wikipedia.org/wiki/ภาคอีสาน_(ประเทศไทย)) (17 มกราคม).
- วิเชียร ฝอยพิกุล และคณะ . (2558). **การวิจัยและพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมศักยภาพการผลิตข้าวที่มี คุณลักษณะ เฉพาะ และสร้างความมั่นคงทางอาหารในจังหวัดนครราชสีมาตามยุทธศาสตร์ครัว โคราช สู่ครัวโลก**. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- วุฒินันท์ ไตรยางค์ . (2557). **การพัฒนาแบบการส่งเสริมการผลิตข้าวคุณภาพดีในเขตพื้นที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน**. คุุณินิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรรณลดา กันต์โถม. (2558). **เอกสารประกอบการสอน การวิเคราะห์ปัญหาชุมชนและแนวทางการพัฒนา**. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2536). **สังคมวิทยา: หลักการศึกษา วิเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อนุวัติ คุณแก้ว (2550). **การพัฒนานักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์**. มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพชรบูรณ์, 2550.
- อมรวิทย์ นาครทรรพ และ ดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว. (เรียบเรียง). (2541). **การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: ข้อคิด แนวทาง และประสบการณ์ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อลิศรา ชูชาติ**. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม.

ภาคผนวก ก

1. ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ
จัดตั้งคณะดำเนินงาน	บุคคลกรสถาบันวิจัยและพัฒนาเป็นคณะทำงานหลัก
ออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพ นักวิจัย และจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละ มหาวิทยาลัย	การออกแบบสำรวจข้อมูลศักยภาพนักวิจัย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1. นักวิจัยในส่วนนักวิชาการ ประกอบด้วย อาจารย์ในมหาวิทยาลัย ซึ่งหัวหน้าทีมวิจัยทำการออกแบบสำรวจเพื่อสอบถามรายละเอียดข้อมูลด้านต่าง ๆ ของนักวิจัย อาทิ การศึกษา ประวัติการทำวิจัย ประวัติการฝึกอบรม ประวัติผลงานวิชาการด้านอื่น ๆ และรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงถึงศักยภาพของนักวิจัย 2. นักวิจัยในส่วนของชุมชน ประกอบด้วย ตัวแทนของคนในชุมชน ตัวแทนหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน ตามที่ได้กำหนดไว้ใน ขั้นตอนการจัดตั้งคณะทำงาน การออกแบบทำโดยทีมวิจัยในส่วนวิชาการ ซึ่งออกแบบสำรวจเพื่อให้ทีมวิจัยได้กรอกข้อมูล ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง อายุ ประสบการณ์การอบรม ในด้านต่าง ๆ เป็นต้น (ส.ค. 2559)

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ
การดำเนินการเพื่อให้ได้มาของโจทย์วิจัย	1. จัดการประชุมเพื่อระดมความคิด เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชน ปัญหาต่าง ๆ รวมถึงแนวคิดในการพัฒนาชุมชน 2. วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค จากข้อมูลในข้อ 1 3. วิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินงานเพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาศักยภาพ โดยจัดลำดับความสำคัญของปัญหาต่าง ๆ 4. สรุปโจทย์วิจัยร่วมกันโดยคำนึงถึง การทำงานระหว่างชุมชนและสถาบันการศึกษา และเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน (สิงหาคม 2559)
ออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพ นักวิจัย และจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย	การออกแบบสำรวจข้อมูลศักยภาพนักวิจัย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1. นักวิจัยในส่วนนักวิชาการ ประกอบด้วย อาจารย์ในมหาวิทยาลัย ซึ่งหัวหน้าทีมวิจัยทำการออกแบบสำรวจเพื่อสอบถามรายละเอียดข้อมูลด้านต่าง ๆ ของนักวิจัย อาทิ การศึกษา ประวัติการทำงาน ประวัติการฝึกอบรม ประวัติผลงานวิชาการด้านอื่น ๆ และรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงถึงศักยภาพของนักวิจัย 2. นักวิจัยในส่วนของชุมชน ประกอบด้วย ตัวแทนของคนในชุมชน
ออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพ นักวิจัย และจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย (ต่อ)	ตัวแทนหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน ตามที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนการจัดตั้งคณะทำงาน การออกแบบทำโดยทีมวิจัยในส่วนวิชาการ ซึ่งออกแบบสำรวจเพื่อให้ทีมวิจัยได้กรอกข้อมูล ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง อายุ ประสบการณ์การอบรมในด้านต่าง ๆ เป็นต้น (สิงหาคม 2559)

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ
วิธีการประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้แทนชุมชน องค์กร ปกครองส่วน ท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง กับพื้นที่)	1. ติดต่อประสานงานเพื่อขอเข้าพบนายก อบต. เพื่อชี้แจงรายละเอียดเบื้องต้น 2. ติดต่อประสานงานผ่านกำนันหมู่บ้านน้ำเย็น เพื่อสอบถามข้อมูล สถานการณ์ และวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ 3. การประสานงานในข้อ 1 และ 2 ใช้โทรศัพท์นัดหมายเวลาล่วงหน้า แล้วเข้าพบตามเวลาที่กำหนด โดยมีรูปแบบการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ 4. กำหนดวันเวลานัดหมาย เพื่อจัดเวทีประชาคม วิเคราะห์โจทย์อย่างเป็นทางการ โดยเบื้องต้น ชุมชนแนะนำให้ในวันพระ เนื่องจากเป็นวันที่ชุมชนอยู่บ้าน ไม่ออกทำงาน และนัดรวมกลุ่มได้ง่าย (กรกฎาคม – สิงหาคม 2559)
การจัดเวทีประชาคมระหว่างนักวิจัยและผู้ มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาโจทย์วิจัย	1. ทำหนังสือเชิญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อย่างเป็นทางการเพื่อบอกหมาย วัน เวลา และสถานที่ โดยเบื้องต้น ใช้สถานที่ในการจัดเวทีประชาคมที่ศูนย์การเรียนรู้พันธุ์ข้าวไร่บ้านน้ำเย็น วันที่ 27 กรกฎาคม 2559 เวลา 9.00-16.00 น.
	2. จัดเวทีประชาคมตามกำหนดการที่กำหนดโดยนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินรายการ ในลักษณะชวนคิด ชวนคุย เพื่อหาประเด็นสำคัญ โดยใช้ชุมชนเป็นพื้นฐานแนวคิด วันที่ 31 กรกฎาคม 2559 เวลา 09.00-16.00 น.
การพัฒนาข้อเสนอโครงการระหว่าง นักวิจัยและพี่เลี้ยง เพื่อหาโจทย์วิจัยระดับ มหาวิทยาลัย	1. ร่างโครงร่างวิจัยเพื่อเสนอต่อพี่เลี้ยง 2. พี่เลี้ยงพิจารณาเสนอแนะเพื่อให้โครงร่างมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น 3. พัฒนาข้อเสนอโครงการตามข้อเสนอแนะ (กย.-ตค. 2559)

ตารางที่ 2 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ และช่วงเวลาดำเนินการ
- จัดตั้งคณะดำเนินงาน	ประชุมเพื่อสรรหาคณะกรรมการทีมวิจัย จากโจทย์ทางด้านอาหาร และสาขาที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น
- ออกแบบและสำรวจ ข้อมูลศักยภาพนักวิจัย และจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย	กลุ่มนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี มุ่งเน้นไปประเด็น ปัญหาไปที่เรื่องของอาหารและวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นการ ออกแบบผู้สำรวจและทีมนักวิจัย จึงรวมกลุ่มนักวิจัยที่มีความ ชำนาญทางด้านอาหาร และที่เกี่ยวข้อง
- การดำเนินการเพื่อการได้มาของโจทย์วิจัย	ลงพื้นที่ที่คาดว่าจะสามารถดำเนินการหาโจทย์วิจัยได้ โดยเลือก ไปที่ความเข้มแข็งของชุมชน และผู้นำชุมชน
- จัดตั้งคณะดำเนินงาน	ประชุมเพื่อสรรหาคณะกรรมการทีมวิจัย จากโจทย์ทางด้านอาหาร และสาขาที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น
- ออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพนักวิจัย และจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย	กลุ่มนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี มุ่งเน้นไปประเด็น ปัญหาไปที่เรื่องของอาหารและวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นการ ออกแบบผู้สำรวจและทีมนักวิจัย จึงรวมกลุ่มนักวิจัยที่ มีความ ชำนาญทางด้านอาหาร และที่เกี่ยวข้อง
- การดำเนินการเพื่อการได้มาของโจทย์วิจัย	ลงพื้นที่ที่คาดว่าจะสามารถดำเนินการหาโจทย์วิจัยได้ โดยเลือก ไปที่ความเข้มแข็งของชุมชน และผู้นำชุมชน
- วิธีการประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้แทน ชุมชน อปท.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่)	ติดต่อผู้นำชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น ที่ดูแลชุมชนผ่านทาง โทรศัพท์เพื่อนัดหมายการลงพื้นที่
- การจัดเวทีประชาคม ระหว่างนักวิจัย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาโจทย์วิจัย	หลังจากนัดหมายการลงพื้นที่ ผู้นำชุมชนนัดกลุ่มชาวบ้านเพื่อจัด มาประชุม และร่วมคุยกันกับนักวิจัย โดยก่อนนั่งร่วมประชุม นักวิจัยได้เดินสำรวจสถานที่และพูดคุยกับชาวบ้านในหมู่บ้าน
- การพัฒนาข้อเสนอโครงการระหว่างนักวิจัย และพี่เลี้ยง เพื่อหาโจทย์วิจัย ระดับ มหาวิทยาลัย	หลังจากลงพื้นที่ได้ประเด็นการวิจัย นำมาประชุมในทีมวิจัยและหา ประเด็นเด่น ๆ ที่สามารถนำมาเป็นหัวข้อวิจัยได้ และทีมนักวิจัย ยังสามารถระบุประเด็นที่สนใจตามความชำนาญ เพื่อเขียน ประเด็นย่อย

ตารางที่ 3 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ และช่วงเวลาดำเนินการ
- จัดตั้งคณะดำเนินงาน	1. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้กับอาจารย์ผู้สนใจการทำงานร่วมกับชุมชน 2. อาจารย์ผู้สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย
- ออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพนักวิจัยและจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย	1. สืบค้นข้อมูลศักยภาพของนักวิจัยที่มีความพร้อมในการทำงานร่วมกับชุมชน โดยมีอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขาวิชา มาร่วมกันทำงานในทีมวิจัยท้องถิ่น เช่น หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ การจัดการ สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน เกษตรเชิงระบบ เป็นต้น ทำให้ได้มุมมองในประเด็นการทำงานที่หลากหลายมากขึ้น 2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน และร่วมกันวางแผนการดำเนินงานเพื่อออกแบบกิจกรรม
- การดำเนินการเพื่อการได้มาของโจทย์วิจัย	1. ประชุมคณะทำงานในการวางแผนดำเนินงาน และออกแบบเครื่องมือในการสำรวจข้อมูลพื้นที่วิจัยในเบื้องต้น 2. ศึกษาข้อมูลมือสองที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเป้าหมาย 3. ทีมวิจัยลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลชุมชนเป้าหมาย ทางด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม ทำการเดินสำรวจชุมชนโดยรอบ โดยใช้เครื่องมือแผนที่เดินดิน 4. สรุปผลการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ และได้ข้อตกลงร่วมในการเลือกพื้นที่วิจัย คือ หมู่บ้านในตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม
- วิธีการประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้แทนชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่)	1. ตัวแทนทีมวิจัยประสานความร่วมมือไปยังนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก และผู้นำชุมชนทั้ง 20 หมู่บ้าน เพื่อแจ้งถึงวัตถุประสงค์ในการเข้ามาทำงานวิจัยในพื้นที่ 2. สนทนากลุ่มร่วมกับผู้นำชุมชน เกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ และสภาพทั่วไปของชุมชน และหารือถึงแนวทางในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3. ประสานงานไปยังหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาชุมชนอำเภอ เกษตรอำเภอ ปลัดอำเภอ และสิ่งแวดล้อมจังหวัด เป็นต้น เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการรวบรวมข้อมูลมือสอง และข้อเสนอแนะในการทำงานร่วมกับชุมชน

ตารางที่ 3 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ และช่วงเวลาดำเนินการ
- การจัดเวทีประชาคม ระหว่างนักวิจัย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาโจทย์วิจัย	1. ออกหนังสือเชิญผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียภายในชุมชนเข้าร่วมเวทีประชาคม เช่น คณะผู้บริหาร อบต.หนองเม็ก ผู้นำชุมชน แกนนำชาวบ้าน ตัวแทนเกษตรกร ตัวแทนกลุ่มอาชีพ ทั้ง 20 ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. จัดเวทีประชาคม โดยหัวหน้าทีมวิจัยกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการให้กับผู้เข้าร่วมเวที ได้ทราบถึงที่มาของงานวิจัย 3. เปิดเวทีให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยน ชักถาม ประเด็นต่างๆเกี่ยวกับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4. ใช้การ์ดคำเป็นเครื่องมือในการระดมปัญหาของชุมชน โดยให้ผู้เข้าร่วมเขียนถึงปัญหาความต้องการ ที่เกิดมีภายในชุมชน
- การจัดเวทีประชาคม ระหว่างนักวิจัย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาโจทย์วิจัย	5. สรุปปัญหา ความต้องการในแต่ละด้านคืนให้กับชุมชนช่วยให้รายละเอียดเพิ่มเติม 6. ใช้แผนที่เดินดิน เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในด้านลักษณะทางกายภาพภายในตำบล แลนมาร์คของตำบล พื้นที่ป่า แหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ กลุ่มอาชีพต่างๆภายในชุมชนทั้ง 20 ชุมชน 7. แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อค้นหา โจทย์วิจัย ตามประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหาร คือ น้ำ ป่า เศรษฐกิจ และสังคม 8. สรุปประเด็นในการหาโจทย์วิจัย และหาทีมวิจัยชุมชนร่วมในแต่ละประเด็น
- การพัฒนาข้อเสนอโครงการระหว่างนักวิจัยและพี่เลี้ยง เพื่อหาโจทย์วิจัย ระดับมหาวิทยาลัย	จัดประชุมพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกันระหว่างนักวิจัยและพี่เลี้ยง

ตารางที่ 4 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ และช่วงเวลาดำเนินการ
- จัดตั้งคณะดำเนินงาน	บุคคลกรสถาบันวิจัยและพัฒนาเป็นคณะทำงานหลัก
- ออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพนักวิจัยและจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย	การดำเนินการคัดเลือกนักวิจัยเพื่อเข้าร่วมโครงการพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ดังนี้ 1. สำรวจความต้องการของทุกคณะ 2. ประชุมพิจารณาคัดเลือกทีม บนหลักการสามารถทำงานชุมชน / ผ่านการวิจัยแบบ CBR 3. เป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ และนักวิจัยรุ่นเก่า และมีคุณสมบัติเป็นผู้มีความสนใจงานชุมชน
- การดำเนินการเพื่อการได้มาของโจทย์วิจัย	1. ประชุมทีมอาจารย์-นักวิจัย ในมหาวิทยาลัย เพื่อคัดเลือกพื้นที่ 2. ประสานพื้นที่เพื่อลงจัดเวทีประชาคมค้นหาโจทย์ ความต้องการของชุมชน ทีมนักวิจัยชุมชน/ไทบ้าน 3. ประสานพื้นที่นัดหมายจัดเวทีพัฒนาโจทย์ 2 ครั้ง 4. นำเสนอข้อมูลการพัฒนาโจทย์คืนชุมชน มีข้อตกลงพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกัน
-วิธีการประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้แทนชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่)	ประสานงาน โดยนักวิจัยโทรประสานทางโทรศัพท์เพื่อพูดคุยเป็นการเบื้องต้นและลงพื้นที่ไปพูดคุยเรื่องที่จะลงเป้าตกลงหรือไม่ จากนั้นจึงทำหนังสืออย่างเป็นทางการลงไป

ตารางที่ 4 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ และช่วงเวลาดำเนินการ
- การจัดเวทีประชาคม ระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาโจทย์วิจัย	หลังจากนัดหมายการลงพื้นที่ ทีมนักวิจัยเตรียมความพร้อมของข้อมูล และคุยกับทีมวิจัยชุมชนว่าจะจัดวันไหน โดยจะเลือกวันที่กลุ่มเป้าหมายมาได้มากที่สุดและเป็นช่วงเย็นไม่ใช่เสาร์อาทิตย์ โดยจัดประชุมกลุ่มย่อยเนื่องจากว่าผู้มีส่วนได้เสียมีความหลากหลาย ได้แก่ ชุมชน หน่วยงานราชการ ธนาคาร เป็นต้น
- การพัฒนาข้อเสนอโครงการระหว่างนักวิจัยและพี่เลี้ยง เพื่อหาโจทย์วิจัยระดับมหาวิทยาลัย	1. ข้อเสนอโครงการ พัฒนาโจทย์วิจัยของชุมชน 2. ทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัย ประชุมเตรียมเขียนข้อเสนอ 3. นำข้อเสนอโครงการ เสนอต่อ RDI 4. พัฒนาโครงการวิจัย เขียนโครงการวิจัย แล้วไปนำเสนอ

ตารางที่ 5 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ และช่วงเวลาดำเนินการ
- จัดตั้งคณะดำเนินงาน	ประชุมกันในทีมบริหารเพื่อสรรหานักวิจัย จากโจทย์ทางด้านอาหาร และสาขาที่เกี่ยวข้องเกี่ยว เพื่อดำเนินงานวิจัยทางด้านอาหาร
- ออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพ นักวิจัย และจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย	ขั้นตอนการคัดเลือกของนักวิจัย (โปรดระบุ) มีดังนี้ 1.มีการบันทึกแจ้งคนบดีแต่ละคณะในรอบคัดเลือกนักวิจัย 2.ประชาสัมพันธ์สำหรับนักวิจัยที่สนใจ 3.เลือกนักวิจัยที่สนใจและมีประสบการณ์ในการลงพื้นที่ชุมชน
- การดำเนินการเพื่ อการได้มาของโจทย์ วิจัย	1.จัดทำโครงการเพื่ออนุมัติการลงพื้นที่ 2.ประสานผู้นำชุมชน และกำหนดวัน เวลาในการลงพื้นที่ 3.ดำเนินการลงพื้นที่ ดังนี้ วันที่ 26 กรกฎาคม 2559 ลงพื้นที่สัมภาษณ์ ประธานคณะกรรมการ พัฒนาสตรีอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และเก็บรวบรวมข้อมูลกับ ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ปลาสาม ปลาร้าบอง ขนมขบเคี้ยว และน้ำปลาหมัก ใน หมู่บ้านท่าม่วง <u>ตำบลท่าม่วง</u> อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดโดย ประสานงานโดยตรงกับ ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอเสล ภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ 27 กรกฎาคม 2559 ลงพื้นที่สัมภาษณ์รองประธานสมาชิก วิสาหกิจชุมชน น ปลาร้าบองบ้านตลาดค้อ หมู่ที่ 1 <u>ตำบลเกาะแก้ว</u> อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและสำรวจแหล่งผลิต ผลิตภัณฑ์ปลาร้าบองโดยประสานงานผ่านพัฒนาชุมชน เทศบาล ตำบลเกาะแก้ว

ตารางที่ 5 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ และช่วงเวลาดำเนินการ
- การดำเนินการเพื่อการได้มาของโจทย์วิจัย	วันที่ 29 กรกฎาคม 2559 ประชุมระดมความคิดเห็นร่วมกับชาวบ้านทุกหมู่บ้านในเทศบาลตำบลท่าม่วงเกี่ยวอาหารของชุมชนท้องถิ่นในเทศบาลตำบลท่าม่วง เพื่อหาโจทย์วิจัยโดยประสานงานโดยตรงกับนายกเทศมนตรี ประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
-วิธีการประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้แทนชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่)	ติดต่อผู้นำชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น ที่ดูแลชุมชนผ่านทางโทรศัพท์ จากนั้นทำหนังสืออย่างเป็นทางการพื้นที่อย่างชัดเจน ประสานให้ผู้นำชุมชนประสานสมาชิกในชุมชน โดยเป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านเพื่อเข้าร่วม
- การจัดเวทีประชาคมระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนได้	จัดเวทีประชุมระดมความคิดเห็นระหว่างทีมนักวิจัยร่วมกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและสรุปเป็นโจทย์วิจัย

ส่วนเสีย เพื่อ หาโจทย์วิจัย	
- การพัฒนา ข้อเสนอ โครงการ ระหว่าง นักวิจัยและ พี่เลี้ยง เพื่อ หาโจทย์วิจัย ระดับ มหาวิทยาลัย	นำข้อมูลที่ได้จากระดมความคิดเห็น (Focus Group) กับชุมชนมา กำหนดปัญหาในชุมชน และประชุมร่วมกัน เพื่อหาโจทย์วิจัย ระดับมหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ และช่วงเวลาดำเนินการ
- จัดตั้งคณะดำเนินงาน	เป็นทีมงานกองวิจัยของมหาวิทยาลัย และสรรหาอาจารย์ที่สนใจจาก งานชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ไม่ได้จัดตั้งเป็นคณะทำงานอย่างเป็นทางการ แต่ได้เสนอเรื่องถึงท่านอธิการบดี เนื่องจากเพิ่งเป็นมหาวิทยาลัยตั้ง ใหม่
- ออกแบบและสำรวจข้อมูลศักยภาพ	ขั้นตอนการคัดเลือกนักวิจัย

นักวิจัยและจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย	1.ประชาสัมพันธ์แจ้งไปยังนักวิจัยทุกคณะเพื่อสมัครเข้าร่วมโครงการ 2.ตรวจสอบจากผลงานวิจัยแต่ละปีที่ผ่านมาและติดต่อประสานงานกับนักวิจัยที่มีเคยมีประสบการณ์งานวิจัยพื้นที่ด้านอาหาร 3.ประชุมชี้แจงเกี่ยวกับโครงการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและข้อเสนอชุดโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น 4.คัดเลือกนักวิจัยเพื่อเข้าร่วมประชุมการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย โดยเข้าร่วมประชุมกับเครือข่ายภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 5.นักวิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาหาข้อมูลในการพัฒนาโจทย์วิจัย
- จัดตั้งคณะดำเนินงาน	เป็นทีมงานกองวิจัยของมหาวิทยาลัย และสรรหาอาจารย์ที่สนใจจากงานชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ไม่ได้จัดตั้งเป็นคณะทำงานอย่างเป็นทางการ แต่ได้เสนอเรื่องถึงท่านอธิการบดี เนื่องจากเพิ่งเป็นมหาวิทยาลัยตั้งใหม่
- ออกแบบและสำรวจ ข้อมูลศักยภาพนักวิจัยและจัดตั้งคณะนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัย	ขั้นตอนการคัดเลือกนักวิจัย 1.ประชาสัมพันธ์แจ้งไปยังนักวิจัยทุกคณะเพื่อสมัครเข้าร่วมโครงการ 2.ตรวจสอบจากผลงานวิจัยแต่ละปีที่ผ่านมาและติดต่อประสานงานกับนักวิจัยที่มีเคยมีประสบการณ์งานวิจัยพื้นที่ด้านอาหาร 3.ประชุมชี้แจงเกี่ยวกับโครงการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและข้อเสนอชุดโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น 4.คัดเลือกนักวิจัยเพื่อเข้าร่วมประชุมการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย โดยเข้าร่วมประชุมกับเครือข่ายภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 5.นักวิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาหาข้อมูลในการพัฒนาโจทย์วิจัย

ตารางที่ 6 ขั้นตอนการพัฒนาข้อเสนอโครงการของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

ขั้นตอนการดำเนินงาน	อธิบายวิธีดำเนินการ และช่วงเวลาดำเนินการ
- การดำเนินการเพื่อการได้มาของโจทย์วิจัย	ขั้นตอนการลงพื้นที่พัฒนาโจทย์วิจัย 1.ประชาสัมพันธ์แจ้งไปยังนักวิจัยที่เข้าร่วมโครงการ วางแผนและคัดเลือกพื้นที่กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาโจทย์วิจัย 2.กำหนดวันและเวลาในการลงพื้นที่ เพื่อหาข้อมูลกับชาวบ้าน กลุ่มชุมชนเกี่ยวกับปัญหาและสภาพพื้นที่ ความพร้อม และปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัย

-วิธีการประสานงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้แทนชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการ)	มหาวิทยาลัยมีเครือข่ายขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ประมาณ 10 เครือข่าย ดังนั้นในส่วนของการประสานงานกับผู้มีส่วนได้เสียจะโทรประสานผ่านเครือข่ายและลงพื้นที่ไปพบปะเครือข่ายเพื่อพูดคุยและให้เครือข่ายทำการคัดเลือกตัวแทนที่ทำงานจริงๆในชุมชนเข้าร่วม
- การจัดเวทีประชาคม ระหว่างนักวิจัย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาโจทย์วิจัย	หลังจากนัดหมายที่วิจัยดำเนินการประชุมในพื้นที่ ให้ชุมชนเข้ามาที่ศูนย์เพื่อมาพูดคุยประเด็นที่เป็นโจทย์ในพื้นที่ ประมาณ 100 คน โดยการทำ SWOT และหาปัญหาเร่งด่วนที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไขเพื่อกำหนดเป็นประเด็นโจทย์วิจัย
- การพัฒนาข้อเสนอโครงการระหว่างนักวิจัยและพี่เลี้ยง เพื่อหาโจทย์วิจัย ระดับมหาวิทยาลัย	1.หลังจากนักวิจัยได้ลงพื้นที่วิจัยเรียบร้อยแล้ว ก็ประชุมวางแผนในการพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกัน โดยมีการบูรณาการหลายๆศาสตร์ร่วมกัน 2.เข้าร่วมประชุมนำเสนอ ร่างข้อเสนอโครงการวิจัย ต่อผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกเพื่อให้ข้อเสนอแนะ 3.นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงในการพัฒนาโจทย์วิจัยให้เหมาะสมกับพื้นที่

ภาคผนวก ข

**ขั้นตอนการพัฒนาโจทย์ชุดโครงการระดับภูมิภาคมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มี
รายละเอียดการดำเนินการดังนี้**

ตารางที่ 1 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยชุดโครงการระดับภูมิภาค

ขั้นตอนการ ดำเนินการ	วิธีดำเนินการและช่วงเวลา
การจัดประชุมเชิง ปฏิบัติการ “การ พัฒนาข้อเสนอ โครงการวิจัยเพื่อ พัฒนาชุมชนท้องถิ่น” รายภูมิภาค	1.อบรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยด้านชุมชนท้องถิ่น (11-12 กรกฎาคม 2559) 1.1 ทำหนังสือเชิญนักวิจัยของแต่ละมหาวิทยาลัยเข้าร่วมอบรม ในหัวข้อ “พัฒนาศักยภาพนักวิจัยในการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยด้านชุมชนท้องถิ่น” 1.2 ทำหนังสือเชิญวิทยากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านชุมชนท้องถิ่น และเฉพาะทางด้านอาหาร จำนวน 2 ท่าน ได้แก่ ผศ.ดร.บุญชูร แก้วส่อง และ ผศ.ดร.บัณฑิต อินดวงศ์ 1.3 นักวิจัยรับฟังการชี้แจงรายละเอียดโครงการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและข้อเสนอชุดโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (อีสานเหนือ) 1.4 นักวิจัยรับฟังการบรรยายจากวิทยากร ในหัวข้อ ทำไมต้องทำวิจัยด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การประเมินและวิเคราะห์บริบทด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เทคนิคการวิเคราะห์และจัดทำโครงการวิจัยด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการเก็บข้อมูลด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น 1.5 นักวิจัยรับฟังการบรรยายจากวิทยากร ในหัวข้อ ทิศทางการวิจัยทางด้านอาหาร การจัดเตรียมเอกสารหลักการ และการจัดเตรียมข้อเสนอโครงการวิจัยด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
	2. มอบหมายให้นักวิจัยแต่ละมหาวิทยาลัยลงพื้นที่เพื่อค้นหาโจทย์วิจัย

ตารางที่ 1 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยชุดโครงการระดับภูมิภาค

ขั้นตอนการดำเนินการ	วิธีดำเนินการและช่วงเวลา
	3. อบรมการพัฒนาโจทย์วิจัยชุดโครงการเพื่อชุมชนท้องถิ่น (29ก.ค.59-1ส.ค.59) 3.1 ทำหนังสือเชิญนักวิจัยแต่ละมหาวิทยาลัยเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ ในหัวข้อ “การพัฒนาโจทย์วิจัยชุดโครงการเพื่อชุมชนท้องถิ่น” 3.2 ทำหนังสือเชิญวิทยากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านชุมชนท้องถิ่น จำนวน 1 ท่าน ได้แก่ รศ.ดร.พีรเดช ทองอำไพ 3.3 นักวิจัยนำเสนอประเด็นปัญหาและโจทย์วิจัยของแต่ละพื้นที่ ในการพัฒนาเป็นชุดโครงการวิจัยระดับภูมิภาคต่อวิทยากร (มหาวิทยาลัยละ 40 นาที) วิพากษ์โดย รศ.ดร.พีรเดช ทองอำไพ ผู้อำนวยการสถาบันคลังสมองของชาติ 3.4 ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ และร่วมกันวิเคราะห์สังเคราะห์ประเด็นปัญหาปัญหาการวิจัยออกมาเป็นโจทย์วิจัยชุดโครงการทางด้านอาหาร 3. อบรมการพัฒนาโจทย์วิจัยชุดโครงการเพื่อชุมชนท้องถิ่น (ต่อ)

ตารางที่ 1 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยชุดโครงการระดับภูมิภาค (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินการ	วิธีดำเนินการและช่วงเวลา
การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น” รายภูมิภาค (ต่อ)	4. ประชุมวิพากษ์ชุดโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (อีสานเหนือ) 4.1 ทำหนังสือเชิญนักวิจัยแต่ละมหาวิทยาลัยเข้าร่วมประชุม ในหัวข้อ “วิพากษ์ชุดโครงการวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่นกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (อีสานเหนือ)” 4.2 ทำหนังสือเชิญวิทยากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านชุมชนท้องถิ่น และด้านอาหาร จำนวน 4 ท่าน ได้แก่ รศ.ดร.พีรเดช ทองอำไพ รศ.สพญ.ดร.ประภาพร ขอไพบุลย์ รศ.ดร.สุจินต์ สิมารักษ์ และรศ.ดร.วรัญญา จีระวิพลวรรณ 4.3 นักวิจัยร่วมกันสรุป วิเคราะห์ และจัดทำแผนวิจัยชุดโครงการ โดย นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 4.4 นักวิจัยนำเสนอแผนวิจัยชุดโครงการและข้อเสนอโครงการวิจัยต่อวิทยากร โดย นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย วิพากษ์โดย รศ.ดร.พีรเดช ทองอำไพ ผู้อำนวยการสถาบันคลังสมองของชาติ รศ.สพญ.ดร.ประภาพร ขอไพบุลย์ ผู้อำนวยการฝ่ายเกษตร สกว. รศ.ดร.สุจินต์ สิมารักษ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น รศ.ดร.วรัญญา จีระวิพลวรรณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี